

Nr 20.

Ankom till riksdagens kansli den 26 april 1928 kl. 4 e. m.

Konstitutionsutskottets memorial angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Till konstitutionsutskottet hava på därom gjord framställning överlämnats de under tiden från och med den 10 januari 1927 till och med den 9 januari 1928 i statsrådet förda protokoll, nämligen över

justitiedepartementensärenden från och med den 11 januari 1927 till och med den 4 januari 1928;

justitieärenden från och med den 28 januari 1927 till och med den 30 december 1927;

utrikesdepartementensärenden från och med den 14 januari 1927 till och med den 4 januari 1928;

försvarsärenden från och med den 14 januari 1927 till och med den 4 januari 1928;

socialärenden från och med den 14 januari 1927 till och med den 4 januari 1928;

kommunikationsärenden från och med den 14 januari 1927 till och med den 4 januari 1928;

finansärenden från och med den 14 januari 1927 till och med den 4 januari 1928;

ecklesiastikärenden från och med den 14 januari 1927 till och med den 4 januari 1928;

jordbruksärenden från och med den 11 januari 1927 till och med den 4 januari 1928;

handelsärenden från och med den 14 januari 1927 till och med den 4 januari 1928.

Därjämte hava på därom särskilt gjorda framställningar till utskottet överlämnats

dels utdrag av det över försvarsärenden i statsrådet den 27 januari 1928 förda protokoll, i vad det angår regementsläkaren O. A. E. Strömbergs ansökan om överföring till övergångsstat och gratifikation till förre värnliktige E. V. Nilsson;

dels utdrag av det över försvarsärenden i statsrådet den 17 februari 1928 förda protokoll, i vad det angår värnpliktige P. E. Blomqvists ansökan om frikallelse från värnpliktens fullgörande;

dels utdrag av det över försvarsärenden i statsrådet den 24 februari 1928 förda protokoll, i vad det angår värnpliktige K. G. R. Gustafssons och N. R. Ekblads ansökningar om frikallelse från värnpliktens fullgörande;

dels utdrag av det över försvarsärenden i statsrådet den 2 mars 1928 förda protokoll, i vad detsamma angår värnpliktige befälseleven T. K. O. Bils' ansökning om överföring till trängen;

dels utdrag av det över försvarsärenden i statsrådet den 9 mars 1928 förda protokoll, i vad det angår värnpliktige B. H. Svenssons ansökning om frikallelse från värnpliktens fullgörande;

dels ock det över handelsärenden i statsrådet den 17 februari 1928 förda protokoll, i vad detsamma angår återbesättande av lotskaptenbefattningarna i övre norra och i västra lotsdistrikten.

Vid den granskning av ovan omförmälda protokoll och protokollsutdrag, som i överensstämmelse med grundlagens föreskrift av utskottet företagits och nu fullbordats,

har anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen;

varemot utskottet

funnit följande ärenden vara av beskaffenhet att böra, jämlikt § 107 regeringsformen, hos riksdagen anmälas.

1:o.

(Protokoll över socialärenden den 18 juni 1927.)

I dechargebetänkandet till 1925 års riksdag har utskottet inledningsvis bl. a. anfört följande:

»Utskottet finner sig vidare böra framhålla, att i vissa fall av Kungl. Maj:t fastställda arbetsordningar och instruktioner icke blivit i Svensk författningssamling publicerade utan allenast genom kungligt brev meddelade vederbörande verk. Sålunda har en den 25 april 1924 given arbetsordning för arbetsrådet, vilken dock tillkom i anledning bl. a. av statsrevisorernas erinran, att för arbetsrådet ej någon instruktion utfärdats, icke, såsom eljest är vanligt, kungjorts i författningssamlingen. Efter utskottets uppfattning utgöra de bestämmelser, som innehållas i arbetsordningar m. m., delar av vårt lands offentliga rätt och böra icke betraktas och behandlas såsom allenast inre verksangelägenheter utan allmänna betydelse. Ej heller lär kostnadsbesparingen bliva av den art, att för dess skull införandet i författningssamlingen borde underlåtas, och då ett fortsättande på den inslagna vägen kan leda till betänkliga följder, har utskottet ansett sig här böra rikta uppmärksamheten på detta förhållande.»

På föredragning av socialdepartementets chef, statsrådet Pettersson, fastställde Kungl. Maj:t den 18 juni 1927 en på ovannämnda arbetsordning för arbetsrådet kopierad arbetsordning för försäkringsrådet, varvid beslutet här om icke fick den vanliga formen av en av Kungl. Maj:t utfärdad författning, vilken bilades protokollet för att i författningssamlingen därefter publiceras, utan allenast av ett i protokollet intaget beslut, om vars innehåll besked lämnades till försäkringsrådet, och detta i trots därav, att sist sagda arbetsordning i likhet med den, varom utskottet gjorde sitt uttalande 1925, innehåller bestämmelser av betydelse såväl för allmänheten som för förhållandet till andra myndigheter.

Utskottet har funnit det särdeles anmärkningsvärt, att föredraganden icke beaktat de av utskottet 1925 framförda synpunkterna, utan behandlat även denna arbetsordning på samma sätt som den tidigare för arbetsrådet, oavsett att även formellt försäkringsrådet, såsom — i motsats mot arbetsrådet — grundat på en ej blott provisoriskt gällande lag, ingår i förvaltningsorganisationen på ett ännu fastare sätt än arbetsrådet.

Enligt § 1 i den vid tiden för arbetsordningens för försäkringsrådet fastställande gällande kungl. kungörelsen den 15 december 1911 angående Svensk författningssamling skulle »instruktioner, arbetsordningar, reglementen och stadgar för domstolar, ämbetsverk och myndigheter, ävensom för allmänna inrättningar» intagas i Svensk författningssamling, därest vederbörande departementschef funne bestämmelserna »vara av beskaffenhet att böra komma till allmänhetens kännedom».

Utskottet, som icke håller för troligt, att departementschefens underlåtenhet att anbefalla publicering i författningssamlingen av nu ifrågakvarande arbetsordning kan bero av förbiseende, och som anser nödvändigt, att inga godtyckliga undantag göras från den eljest allmänt tilläpade och riktiga principen om t. o. m. vida mindre betydelsefulla arbetsordningars och verksinstruktioners publicering i författningssamlingen, så snart de innehålla annat och mera än uteslutande tekniska inre organisationsföreskrifter, har med fäst avseende härå funnit sig böra hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot chefen för socialdepartementet, statsrådet Pettersson.

Närvarande: Herrar Engberg, Thulin, David Bergström, Adolf Dahl, G. W. Hansson, Stendahl, Reuterskiöld, N. S. Norling*, Martin Svensson, Larsén, Isak Svensson, Borg, Gustafson i Kasenberg*, Bäckström*, Hallén*, Johansson i Kälkebo*, Andersson i Igelboda, Pehrsson i Göteborg*, Karlsson i Vadstena och Fcrsell.

* Ej närvarande vid justeringen.

2:o.

(Protokoll över socialärenden den 26 juli 1927.)

I en kungl. kungörelse den 26 juli 1927 (Sv. F. nr 338) med vissa bestämmelser angående skjutvapen och ammunition återfinnas bland andra följande bestämmelser.

»§ 10.

Den som den 1 september 1927 innehar skjutvapen vare skyldig att före den 16 oktober 1927 göra skriftlig anmälan därom hos myndighet, varom förmäles i § 4 första stycket.

Anmälan, som nu nämnts, skall innehålla:

- 1:o) innehavarens fullständiga namn och hemvist samt
- 2:o) vapnets eller vapnens beteckning och kaliber.

Sådan anmälan må på landet ingivas till landsfiskalen i orten, vilken det åligger att insända anmälningen till länsstyrelsen. Anmälan må av den som tillhör lappbefolkningen i stället ingivas till lappfogden, vilken vidare förfar som nu sagts.

§ 11.

Mom. 1. Innehar någon skjutvapen utan att i fall, då enligt denna kungörelse tillstånd till förvärv därav erfordras, hava erhållit sådant tillstånd eller, där han innehade vapnet den 1 september 1927 och jämlikt denna kungörelse var skyldig att göra anmälan därom, utan att hava fullgjort denna skyldighet, straffes med böter från och med femtio till och med femtusen kronor, och vare vapnet förverkat. Äro omständigheterna synnerligen mildrande, må bötesstraffet nedsättas till tio kronor, och äge domstolen pröva, huruvida vapnet skall vara förverkat.

— — — — —»

Denna kungörelse har trätt i kraft den 1 september 1927, då kungl. förordningen den 27 september 1922 angående förbud tills vidare mot försäljning och införsel av skjutvapen och ammunition upphört att gälla. Såsom av bestämmelserna i anförda paragrafer av kungl. kungörelsen framgår, har Kungl. Maj:t utan riksdagens hörande eller medgivande icke blott såsom i förordningen den 27 september 1922 inskränkt sig till att giva föreskrifter beträffande försäljning och införsel av skjutvapen och ammunition utan jämväl *dels* föreskrivet skyldighet för dem, som den 1 september 1927 innehaft skjutvapen att göra skriftlig anmälan härom, *dels* infört straffbestämmelser för underlåten anmälan upp till 5,000 kronors böter, *dels ock* infört bestämmelser om att den, som innehar vapen utan att hava fullgjort anmälningskyldighet, skall hava förverkat vapnet.

Anmälningsplikt gäller för alla personer, med undantag blott för vissa ämbets- och tjänstemän, som å tjänstens vägnar innehava vapen, och den avser sålunda såväl vapen, som förvärvats efter vederbörligt tillstånd enligt ovan nämnda 1922 års förordning eller enligt de förordningar, som därför reglerat handel med eller överlåtelse av skjutvapen inom riket, som ock vapen, som på annat sätt förvärvats eller som före nämnda förordningars tillkomst innehafts.

Anmälningsplikten synes sålunda vara av mycket vittgående beskaffenhet. Vid beredningen av ärendet har utredning förebragts angående den lagstiftning, som i en del främmande länder gäller beträffande rätten att förvärva och innehava skjutvapen, och av densamma synes framgå, att rätten att innehava

skjutvapen i mycket få länder blivit beroende av tillstånd eller anmälnings-skyldighet. I våra grannländer — endast Finland undantaget — är innehavet av skjutvapen alldeles fritt. Endast rätten att å offentliga platser bära vapen har i Danmark delvis blivit inskränkt. Även i förhållande till främmande rätt synes det stadgade anmälningsförfarandet sålunda vara tämligen ovanligt.

Utskottet, som emellertid icke vill ingå på behovet eller nödvändigheten av dessa på administrativ väg införda bestämmelser rörande anmälningsplikt för innehav av skjutvapen, anser sig böra framhålla, att bestämmelsen, att vapen, som innehaves utan att anmälnings-skyldighet beträffande detsamma fullgjorts, skall vara förverkat, är av den natur, att den tillhör det lagstiftningsområde, inom vilket det tillkommer Kungl. Maj:t och riksdagen att gemensamt besluta. Bestämmelsen innebär nämligen, att konfiskation av vapen, som en medborgare med full rätt äger och innehar, kommer att verkställas blott på grund av underlåtenhet — i många fall antagligen beroende på förbiseende eller okunnighet — att verkställa en i administrativ väg påbjuden anmälnings-skyldighet.

Kungl. Maj:ts rätt att ensam stifta lag har ifrån att hava varit av betydande omfång efter hand blivit begränsad så, att 1809 års regeringsform inskränkte den till den ekonomiska lagstiftningen. Grunderna för skillnaden mellan denna senare lagstiftning och lagstiftning enligt 87 § regeringsformen hava icke blivit i lagen klart fastslagna, och, såsom även av konstitutionsutskottet år 1867 framhållits, har någon oomtvistbar gräns i förevarande hänseende icke kunnat uppdragas. Det torde dock vara klart, att Kungl. Maj:t icke genom sin ekonomiska lagstiftningsmakt kan rubba eller ändra medborgarnas civila rättsförhållanden eller rättigheter. Kungl. Maj:t må vara berättigad att i ekonomiska förordningar, häri inbegripet politiförfattningar, stadga straffbestämmelser — böter eller fängelse — för överträdelse av bestämmelser i förordningarna och även beträffande näringsfrihetslagstiftningen stadga, att vara, som obehörigen innehaves eller nyttjas, skall vara förbruten. Sådana stadganden finnas i ett flertal förordningar angående förbud för in- och utförsel av vissa varor eller angående handel med vissa varor, såsom exempelvis K. F. den 19 november 1897 angående explosiva varor, K. F. den 30 mars 1900 angående förbud mot tillverkning, införsel och försäljning av tändstickor, i vilkas tändmassa vanlig fosfor ingår, K. K. den 6 april 1923 angående handel med opium och vissa andra narkotiska ämnen och beredningar, giftstadgan den 7 december 1906 m. fl. liknande förordningar. Den i § 24 i fiskeristadgan den 17 oktober 1900 givna bestämmelsen om att vid olovligt fiskande otillåten redskap och fångst skall vara förbruten eller i § 8 mom. 3 i K. F. den 29 november 1867 om forntida minnesmärkens fredande och bevarande givna bestämmelser, att person i vissa fall utan lösen kan mista fornynd, som av honom upphittats, är av annan natur än nu förevarande stadgande angående konfiskation av skjutvapen. Genom sistberörda stadgande sker ett direkt ingrepp i ett privat äganderättsförhållande, som uppkommit under av lag givna former och vars fortvaro av lag skyddas. Den påbjudna konfiskationsåtgärden grundar sig nämligen icke därpå, att vederbörande genom innehavet eller bruket av vapnet begått någon lagstridig handling. Det förhållande, att domstol givits möjlig-

het att, där synnerligen mildrande omständigheter föreligga, pröva, huruvida vapnet skall vara förverkat, kan icke inverka på stadgandets principiella innebörd.

Den allvarliga principiella innebörden av detta stadgande borde ha föranlett Kungl. Maj:t att förelägga riksdagen detta ärende, även om Kungl. Maj:t skulle kommit till den vida tolkningen, att det kunde hänföras under ekonomisk lagstiftning. Ej heller synes tid till inhämtande av riksdagens mening i förevarande spörsmål hava saknats eller i övrigt sådant behov av stadgandet i detta fall förefunnits, att på grund av iråkat nödläge ur rent praktiska synpunkter en åtgärd, vars grundlagsenlighet under alla omständigheter måste ifrågasättas, behövt tillgripas.

Då utskottet sålunda funnit förenämnda stadgande i 11 § 1 mom. av sagda kungl. kungörelse den 26 juli 1927 vara av den karaktär, att det i överensstämmelse med § 87 regeringsformen ej kunnat av Kungl. Maj:t ensam utfärdas, har utskottet ansett sig icke kunna underlåta att i ärendet hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande tillförordnade departementschefen, statsrådet Hamrin.

Närvarande: herrar von Geijer, David Bergström, Adolf Dahl*, G. W. Hansson, Stendahl, Reuterskiöld, Fehr*, N. S. Norling*, Larsén, Akerberg*, Sävström, Magnusson i Tumhult*, Borg, Gustafson i Kasenberg, Bäckström, Johansson i Kälkebo*, Andersson i Igelboda, Pehrsson i Göteborg**, Karlsson i Vadstena och Sjöström*.*

* Ej närvarande vid justeringen.

** Avstod från att rösta vid ärendets avgörande och deltog ej i justeringen.

3:0.

(Protokoll över kommunikationsärenden den 18 mars 1927.)

Hos Kungl. Maj:t anförda besvär av H. Sjöström i fråga om tillsättande av en postmästartjänst av klass I B avgjordes av Kungl. Maj:t den 25 november 1927 på ett sätt, som utskottet funnit anmärkningsvärt.

Statsrådsprotokollet i ärendet har följande lydelse:

»Genom beslut den 22 juni 1926 har generalpoststyrelsen konstituerat kontrollören Johan Albin Johnsson att från och med den 1 juli samma år vara postmästare av klass I B med placering tillsvidare i Hudiksvall.

Över nämnda beslut har postmästaren av klass 2 Haddon Sjöström, vilken jämväl anmält sig såsom sökande till befattningen, anfört besvär hos Kungl. Maj:t.

I anledning härav har generalpoststyrelsen, efter vederbörandes hörande, avgivit utlåtande den 25 januari 1927, varefter klaganden inkommit med påminnelser.

Kungl. Maj:t, som med hänsyn till i målet föreliggande omständigheter finner Sjöström hava bort före Johnsson i frågakomma till ovannämnda befattning, finner gott att, med upphävande av generalpoststyrelsens överklagade beslut, återförvisa målet till styrelsen för förnyad handläggning.»

En sammanställning av Johnssons och Sjöströms befordringsdata och den tid, de uppehållit olika tjänster, har följande utseende:

»Befordringsdata.

	född	eo px.	ord. px.	förste px.	20 lg.	22 lg.	24 lg.
Johnsson	21/7 69	3/6 92	12/12 02	22/12 09	ktr. 11/9 17	—	22/6 26 nu över- klagat
Sjöström	17/1 73	29/4 95	12/12 02	22/12 09	pm. 3 19/8 13	pm. 2 tf. 16/11 20 ord. 15/6 26	—

Tid för uppehållet av följande tjänster.

	18 lg.	20 lg.	22 lg.	24 lg.
Johnsson	pm. 4—6 m.	ktr. 9 år 4 m. 5 d. pm. 3 1 m.	fktr. 7 m. 11 d. pm. 2 1 år 1 m. 23 d.	pm. 1 B. 7 m. 11 d.
		9 år 5 m. 5 d.	1 år 9 m. 4 d.	
Sjöström	pm. 4—1 år 16 d.	ktr. 3 9 år pm. 3 9 år	2 d. 18 d. fktr. 3 m. 2 d. pm. 2 5 år 4 m. 15 d.	pm. 1 B. 1 m. 15 d. sekr. 1 m. 28 d. 3 m. 13 d.»
		9 år 20 d.	5 år 7 m. 17 d.	

Sjöströms besvärsskrift är av följande lydelse:

»Till Konungen. Härmed får jag i underdånighet anföra besvär över kungl. generalpoststyrelsens den 22 sistlidne juni fattade beslut att till postmästare vid postkontoret i Hudiksvall utnämna kontrollören vid postkontoret Stockholm 6 J. A. Johnsson.

Bilägger härjämte i styrkta avskrifter de handlingar, på grund av vilka kungl. generalpoststyrelsen fattat beslut att konstituera kontrollören i fråga framför undertecknad.

Härav framgår, att undertecknad sedan den 1 september 1913 varit ordinarie postmästare av klass 3 och sedan den 1 december 1920 postmästare av klass 2, under det den av kungl. generalpoststyrelsen konstituerade utnämnts till kontrollör ej förrän från och med den 1 oktober 1917, i vilken befattning — jämställd med postmästaretjänst av klass 3 — han kvarstått tills nu. Han har sålunda genom den här ifrågavarande utnämningen fått hoppa över postmästare-tjänst av klass 2, således en uppflyttning med två postmästaregrader, något som den utnämndes meriter ej synas giva anledning till. Det enda skäl, som skulle tala härför, är, att den utnämnde från sin anställning som e. o. post-expeditör har tre år längre tjänstetid i postverket än undertecknad. Men till postmästaretjänst av klass 1 torde åldersmeriter ej böra få ha avgörande betydelse, enär en sådan tjänst anses ställa stora fordringar på postmästarens såväl psykiska som fysiska krafter, vilka börja avtaga, när 60-årsåldern är nära förestående. Beträffande nu tjänstgöringens art får jag i underdånighet framhålla, att den utnämnde ej kan påvisa verkligt meriterande tjänstgöring som postmästare. Han har aldrig haft längre sammanhängande tjänstgöring å postmästaretjänst än 1 à 1½ månad (utom i ett fall å klass 2 en tid av 2 mån.

25 dagar). Han kan därför icke ha förvärvat den erfarenhet och duglighet för postmästaretjänst, som enbart kan ernås genom årslång sammanhängande tjänstgöring som postmästare. Det är aldrig avsett, ej heller praxis, att en vikarie å postmästaretjänst en eller annan månad vidtager några självständiga avgöranden beträffande tjänsten, och är han ej heller i tillfälle därtill, enär viktiga ärenden i regel kräva längre tid för utredning, förslags avgivande etc. än vad korta förordnanden lämna tillfälle till. De korta förordnandena å postmästaretjänst medföra för vikarie huvudsakligast löpande göromål. Skulle vikarie nödgas undantagsvis befatta sig med viktigare saker, så remitteras i alla fall i regel ärendet till ordinarie postmästaren vid hans återinträde å tjänsten. Därtill kommer, att postmästaretjänsterna i Stockholm — vid vilka postkontor den nu utnämnde förvärvat sina huvudsakliga meriter — äro ur posttjänstens synpunkt ensidiga befattningar, där det i regel ej är tillfälle handlägga ärenden angående poststationer, lantbrevbäringslinjer och liknade ärenden, utan huvudsakligen lokala frågor, vid vissa kontor även brev bäring. Det torde i betraktande härav vara klart, att en kontrollör, utan egentlig erfarenhet som postmästare, ej kan, särskilt när det gäller landsortens postkontor, vara tillnärmelsevis lika kompetent som en postmästare, vilken oavbrutet tjänstgjort i sådan befattning ett 15-tal år, och minst av allt vara lämplig och förtjänt att få hoppa över en postmästaregrad av klass 2, varmed kontrollör, som vinner befordran, i allmänhet hugnas.

Vad nu särskilt beträffar postmästaretjänsten i Hudiksvall, är denna ej så litet krävande just ur den trafiksynpunkt jag berört. Under Hudiksvalls postkontor lyda 24 poststationer, 21 lantbrevbäringslinjer och 10 postföringslinjer. I Lycksele, som nu tack vare lönenämndens och riksdagens förändrade syn på postkontorens betydelse höjts till samma klass 2, som jag nu innehar, fanns vid mitt frånträde därav den 1 dec. 1920 38 poststationer, 46 lantbrevbäringslinjer och 15 postföringslinjer, de senare av ojämförligt större omfattning såväl beträffande längd, upp till 15 mil, som i fråga om postmängd. Av det nämnda antalet nyinrättade jag själv 28 poststationer, 33 lantbrevbäringslinjer och ett 5-tal postföringslinjer, något som torde kunna vittna om att jag ägt både förmåga och vilja söka tillgodose de då i kommunikationshänseende ytterst vanlottade trakter, som omfattas av Lycksele lappmark, ett område större än hela Gävleborgs län. I Västerbottens-Kuriren, som då och till för någon tid sedan redigerades av nuvarande försvarsministern G. Rosén, var befolkningen vänlig nog publicera en erkänslans skrivelse till mig för den verksamhet till dess bästa jag där sökt utöva, och kan jag ej på bättre sätt styrka omfattningen av det krävande arbete, där av mig nedlagts, och att jag visat mig kunna motsvara de krav, som en postmästaretjänst, även av klass 1, ställer på sin man, än genom att bilägga ifrågavarande tidningsinserat. Statsrådet Rosén kan nog bekräfta uppgifternas riktighet i huvudsak, då han ofta färdats i dessa trakter. Att vid Hudiksvalls postkontor den lokala personalen är till antalet 13 i stället för här 9, är av föga betydelse, då man besinnar, att vid Hudiksvalls postkontor postmästaren har att befatta sig med enbart rena postmästaregöromål, enär särskild redogörare finnes vid postkontoret. I Lycksele hade jag — liksom nu är fallet vid Ljusdals postkontor — att utan redogörare (och även utan förste postassistent i Lycksele) bestrida de, som jag påvisat, krävande göromålen, särskilt under krigsåren 1914—1918, då verksamheten på alla områden var rent febril. Sammanlagda personalbeståndet vid Hudiksvalls postkontor utgör 72 personer, under det motsvarande antal 1920 i Lycksele utgjorde 111 personer.

Det säger sig för övrigt självt, att ett oavbrutet utövande av postmästaretjänst måste medföra en ojämförligt större kompetens för sådan befattning. Däremot torde det ej med sannolikhet kunna hävdas, att en tjänsteman — som

nu den utnämnde -- vilken aldrig innehåft fullt självständig befattning, utan städse haft att underställa sin postmästare alla avgöranden av betydelse, och som aldrig haft sin verksamhet inställd på den verkligt ansvarsfulla del av posttjänsten som en postmästare har att utöva, skall vara i stånd att utan lång utvecklingstid, minst ett par år, prestera, vad som fordras för en postmästare-tjänst av den betydelse Hudiksvallstjänsten har. Att den utnämnde har så och så många års tillfälliga, korta förordnanden, och detta till huvudsaklig del vid Stockholmskontor, kan ej borga för att verklig postmästarekompetens förefinnes, oavsett nu övriga meriter i andra avseenden.

Som bevis härpå kan jag anföra ett nära till hands liggande exempel. På förordnande just å postmästaretjänsten i Hudiksvall har sedan den 1 maj 1922 till sistlidne juni månads utgång på förordnande fungerat en därförut vid postkontoret i Visby anställd kontrollör. Jag sökte samtidigt som han förordnandet, men han fick detsamma, dels därför att han var 5 år äldre i tjänsten, dels kunde uppvisa över två års -- även långa -- förordnanden å nämnda kontors postmästare-tjänst av klass 1, under det postkontoret i Hudiksvall då var av kl. 2. Nu har det visat sig, att generalpoststyrelsen ej ansett sig -- trots den tillförordnades försök att tillfredsställande sköta tjänsten -- kunna konstituera honom där.

På grund av en önskan att i möjligaste mån minska kostnaden i fråga om tjänstemäns traktamenten för tjänstgöring å annan ort, är det numera praxis, att förste postassistenter och kontrollörer vid postkontoren tilldelas lediga förordnanden vid de postkontor, där de äro anställda. Därmed har det ej kunnat undgås, att dessa tjänstemän övermeriteras i förhållande till postmästarna och därför på grund av pappersmeriter ofta få företräde vid utnämningar till högre tjänst. Detta missförhållande har nog beaktats, men någon effektiv åtgärd till hindrande av en sådan farlig befordringsväg har ännu ej vidtagits. Att så kommer att ske, är dock otvivelaktigt och säkert nödvändigt, ty postmästarna äro säkerligen de mest skickade att övertaga de högre postmästare-tjänsterna. Rekryteringen av dem medels tjänstemän från postdirektionerna eller kontrollörer vid postkontoren är ur posttjänstens och allmän intressesynpunkt allt utom nyttigt och det allmänna blir lidande därpå.

Härmed anser jag mig ha visat, att den utnämndes meriter till tjänsten i fråga äro underlägsna mina och ej heller till fyllest för denna tjänst. Beträffande mina egna meriter i övrigt får jag i underdånighet hänvisa till tjänsteförteckningen, varav bland annat framgår, att även min teoretiska utbildning är överlägsen den utnämndes, liksom att jag även har andra prestationer att åberopa.

Vidkommande postdirektörens i Mellersta distriktet uttalande, vill jag, då det är möjligt, att detsamma haft, om ej avgörande betydelse för utnämningen, så dock bidragande inverkan därpå, i underdånighet belysa halten därav.

Postdirektören säger, att jag »är en kunnig och intresserad tjänsteman med ej obetydlig energi», men tillmäter mig sedan egenskaper, såsom envishet och oförmåga att anpassa mig efter en annans mening, »vilken kan vara bättre än hans egen». Det är ju märkligt, att han ej bestämt säger, att hans eller någon annans mening varit bättre, ej anför något konkret fall härpå. Det hade då varit mig möjligt att lämna förklaring därpå, helst jag är övertygad om att i så fall ha kunnat fullt rentvå mig från dessa beskyllningar.

Jag får emellertid på det bestämdaste protestera mot hans uttalande, som är fullkomligt obefogat och därför för mig så mycket mer kränkande, på samma gång jag ber att få i möjlig mån styrka ovederhäftigheten i dessa postdirektörens omdömen. Jag har under min nu mer än 30-åriga tjänstgöring i postverket aldrig haft svårt att samarbeta med någon chef. Med postdirektör Lanne har det ej heller förekommit annan kontrovers än som vållats

därav, att en av hans underordnade tjänstemän å postdirektionen hitskickats och *bakom min rygg* sökt utreda ett under utredning varande ärende angående en allmän omläggning av postkontorets i Ljusdal lokala lantbrevbäringsförhållanden. Denna utredning från postdirektionens sida visade sig så misslyckad, att postdirektör Långe såg sig föranlåten att jämte ifrågavarande underordnade tjänsteman hitresa och jämte mig beresa samtliga ifrågavarande lantbrevbäringslinjer. Därvid blev det klart, att ingen enda saklig invändning kunde riktas mot den nedgörande kritik, jag underkastat denna tjänstemannens utredning, och det har sedermera visat sig, att kungl. generalpoststyrelsen följt mina förslag och underkänt tjänstemannens i fråga. Det enda av dessa lantbrevbäringsärenden, som ännu kvarstår oavgjort, är beträffande linjen Ljusdal—Kallmyr, där postdirektionen emellertid för någon månad sedan avgivit förslag till kungl. generalpoststyrelsen, med instämmande i huvudsak i mitt — från ifrågavarande postdirektionstjänstemans hemställd fullkomligt avvikande — förslag.

Det kan ej begäras av en underordnad tjänsteman i ansvarig ställning, att han, för att visa sig äga »smidighet», skall — såsom postdirektör Långe tycks fordra — frångå sin egen åsikt stödd på kännedomen om de lokala förhållandena, om vägarne för allmänhetens handel och vandel, folkmängdens storlek, avstånden etc. Jag har städse vid dylika utredningar sökt taga reda på nämnda omständigheter ävensom på befolkningens önskemål, dess förbindelser och intressen, och till yttermera visso har jag städse plägat vända mig dels till befolkningen själv med anhållan om bystämmoprotokoll för utrönande av folkmeningen, dels till kommunalnämnd, kommunalstämma och övriga motsvarande allmänna organ, ävensom till statliga myndigheter, såsom landsfiskal, kyrkoherde etc., allt i akt och mening att med säkerhet få det verkliga behovet fastslaget på ett övertygande sätt. Så har skett, även sedan jag tillträdde befattningen här, och därför bör det ej vara ägnat väcka förvåning, att min mening vunnit gehör hos kungl. generalpoststyrelsen i dessa frågor.

Bilägger ett kommunalnämndens i Ljusdal uttalande i saken, varav framgår, att jag stått i nära kontakt med denna vid ifrågavarande omregleringsförslags avgivande. Där i värdesättes även postdirektionstjänstemannens misslyckade utredning.

Denna utredning var för övrigt ej blott misslyckad, däri fanns även annat, som jag måst påtala i min kritik. Sålunda hade tjänstemannen till stöd för sin åsikt åberopat uttalanden av en landstingsman och en distriktslantmätare, vilka båda förklarar sig, i av mig presterade intyg, icke alls hysa den åsikt han påbördat dem. Längre kan man näppeligen gå i missriktat nit.

Allt detta har varit postdirektör Långe bekant, och har han i sina muntliga uttalanden här sagt sig hysa i huvudsak samma åsikter i saken som under-tecknad, ehuru han ansett min ton i kritiken väl polemisk. Det är dock att märka, att jag av denna underordnade tjänsteman, som haft utredningen om hand, beskyllts att ej ha tagit hänsyn till orternas bebyggelse, folkmängd, avstånd etc. Detta är just något, som jag styrkt mig ha gjort, men däremot ej han. Att min skrivelse ej överskridit hövskhetens fordringar, torde vara visat därav, att jag icke tvekat att via postmästareföreningen befordra ärendet till kungl. generalpoststyrelsen med hemställd, att intet dylikt trafikärende måtte av postdirektion utredas annat än i samförstånd med vederbörande postmästare. Med instämmande häri har nämnda förening uppvakat kungl. generalpoststyrelsen i saken. Det är att märka, att min kritik ej riktat sig mot postdirektör Långe — som sedermera förklarar sig ej ha anbefallt denna utredning bakom min rygg — utan direkt riktats mot den underordnade tjänstemannens utredning.

Trots detta har postdirektör Långe vid samtal med postmästareföreningens

ordförande, postmästaren i Gävle K. A. Carstensen, sökt hävda, att tjänstemannen i fråga haft en längre överläggning med mig före den påtalade undersökningens vidtagande. Jag har med största harm och förtrytelse tillbakavisat detta fullkomligt grundlösa påstående, och vederbörande ha mig veterligen ej kunnat vidhålla detta djärva påhitt. Jag åberopar nämnda postmästare i saken, om så aktas nödigt.

Det vore för övrigt högeligen önskligt, att denna sak blev objektivt undersökt, helst genom kungl. generalpoststyrelsen, så att sanningen finge fullt komma i dagen. Det skulle då säkert visa sig, att från min sida intet försumrats för att på lojalt sätt vinna saklig utredning i dessa viktiga förhållanden.

Att jag har förhandlingsvana och är fullt kvalificerad att »representera verket utåt», torde med all önskvärdhet framgå av det arbete jag visat mig ha utträttat för posttrafikens utveckling. Att visa så stor smidighet, att jag mot min på sakskäl grundade övertygelse offerar min egen åsikt och lämnar i sticket allmänhetens intressen, kommer jag aldrig att göra, ej ens för att så väl hos postdirektören. Sådan smidighet ligger ej för mig och kommer ej heller att göra det.

Återkommer jag så till postdirektör Lannes påstående, att det har sig för honom svårt att samarbeta med mig. För att styrka, att mina distriktschefer före december 1920 aldrig haft svårt att samarbeta med mig, biläggas intyg härom, avgivna av mina förutvarande chefer i Norra distriktet, postinspektören Uddo Zachrisson och framlidne postdirektören C. Holst, den förre från min första anställning i postverket till oktober 1904, den senare från oktober 1904 till december 1920, en sammanlagd tidrymd av över 25 år, varav åren september 1911—november 1920 som postmästare i Lycksele (1911—1912 som tillförordnad). Dessa intyg vittna sannerligen om motsatsen av vad postdirektör Lanne påstår. Hur skulle det varit mig möjligt att under de nio åren i Lycksele medhinna nynirätta 28 poststationer, 33 lantbrevbäringslinjer, ävensom en mängd omregleringar etc., om jag haft de egenskaper, envishet, oförmåga att förstå och anpassa mig efter annans mening och brist på självkritik m. m. som postdirektör Lanne tillvitar mig? Det hände nog även under min tjänstgöring i Lycksele, att postdirektionen och undertecknad hyste olika meningar i en del frågor, men med postdirektör Holsts sällsynt rättrådiga sinnelag, överlägsna förstånd och mångåriga erfarenhet som postmästare löstes lätt menings-skiljaktigheterna utan slitningar. Varför? Därför att han gav mig rätt, när han fann skäl härför, och jag villigt fogade mig, så snart jag fann möjlighet härtill, givetvis utan att behöva frångå min övertygelse eller svika befolkningens förväntningar, i den mån de kunde anses rimliga och berättigade ur ekonomiska eller kulturella synpunkter. Postdirektören i Norra distriktet var ytterst angelägen om att få fram folkmeningen, till rättesnöre för sig i all utförbar mån. Där förekom det ej, mig veterligt, att postdirektören eller hans underordnade tjänstemän bakom postmästarens rygg sökte utföra allehanda utredningar, tvärtom var det i intim kontakt med postmästarna, som dylika ärenden handlades.

För att ytterligare visa, att jag ej har det svårt att samarbeta med andra, vill jag nämna, att jag i 5 år varit ordförande i Lycksele seminariums styrelse, tills jag på grund av kristidens alltmer krävande arbete i tjänsten, av brist på tid, måste avsäga mig uppdraget. Jag måste nämligen vara ordförande, sekreterare, kassör och räkenskapsförare i en person. Även har jag varit med om att starta och i 4 år varit ordförande i Lycksele kooperativa förening, i 3 år varit ordförande i Lycksele föreläsningsförening, från och med år 1922 har jag varit ordförande i Hälsinglands sektion av posttjänstemännens förening. Detta visar, att jag åtnjutit allmänt förtroende, liksom även att jag kunnat sam-

arbeta med andra, något som säkerligen ej varit möjligt, om jag besutte de egenskaper postdirektören Långe utan skymt av bevis tillerkänner mig. Några slitningar ha aldrig förekommit vid utövande av dessa uppdrag. Det ligger för övrigt ej för mig att söka sak med någon, allra minst med mina överordnade, som jag väl vet vara skyldig respekt och hörsamhet. Postdirektör Långe är intet undantag härifrån, något som framgår därav, att han vid sina besök i Ljusdal aldrig haft att göra någon erinran varken mot mitt sätt att sköta tjänsten eller mitt personliga uppträdande.

I kungl. generalpoststyrelsen har jag även tjänstgjort som t. f. sekreterare under nuvarande byråchefen J. Döss som t. f. byråchef, och torde denne kunna meddela, huruvida jag under detta förordnande på 1 1/2 månad visade någon av de mig av postdirektör Långe påbördade egenskaperna.

Med åberopande av vad sålunda anförts och styrkts, vågar jag i underdånighet hemställa,

det täcktes Eders Kungl. Maj:t att — med upphävande av kungl. generalpoststyrelsens ovan åberopade beslut att utnämna kontrollören vid postkontoret Stockholm 6 till postmästare i Hudiksvall från och med den 1 innevarande juli månad — från och med nämnda tidpunkt konstituera mig som postmästare vid Hudiksvalls postkontor.

I händelse denna besvärsskrivelse underställes kungl. generalpoststyrelsen för yttrande, beder jag att, innan Eders Kungl. Maj:t fattar i saken avgörande beslut, få inkomma med de påminnelser jag i anledning därav kan finna nödigt eller lämpligt ytterligare avgiva. Ljusdal den 19 juli 1926. Underdånigst H. Sjöström.»

Bland de i besvärsskriften omnämnda och därvid fogade handlingarna må följande här intagas:

1) postdirektörens i Stockholms distrikt yttrande ang. Johnssons lämplighet för ifrågavarande tjänst:

»Till Kungl. Generalpoststyrelsen. Under hand anmodad att avgiva yttrande rörande kontrollören vid postkontoret Stockholm 6 Johan Albin Johnssons lämplighet för den av honom sökta postmästaretjänsten i Hudiksvall får jag vördsamt meddela följande:

Johnsson, som är en synnerligen duglig och intresserad tjänsteman, har inom Stockholms distrikt varit förordnad *dels* såsom förste kontrollör och avdelningsföreståndare vid postkontorets Stockholm I avgående avdelning, inrikes paketavdelningen samt ankommande utrikes paketavdelningen och *dels* såsom postmästare av klass 2 vid postkontoren Stockholm 8, Stockholm 14, Stockholm 20 och Södertälje samt av klass 1 vid postkontoren Stockholm 3 och Stockholm 6. Alla dessa uppdrag har Johnsson fyllt på ett mycket tillfredsställande sätt.

Jag anser därför kontrollören Johnsson synnerligen väl skickad för den nu sökta tjänsten. Stockholm den 14 juni 1926. Joh. Enger.»

2) postdirektörens i mellersta distriktet yttrande över sökande till en del lediga tjänster, såvitt angår Sjöström:

»Sjöström är en kunnig och intresserad tjänsteman med ej obetydlig energi. Hans starkt utvecklade envishet och hans oförmåga att förstå och, i förekommande fall, anpassa sig efter en annans mening, vilken *kan* vara bättre än hans egen, gör, att han saknar den smidighet, man gärna vill se hos en högre tjänsteman, vilken har att i stor utsträckning representera postverket utåt (jfr senaste yttrande den 17 december 1925). Hans brist på självkritik och benägenhet för överdrifter göra samarbete med honom besvärligt. Men jag vill därmed icke säga, att han icke är kompetent för den sökta tjänsten.»

3) dessa avskrifter:

»Under en följd av år, nämligen från våren 1895 till oktober 1904, har undertecknad i egenskap dels av postinspektör i Norra postdistriktet, dels såsom postmästare i Sundsvall, samarbetat med dåvarande postexpeditören, numera postmästaren i Ljusdal herr Haddon Sjöström.

Då herr Sjöström under nämnda tidsperiod med synnerligt nit, ordning och skicklighet fullgjorde vad honom i skilda tjänstebefattningar inom postdistriktet ålåg, och därjämte, så inom som utom tjänsten, ådagalade en exemplariskt hedrande vandel, är det mig kärt att vitsorda, det förenämnda samarbete varit i allo synnerligen gott och angenämt. Stocksund den 14 juli 1926. Uddo Zachrisson.»

»Utdrag. •Postdirektionen i Norra distriktet. Sundsvall den 19 november 1920. Till herr postmästaren H. Sjöström, Lycksele. B. B. Jag lyckönskar dig till vunnen befordran och får på samma gång framföra mitt hjärtliga tack för gott samarbete under gångna år. — — — — — Vännen C. Holst.»

Generalpoststyrelsens utlåtande över besvären är av denna avfattning:

»Till Konungen. Generalpoststyrelsen, som kungjort en postmästartjänst av klass 1 B, med placering för innehavaren tills vidare i Hudiksvall, ledig till ansökning, konstituerade den 22 juni 1926, vid prövning av de inkomna ansökningarna till tjänsten, kontrollören Johan Albin Johnsson till innehavare av tjänsten.

Över detta styrelsens beslut har postmästaren av klass 2 Haddon Sjöström hos Kungl. Maj:t anfört besvär.

På grund av föreskrift i erhållen remiss har styrelsen lämnat Johnsson tillfälle att avgiva yttrande över besvären, varjämte styrelsen, då dessa till stor del innehålla klander mot postdirektören i mellersta distriktet E. G. Lanng, anmodat denne att inkomma med yttrande i ärendet.

Med överlämnande av samtliga till detta hörande handlingar får styrelsen för egen del anföra följande.

Johnsson, som är född den 21 juli 1869, antogs den 3 juni 1892 till extra ordinarie postexpeditör samt befordrades den 12 december 1902 till postexpeditör, den 22 december 1909 till förste postexpeditör och den 11 september 1917 till kontrollör, i vilken sistnämnda egenskap han placerades vid postkontoret Stockholm 6. På grund av förordnanden har han uppehållit, förutom andra befattningar postmästartjänster av klass 2 eller förutvarande klass 2 B 1 år 1 månad 23 dagar, förste kontrollörstjänst 7 månader 11 dagar och postmästartjänster av förutvarande klasser 1 eller 1 B, samtliga numera hänfödda till nuvarande klass 1 B, likaledes 7 månader 11 dagar.

Klaganden, som är född den 17 januari 1873, antogs den 29 april 1895 till extra ordinarie postexpeditör samt befordrades den 12 december 1902 till postexpeditör, den 22 december 1909 till förste postexpeditör och den 19 augusti 1913 till postmästare av klass 3 med placering i Lycksele. Den 16 november 1920 förordnades klaganden att tills vidare vara postmästare i Ljusdal. Vid genomförandet av nu gällande klassificering av postkontoren blev han den 15 juni 1926, enligt medgivande i Kungl. Maj:ts brev den 4 samma juni, utan ansökning konstituerad till postmästare av klass 2 med placering i Ljusdal. Förutom ovannämnda förordnande å postmästartjänsten i Ljusdal har han innehaft följande mera viktiga förordnanden, nämligen å postmästartjänst av förutvarande klasser 2 A och 2 B 2 månader 21 dagar, å förste kontrollörstjänst å postdirektion 3 månader 2 dagar, å postmästartjänst av förutvarande klass 1, numera hänförd till nuvarande klass 1 A, 1 månad 15 dagar och å sekretariatstjänst hos styrelsen 1 månad 28 dagar. Han har avlagt examen vid l'Ecole

professionnelle supérieure des postes et des télégraphes i Paris år 1907 och avgivit berättelse rörande brevbäringen i Paris och lantbrevbäringen i Frankrike, vilken berättelse av styrelsen befordrats till trycket. Han har jämväl avlagt högre postexamen i Stockholm år 1919.

Innan styrelsen tillsatte den tjänst, om vilken nu är fråga, hade styrelsen anmodat vederbörande postdirektörer att avgiva vitsord i fråga om sökandenas lämplighet för tjänsten.

Postdirektören i Stockholms distrikt hade därvid i avseende å Johnsson framhållit, att denne, som vore en synnerligen duglig och intresserad tjänsteman, inom distriktet varit förordnad dels såsom förste kontrollör och avdelningsföreståndare vid postkontorets Stockholm 1 avdelning för avgående brev, avdelning för inrikes paket och avgående utrikes paket samt avdelning för ankommande utrikes paket och dels såsom postmästare av klass 2 vid postkontoren Stockholm 8, Stockholm 14, Stockholm 20 och postkontoret i Södertälje samt av klass 1 vid postkontoren Stockholm 3 och Stockholm 6. Alla dessa uppdrag hade Johnsson fyllt på ett mycket tillfredsställande sätt. Postdirektören ansåge därför Johnsson synnerligen väl skickad för den sökta tjänsten.

Beträffande klaganden hade postdirektören i mellersta distriktet anfört, att han vore en kunnig och intresserad tjänsteman med ej obetydlig energi. Hans starkt utvecklade envishet och oförmåga att förstå och, i förekommande fall, anpassa sig efter en annans mening, vilken kunde vara bättre än hans egen, gjorde, att han saknade den smidighet, man gärna ville se hos en högre tjänsteman, vilken hade att i stor utsträckning representera postverket utåt. Hans brist på självkritik och benägenhet för överdrifter gjorde samarbete med honom besvärligt. Men postdirektören ville därmed icke säga, att klaganden icke vore kompetent för den sökta tjänsten.

Vid prövning, huruvida klaganden eller Johnsson bör anses hava företräde till den sökta tjänsten, framstår, å ena sidan, till förmån för klaganden, förutom hans större teoretiska utbildning, att han vid tjänstens tillsättande sedan 5 $\frac{1}{2}$ år tillbaka innehade stadigvarande förordnande å postmästartjänst av klass 2 samt att han såsom föreståndare för postkontoren i Lycksele och Ljusdal, under vilka lyda ett flertal poststationer och postlinjer, haft tillfälle att i stor omfattning befatta sig med trafikfrågor — en omständighet, som är av betydelse, då under postkontoret i Hudiksvall lyda 24 poststationer och 31 postlinjer. Å andra sidan märkes, till förmån för Johnsson, att denne är nära 3 år äldre i tjänsten än klaganden och bestritt en del synnerligen krävande befattningar längre tid än denne uppehållit liknande befattning, i vilket avseende må framhållas, att, medan klaganden förestått postkontoret i Örebro, vid vilket äro anställda 65 tjänstemän, 1 månad och 15 dagar, Johnsson förestått postkontorets Stockholm 1 avdelning för avgående brev, vid vilken före bangårdspostkontorets inrättande voro anställda 124 tjänstemän, nära 3 månader, postkontoret Stockholm 6, vid vilket äro anställda 112 tjänstemän, nära 5 månader och postkontoret Stockholm 14, vid vilket äro anställda 57 tjänstemän, över 8 månader. Då därtill kommer, att Johnsson av postdirektören i Stockholms distrikt fått särdeles gott vitsord för sin tjänstgöring och ansetts synnerligen väl skickad för den sökta tjänsten, under det postdirektören i mellersta distriktet, utan att vilja säga, att klaganden icke vore kompetent för tjänsten, framhållit vissa brister hos klaganden, vilka styrelsen — med allt erkännande av hans kunskaper, energi och intresse i tjänsten — måste finna ägnade att minska hans lämplighet för befattningen, anser styrelsen, som icke har någon anledning att betvivla riktigheten av de avgivna vitsorden, vilka tvärtom i viss mån bekräftas av vad styrelsen förut hade sig bekant, övervägande skäl tala för Johnssons anställande å tjänsten.

I sina besvär har klaganden bland annat velat göra gällande, att det ej syn-

tes med sannolikhet kunna hävdas, att en tjänsteman, som haft sådan tjänstgöring som Johnsson, skulle vara i stånd att utan lång utvecklingstid, minst ett par år, prestera, vad som fordras för en postmästartjänst av den betydelse, Hudiksvallstjänsten har. Med anledning därav får styrelsen underrätta, att postdirektören i mellersta distriktet i avgiven rapport över en av honom den 21 dennes verkställd inspektion av postkontoret i Hudiksvall meddelat, att, ehuru Johnsson ej mer än ett halvt år förestått postkontoret och ej haft avsedd hjälp vid den direkta arbetsledningen å postkontoret, han satt sig väl in i postkontorets och dess lantområdes olika förhållanden och även, vad själva postkontoret beträffade, åstadkommit den ordning och reda, som under den föregående postmästaren saknades.

Beträffande vad klaganden anmärkt mot postdirektören i mellersta distriktet får styrelsen hänvisa till vad postdirektören i sitt över besvären avgivna yttrande anfört.

Styrelsen får i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t måtte finna besvären icke föranleda ändring i överklagade beslutet.

I behandlingen av detta ärende hava utom undertecknade deltagit byråcheferna Hasselrot och Lager samt t. f. byråchefen Högner. Stockholm den 25 januari 1927. Underdånigst, Anders Örne, J. Pramberg, August Broberg.»

Postdirektörens i mellersta distriktet vid utlåtandet fogade skrivelse lyder som följer:

»Till Kungl. Generalpoststyrelsen. Remissakten med vidstående diarienummer återställes härjämte.

Till en början torde såsom betecknande för klagandens sätt att framställa förhållanden påpekas, hurusom han å sid. 4 säger sig själv hava inrättat ett antal poststationer samt lantbrevbärings- och postföringslinjer. Man torde icke taga fel, om man förutsätter, att postdirektionen i Norra distriktet behandlat dessa ärenden och kungl. generalpoststyrelsen beslutat i dem. Det torde jämväl kunna förmodas, att en del förslag från honom i postföringsfrågor icke lett till av honom åsyftat resultat. Emellertid har jag svårt att uttala mig om vad klaganden i sin skrift berört om förhållanden före hans tjänstgöring inom mellersta postdistriktet.

De intyg, som han åberopar, kan jag för min del knappast betrakta såsom intyg i vanlig mening, då det ena utgöres av en ofullständigt bestyrkt avskrift av ett i år utfärdat intyg av en tjänsteman, som för mer än 22 år sedan avgick ur tjänsten med pension och för vilken detaljerna numera icke torde stå klara, och det andra förefaller vara ett privatbrev med lyckönskningar i anledning av befordran.

Klaganden ägnar nära 4 sidor åt ett mellanhavande med den vid postdirektionen tidigare anställde kontrollören J. F. Risling. Då denna sak, som enligt mitt förmenande knappast har med utnämningsfrågan att göra, av klaganden tillmättes så stor betydelse, vill jag lämna en kortfattad redogörelse för densamma.

Våren 1923 inkom till postdirektionen en av klaganden förordad framställning om förbättring av brev bäringen inom det område, som betjänades genom dåvarande lantbrevbäringen Ljusdal—Snäre—Ljusdal. Då den allmänna utvecklingen syntes kräva förbättring av postdistributionen jämväl å andra Ljusdal berörande lantbrevbäringslinjer, uppdrog undertecknad efter tjänsteresa i orten, i december 1923 åt Sjöström att yttra sig om turökning även å dessa andra linjer samt att, då det visade sig behövt att i ett sammanhang lösa samtliga Ljusdal berörande postdistributionsfrågor, efter vissa av mig lämnade riktlinjer avgiva förslag i ärendet. Då detta förslag i väsentliga delar var oklart, uppdrogs åt kontrollör Risling att undersöka vissa detaljer. Att Risling därvid

gick bakom klagandens rygg, kan jag endast beklaga. Risling har därför av mig erhållit en allvarlig tillrättavisning.

Det måste betecknas såsom otillständigt, att Sjöström i sin besvärsskrift å sidan 9 gör gällande, att jag sökt hävda, att Risling haft en längre överläggning med Sjöström före den påtalade undersökningens företagande och att jag, Sjöström vederligt, ej kunnat vidhålla detta djärva påhitt. Av den vid besvärsskriften fogade bilagan I framgår tydligt, att dessa Sjöströms uppgifter äro osanna. Mer än otillständigt är Sjöströms förfarande att å sidan 11 insinuera, att inom annat postdistrikt än norra distriktet — varmed i detta sammanhang ej gärna kan avses annat än mellersta distriktet — postdirektören bakom postmästarens rygg söker utföra allehanda utredningar.

Vad beträffar det slutliga förslag, som i omhandlade ärende avgavs till kungl. generalpoststyrelsen, överensstämde detta i stora drag med de direktiv, Sjöström av mig erhållit.

Postmästare Sjöström är ej den enda postmästare i distriktet, som rådgör med orsrepresentanter i trafikfrågor, men ingen av dem torde taga så verksam del i åstadkommande av bystämmoprotokoll och andra skriftliga uttalanden från korrespondenter m. fl. som Sjöström. Jag är ej riktigt säker på, att hans aktivitet är till fromma för utredningarnas objektivitet.

En analys från min sida av Sjöströms psyke är här ganska onödig; ett noggrant studium av besvärsskriften torde i detta avseende vara tillräckligt. Särskilt belysande är det först återopade stycket å sid. 4 och ett stycke å sid. 10—11, som börjar »Det hände nog även».

Min kännedom om postmästare Sjöström grundar sig ej allenast på hans verksamhet såsom postmästare i Ljusdal utan även på hans fullgörande av förordnande såsom postmästare i Örebro tiden $27/6$ — $10/8$ 1923. Såsom jourhavande ledamot i postverkets examenskommission hade jag ock på sin tid tillfälle att mycket nära följa Sjöström under den tid han genomgick högre postkursen 1918—1919. Gävle den 4 januari 1927. Erik G. Lannge.»

Sjöström har avgivit påminnelser, därur här må återgivas följande:

»Postdirektören i mellersta distriktet E. G. Lannge har ävenledes yttrat sig över besvären. Den av personlig animositet mot klaganden starkt färgade inlagan vittnar bättre än några intyg om att klaganden icke är någon »persona grata» hos postdirektören, som tydligen icke varit tillräckligt objektiv för att kunna skilja på sak och person i den konflikt av rent postal natur, vari jag genom mitt starka hävdande av allmänhetens intressen och postväsendets allmänna bästa råkat med postdirektören. Det är sant, att jag flitigt rådgjort och underhandlat med vederbörande orsrepresentanter i alla bygderna berörande postala frågor, emedan jag är av den uppfattningen, att postväsendet är till för allmänheten och därför även bör utvecklas under största hänsynstagande till dess önskemål och behov, utan byråkratisk formalism och likgiltighet för allmänhetens förhållanden. Men på denna punkt har jag ej funnit förståelse hos postdirektören. Trots att bygdebefolkningen, enskilda större postkunder och de kommunala myndigheterna — som mina tidigare ingivna intyg med önskvärd tydlighet utvisa — helt och fullt gillat mina anordningar och förslag rörande postbefordringsfrågor och trots att jag lojalt sökt vinna postdirektörens gillande och godkännande för mina utredningar, så har postdirektören i flera fall, ej blott tagit avstånd från dem, utan till och med låtit honom direkt underställd tjänsteman (se besvärsskrivelsen) — detta måste postdirektören lyckligtvis erkänna — bakom min rygg göra omogna, underhaltiga utredningar med kullkastande av mina, som jag visat och generalpoststyrelsen genom beslut bekräftat, sakliga utredningar. Detta, fastän han i en del fall till mig sagt sig hysa samma åsikt som jag och åt ors-

representanter till och med utfäst sig att främja, ett löfte, som han ej blott underlåtit hålla utan fullständigt åsidosatt, lyckligtvis dock utan att i generalpoststyrelsen vinna gehör för detta handlingssätt.

Allt detta har hos mig skapat en känsla av otrygghet, en förnimmelse av att jag direkt motarbetades å närmast högre ort, något varpå jag för övrigt fick det bästa beviset i det tjänstgöringsbetyg, som i och för utnämningen lämnades mig av postdirektör Lannge och vari han förklarar, att jag på grund av »envishet» och »oförmåga att förstå, och, i förekommande fall anpassa» mig »efter annans mening, vilken kan vara bättre än» min »egen saknar den smidighet, man gärna vill se hos en högre tjänsteman, vilken har att i stor utsträckning representera postverket utåt». Som avslutning på sina grundlösa påståenden säger han: »Men jag vill därmed icke säga, att han icke är kompetent för den sökta tjänsten.» Ingenting är mera ägnat att väcka förvåning och uppmärksamhet både hos mig och överhuvud taget hos alla i saken initierade. Det torde väl knappast kunna bestridas, att en posttjänstemans lämplighet eller olämplighet för samarbete lättast bedömes av hans förhållande till allmänheten. Består han det provet, så torde han med lätthet kunna finna sig till rätta i samarbetet med postverkets personal av lägre eller högre grad. Men jag bestrider, att det citerade uttalandet i postdirektör Lannges tjänstgöringsbetyg kan hava avseende på mitt förhållande till allmänheten, med vilken jag, varom flerfaldiga intyg från enskilda och myndigheter vittna, alltid stått på bästa fot och vars intressen jag alltid velat hävda. Lannges uttalande avser enbart mitt förhållande till postdirektören personligen, och härvidlag är han så pass mycket part i målet, att jag bestrider hans objektivitet i detta fall, helst jag är utan skuld till vår divergens och det aldrig växlats något ont ord mellan oss. Att på sätt postdirektör Lannge gjort, utan förebringande av någon som helst bevisning söka misstänkliggöra av mig företedda intyg och uttalanden, som tala till min förmån, genom insinuationen att jag själv skulle tagit verksam del i deras tillkomst, anser jag ovärdigt en man i hans ställning och ej ens nödigt upptaga till bemötande. Detsamma gäller även postdirektör Lannges psykologiska funderingar, som helt få stå för hans egen räkning. Det torde även få tillskrivas hans psykologiska skarpblick, att han gjort den överraskande upptäckten, att jag skulle påstått mig ha alldeles på egen hand under min tjänstgöring som postmästare i Lycksele inrättat poststationer samt lantbrevbärings- och postföringslinjer. Detta är en fullkomligt ohållbar konstruktion av postdirektör Lannge. Genomläser man besvären, skall för en opartisk bedömare klart framgå min tydligt uttalade mening, att det varit i lycklig samverkan med mina chefer i norra distriktet och generalpoststyrelsen, som påvisade förbättringar i den postala samfärdseln kunnat ernås. Bilagda, mig nyligen tillställda tacksamhetskrivelse från befolkningen torde även den, spontant avgiven som den är, utgöra ett talande bevis på att jag söker tillvarataga allmänhetens intressen och att befolkningen inser detta.

Postdirektör Lannges otillständiga misstänkliggörande av intygen om min 25-åriga oförvitliga och om gott samarbete vittnande tjänstgöring inom norra distriktet har gjort det nödvändigt för mig, *dels* komplettera det av postinspektören U. Zachrisson avgivna, besvären bilagda betyget med ny, fullt styrkt avskrift ävensom utöka bevisningen härom med ytterligare ett tjänstgöringsbetyg av hans hand, då han ännu var i aktiv tjänst, *dels* bilägga ytterligare fyra tjänstgöringsbetyg av postdirektören C. Holst. Det är för övrigt att märka, att den sistnämndes besvären bilagda skrivelse med intyg om gott samarbete avgivits, ej i hans egenskap av privatman, utan i tjänsten, som postsak och å postverkets papper. Att det ej tillkommit på begäran, gör det säkerligen ännu mer värdefullt än om så varit fallet, då det måste förutsät-

tas, att en chef ej avger ett sådant betyg på eget initiativ utan att hysa en önskan om att göra ett med verkliga förhållandet överensstämmande uttalande.

Postdirektör Långe påstår, att jag far med osanning beträffande hans förhållande till kontrollör Risling, och djärves som belägg härför åberopa bilagorna I och J i besvärsskrivelsen. Jag får i anledning därav meddela, att postmästare K. A. Carstensen i Gävle (efter brevväxlingen i fråga) pr telefon meddelade mig, att kontrollör Risling, på Carstensens förfrågan, sagt sig ej ha haft något påstående om att han skulle ha konfererat med mig före den påtalade undersökningen av postkontorets lantbrevbäringslinjer. Postdirektör Långe har nu själv beklagat denna åtgärd bakom min rygg. Påståendet om Rislings överläggning med mig *måste* således postdirektör Långe stå för, och vidhåller jag mitt uttalande härom. Jag har fog för detta, och inför ett rättsligt forum komme nog sanningen klart i dagen. För ett oförevillat omdöme bör emellertid verkliga förhållandet vara klart, och jag tillbakavisar med harm postdirektör Lånnges beskyllning om osanning.

Att postdirektör Lånnges direktiv i vissa fall överensstämt med generalpoststyrelsens beslut, vore gott och väl, blott han kunde säga sig även ha lämnat dem sitt stöd. Däri har det brustit ej så litet, som av handlingarna framgår. Han har till och med frångått, vad han ansett och utfäst sig till, något som väckt pinsam uppmärksamhet och ovilja. Att för övrigt utredning skett bakom min rygg även i andra fall, kan jag styrka. Det bör ej vara ägnat väcka förvåning, att på sådant sätt utförda utredningar bli snedvridna och olämpliga. Också har generalpoststyrelsen redan förslag å bane att från postdirektörernas handläggning avskilja alla ärenden rörande poststationer, postföreling och lantbrevbäring, vilka ärenden därefter avses förberedas enbart av postmästarna.

Postdirektör Långe synes med sitt citat »Det hände nog även» vilja antyda, att mellan postcheferna i norra distriktet och undertecknad skulle rått oenighet. Intet kan vara oriktigare. Postdirektören tyckes utgå ifrån att varje avvikande mening hos en underordnad är av ondo. Detta är så långt ifrån fallet, att därmed vinnes mångsidigare utredning till fromma för ett gott resultat, något som just mitt bevisade goda samarbete med mina chefer i norra distriktet ådagalagt.

Beträffande min tjänstgöring i Örebro 1923 som t. f. postmästare vill jag nämna, att en utredning där om en ny poststation ej godkändes av postdirektör Långe. Däremot har jag ej något att erinra, men jag ber att få framhålla, att postmästaren där i brev till mig omtalat, att drätselkammaren ansett mitt förslag böra godtagas.

Rörande postdirektörens uppdrag i postverkets examenskommission 1918—1919 har mig veterligt intet klandervärt från min sida förekommit — något som ej håller i minsta mån visats eller ens påståtts. Att jag skött mig även i fråga härom, torde framgå av bilagda betyg från ifrågavarande högre postkurs, vilket var det bästa som utdelades. Därjämte bilägges betyg från avlagd examen vid l'École professionnelle supérieure i Paris, med gott vitsord även däriifrån.

Att postdirektör Långe ej haft så dålig tanke om mig och min förmåga, som han här låter påskina, framgår av följande, här bilagda skrivelser beträffande hans uppdrag i kommittén för utredning av poststationsföreländarnas och lantbrevbärarnas anställnings- och avlöningsförhållanden. Han förut-sätter däri, att jag kan lämna värdefulla bidrag till utredning av dessa frågor, och tackar mig för det bidrag jag lämnat angående lantbrevbärarnas ifrågavarande förhållanden.

Härmed anser jag mig ha styrkt den fullkomligt ovederhäftiga och dubbel-

tungade betygssättningen från postdirektör Lannes sida, ett omdöme, som känns så mycket bittrare med hänsyn till att det är alldeles oförtjänt. Det är en dålig belöning för mitt rastlösa arbete i postverkets tjänst även inom detta distrikt.

I sitt yttrande över besvaren har generalpoststyrelsen närmare utvecklat de grunder, på vilka den ansett Johnsson böra framför mig utnännas till postmästare i Hudiksvall. Det visar sig härvid, att generalpoststyrelsen nödgas oförbehållsamt erkänna *min överlägsenhet både i fråga om teoretisk postal utbildning, organisationsförmåga och kvaliteten av förut innehavd tjänst inom postverket*, alltså både beträffande *skicklighet och förtjänst*. Undersöker man så närmare de skäl, som förmått generalpoststyrelsen att föredraga en mig enligt alla lagliga befodringsgrunder underlägsen medsökande, kan man spåra följande bevekelsegrunder.

1. Johnsson har å underordnad plats varit tre år längre anställd i postverkets tjänst än klaganden. Skulle detta skäl emellertid ha varit avgörande för generalpoststyrelsen, skulle det helt enkelt betyda, att generalpoststyrelsen återgått till anciennitetsprincipen, vilken i många år varit utdömd beträffande högre tjänster i postverket och den övriga statsförvaltningen. Ett sådant antagande förefaller dock orimligt, och jag måste antaga, att detta skäl icke varit avgörande för Johnssons utnämning.

2. Johnsson har på förordnande bestritt en del krävande befattningar längre tid än klaganden, och generalpoststyrelsen framhåller som något väsentligt härvidlag, att Johnsson därvid haft överinseendet över ett något större antal tjänstemän än klaganden haft vid sina. Jag bestrider emellertid, att detta argument kan hava någon som helst betydelse för postmästaretjänsten i Hudiksvall, då Hudiksvalls postkontor för närvarande förfogar över summa 12 anställda, medan Ljusdals postkontor, där klaganden är postmästare, har 9 anställda, och det torde vara uppenbart, att den som kan sköta nio utan biträde kan sköta tolv med biträde av kontrollör, som Hudiksvalls postkontor förfogar över. Det ringa antalet fast anställda tjänstemän vid ett postkontor som Hudiksvalls, av klass 1 B, utvisar, att personalfrågan beträffande den fast anställda personalen är av mycket underordnad betydelse och att andra förhållanden måste vara av större vikt, och är det just ärenden rörande poststationer, lantbrevbäring och postföring, som där, liksom här, är av största och avgörande betydelse. Emellertid står min erfarenhet och förmåga i fråga om postpersonals skötande ingalunda under den utnämndes, om man — något som givetvis bör göras — tar hänsyn till, ej blott den nyssnämnda fast anställda personalen, utan även till personalen av poststationsföreståndare, lantbrevbärare och postförare. Vid postkontoret i Lycksele, där jag fungerade som postmästare över nio år (därav två på förordnande), utgjorde dec. 1920, då jag avflyttade därifrån, hela personalen 113 personer, därav 38 poststationsföreståndare, 46 lantbrevbärare och 29 postförare. Denna personal hade jag att jämsides med ett febrilt arbete för posttrafikens utveckling övervaka, detta under den tidens krigs- och krisförhållanden. Jag vill ej bestrida, att skötandet av personalen vid ett stort postkontor i Stockholm ställer stort krav på en kontrollör, men jag påstår — och däri måste varje initierad instämma — att en postmästare med en sådan mängd kontraktsanställd personal får på sig ställda krav av ej mindre betydenhet, snarare då större. Ej heller har någon, ej ens postdirektör Långe, kunnat göra gällande någon oförmåga hos mig att sköta den personal jag haft och har mig anförtrodd. Generalpoststyrelsens argumentering är sålunda även på denna punkt ohållbar, något som den också tyckes inse, i det att den sökt stödja den svaga argumenteringen med postdirektör Lannes tjänstgöringsbetyg, vilket jag visat sakna fog för sig beträffande klandret mot undertecknad.

3. Det sista och efter vad jag nu kan förstå verkliga skälet för generalpoststyrelsen att vid utnämningen av postmästare i Hudiksvall med förbigående av mig utnämna kontrollören Johnsson har tydligen varit det oförmånliga tjänstgöringsbetyg, varmed jag hugnats av postdirektör Lannge, och vars riktighet generalpoststyrelsen för sin del icke har någon anledning betvivla utan »i viss mån finner bekräftad av vad styrelsen förut har sig bekant». Denna sista insinuation, som styrelsen icke på något sätt finner med sin ställning förenligt att styrka, torde det vara lätt att räkna ut, varifrån den emanerat. Det är dess bättre en i det svenska befordringsväsendet ganska enastående företeelse detta, att en överordnad tjänsteman på grund av personlig animositet mot en sökande, söker omintetgöra dennes annars rättvisa befordran, och det är mer än märkligt, att generalpoststyrelsen, vars objektivitet i denna fråga är höjt över varje tvekel, trots alla intyg av enskilda och myndigheter i motsatt riktning låtit så dupera sig av postdirektör Lannges tjänstgöringsbetyg, att den, som här skett, trots erkännande om min större skicklighet och förtjänst anförtrott tjänsten åt en mig i bägge dessa hänseenden underlägsen och för tjänsten ej fullt kompetent. Jag bilägger till yttermera visso ett tjänstgöringsbetyg från min tjänstgöring inom postdirektör Lannges distrikt, avgivet av t. f. postdirektören K. A. Carstensen 1922, då jag tjänstgjorde vid postdirektionen i mellersta distriktet i tre månader. Detta betyg talar sannerligen ej om någon svårighet samarbeta med mig, på samma gång däri lämnas goda vitsord om min lämplighet och förmåga som postmästare.

En sak, som jag, innan jag slutar, ej kan underlåta påtala, är att generalpoststyrelsen låter postdirektör Lannge inrapportera, *ett halvt år efter utnämningen*, att den utnämnde skött sig bra etc. Det är säkerligen enastående i befordringsväg, ett dylikt förfarande. Först utnämner styrelsen en tjänsteman med så svag kompetens, att detta ger anledning till besvär avgivande. När så styrelsen finner sig ej kunna nöjaktigt försvara sin utnämning, då griper man till en sådan oformlig åtgärd som att söka stärka den utnämndes meriter *med intyg om hans tjänstgöring efter utnämningen*. Jag ber i underdånighet att få fästa Eders Maj:ts synnerliga uppmärksamhet vid detta enligt min mening fullkomligt otillbörliga gynnande av den utnämnde gentemot klaganden och protesterar jag mot att ringaste hänsyn tages till vad generalpoststyrelsen härom anfört i avsikt att inverka på ärendets utgång.»

Tillika har Sjöström ingivit följande avskrifter av intyg och betyg, vilka ej förut åberopats:

1) »Åt postexpeditören härstädes Haddon Sjöström meddelas härigenom på begäran det intyg, att han, som tjänstgjort inom norra postdistriktet sedan april månad 1895 och med ingången av 1903 befordrats till postexpeditör med placering tills vidare vid Nederkalix postkontor, därifrån han med augusti månads början samma år förflyttats till postkontoret härstädes, bestritt befattningar vid järnvägsposten samt å särskilda postkontor dels såsom extra biträde dels såsom postexpeditör, likasom han ock varit förordnad att bestrida postmästarejänst, samt att han fullgjort alla de honom anförtrodda uppdrag med nit, ordning och duglighet, och i sitt enskilda liv iakttagit ett i allo hedrande uppförande. Sundsvalls postkontor den 30 september 1904. Udde Zachrisson.»

2) »Att postexpeditören Haddon Sjöström, som i sådan egenskap varit placerad till tjänstgöring vid järnvägsposten inom norra postdistriktet från och med den 1 oktober 1904, under sin tjänstgöring dels vid nämnda järnvägspost, dels ock vid förordnanden såsom postmästare i Lyckelse under sammanlagt en månad 16 dagar och såsom förste postexpeditör vid postkontoret i Umeå under sammanlagt två månader, med ordning och duglighet bestritt

honom åliggande göromål, samt att han under samma tid såväl i som utom tjänsten iakttagit ett hedrande uppförande, det varder honom såsom tjänstgöringsbetyg till bevis härigenom meddelat. Sundsvall, av postinspektionen i norra postdistriktet, den 23 oktober 1907. C. Holst. Postinspektör.»

3) »Att postexpeditören Haddon Sjöström, som i sådan egenskap varit placerad till tjänstgöring vid järnvägsposten inom norra postdistriktet från och med den 1 oktober 1904, och för vilken, på begäran, tjänstgöringsbetyg utfärdats den 23 oktober 1907, under sin fortsatta tjänstgöring dels vid nämnda järnvägspost, dels ock vid förordnanden såsom postmästare i Hedeviden en månad samt i Ånge likaledes en månad med ordning, duglighet och intresse bestritt honom åliggande göromål, samt att han under samma tid såväl i som utom tjänsten iakttagit ett hedrande uppförande, det varder honom såsom tjänstgöringsbetyg till bevis härigenom meddelat. Sundsvall den 3 oktober 1908. C. Holst. Postinspektör.»

4) »Att postexpeditören Haddon Sjöström, som i sådan egenskap varit placerad till tjänstgöring vid järnvägsposten i norra postdistriktet intill utgången av sistlidne april månad, då han i samma egenskap förflyttades till tjänstgöring vid postkontoret i Sundsvall, och för vilken, på begäran, tjänstgöringsbetyg utfärdats senast den 3 oktober 1908, under sin fortsatta tjänstgöring dels vid nämnda järnvägspost, dels ock vid förordnanden såsom postmästare i Sveg en månad, i Ånge en månad, i Backe en månad och i Strömsund en månad 10 dagar samt såsom förste postexpeditör vid postkontoret i Örnsköldsvik en månad 18 dagar och vid postkontoret i Umeå en månad 10 dagar, med ordning, duglighet och intresse förrättat honom åliggande göromål, samt att han under samma tid såväl i som utom tjänsten iakttagit ett hedrande uppförande, det varder honom såsom tjänstgöringsbetyg till bevis härigenom meddelat. Sundsvall den 17 november 1909. C. Holst. Postinspektör.»

5) »Att postmästaren i Lycksele Haddon Sjöström, vilken, alltsedan han den 29 april 1895 antogs till extra postexpeditör, varit placerad till tjänstgöring inom norra distriktet, under den tilländagångna tjänstetiden såväl i som utom tjänsten iakttagit ett hedrande uppförande ävensom att han fullgjort sina åligganden i tjänsten med nit, intresse och duglighet samt därvid ådagalagt lämplighet för posttjänsten i allmänhet, det varder honom såsom tjänstgöringsbetyg på begäran härigenom meddelat. Sundsvall den 12 augusti 1918. C. Holst. Postdirektör.»

6) »Kungl. Postverkets Examenskommission meddelar härmed, att postmästaren *Haddon Sjöström* i och för högre postexamen enligt kungl. generalpoststyrelsens beslut den 29 juli 1918 undergått prövning i nedanstående ämnen, varvid han för ådagalagda insikter erhållit följande vitsord, nämligen:

i inrikes posttjänst	med beröm godkänd,
» internationell posträtt	väl godkänd,
» postgeografi	med utmärkt beröm godkänd,
» posthistoria	med beröm godkänd,
» postsparbankstjänst	med beröm godkänd,
» franska (huvudspråk)	med beröm godkänd,
» tyska (bispråk)	med utmärkt beröm godkänd,
» statistik	med beröm godkänd,
» nationalekonomi	med beröm godkänd,
» statskunskap	med beröm godkänd,
» kommunal författningskunskap	med beröm godkänd,
» rättskunskap	med beröm godkänd.

Stockholm den 19 november 1919. Postverkets examenskommission, Jacques Pramberg, Erik G. Långe, Thore Wennqvist, Vilh. Petrelus, N. A. Lindqvist

/Victor Flodman, examenskom.sekretärer.»

7) »(Översättning.)

Franska republiken.

Ministeriet för handel, industri, post och telegraf.

Understatssekreteriatet för post och telegraf.

Post- och telegrafverkets högre yrkesskola.

Första sektionen. Frielever.

Studiebetyg.

Chefingenjören, direktören för post och telegrafverkets högre yrkesskola, betygar:

1) att hr Haddon Sjöström, tjänsteman i svenska statsverket, har beretts tillträde till post- och telegrafverkets högre yrkesskolas specialkurser (första sektionen) i egenskap av frielev, i enlighet med understatssekreteriatets beslut av den 23 juli 1906;

2) att han bevistat kurserna och deltagit i ett halvt läsårs praktiska studieövningar;

3) att han undergått föreskrivna prov i alla delar av här nedan angiven undervisning och att han erhållit följande meritsiffror, som berättiga honom till omdömet

Mycket bra.

Undervisningsämnen.	Meritbetyg.		Anmärkningar.
	Siffra.	1/100 av siffra.	
För examina			
Verksamhet och räkenskapsföring . . .	19	—	I vart och ett av undervisningsämnena är maximum 20, och talet 12 motsvarar godkänd kunskap.
För de praktiska övningarna			
Verksamhet och räkenskapsföring . . .	16	25	

Paris den 12 april 1907.

Chefingenjören, direktören för post- och telegrafverkets högre yrkesskola H. Thomas (Stämpel).»

8) »Postmästaren Haddon Sjöström, vilken den 16 november 1920 förordnats till postmästaren i Ljusdal, och som under tiden 1 mars—31 maj 1922 på förordnande uppehållit förste kontrollörstjänsten å härvarande postdirektion, har nu anhållit om tjänstgöringsbetyg såväl beträffande sin tjänstgöring i allmänhet som i fråga om sin berörda tjänstgöring vid postdirektionen.

På grund härav meddelas postmästare Sjöström det vitsord, att han fullgör sin tjänstgöring med nit, intresse och stor arbetsamhet, att hans förmåga är präglad av allvar och lugn, att han är en dugande postkontorstjänsteman och postförvaltare med förmåga av eget initiativ samt att, såvitt av hans omskrivna tre månaders tjänstgöring vid postdirektionen kan bedömas, hans allmänna läggning gör honom mer skickad för postkontorstjänst än för postdirektionstjänst. Gävle den 1 september 1922. Under postdirektörens frånvaro K. A. Carstensen.»

Vidare har Sjöström ingivit följande avskrifter av brev från Lannge till honom:

1) »Herr Postmästaren H. Sjöström, Lycksele, Fpx A. Fritzell har visat ett meddelande till honom från Eder av den 26 februari, däri Ni framhåller det

rättvisa i att även lantpoststationer erhålla särskilda anslag för behandling av sidoposter. Då frågan om poststationsföreståndarnes anställnings- och avlöningsförhållanden äro föremål för en utredning, som nu pågår i Gps under min ledning, skall jag beakta ifrågavarande förhållande. När jag emellertid är övertygad om att Ni, med det intresse Ni har för postala förhållanden i allmänhet och den särskilda erfarenhet Ni erhållit om norrländska postförhållanden, kan meddela mig många nya synpunkter i de stora frågor, som jag har under behandling: 1) lantbrevbäringens enhetliga ordnande, 2) poststationsföreståndarnes anställnings- och avlöningsförhållanden, 3) lantbrevbärarnes anställnings- och avlöningsförhållanden, får jag bedja Eder att snarast möjligt meddela mig, vad Ni i dessa avseenden anser böra göras. Med utmärkt högaktning Erik G. Långe.»

2) »Herr Postmästaren Haddon Sjöström, Lycksele. Med posten i dag mottog jag Eder brev av den 14 dennes med därvid fogade uttalanden angående lantbrevbärarnes anställnings- och avlöningsförhållanden samt deras befogenhet. Sedan jag nu genomläst dessa handlingar ber jag att få tacka Eder för de värdefulla bidrag, som därigenom lämnats till utredning av dessa frågor. Med utmärkt högaktning Erik G. Långe.»

Förutom de ovan intagna handlingarna har Sjöström även åberopat avskrifter av en del brev, särskilt rörande den i hans inlagor avhandlade kontroversen angående lantbrevbäringens ordnande i Ljusdal, ävensom avskrift av en notis i tidningen Västerbottens-Kuriren hösten 1920 i anledning av hans avgång från postmästarbefattningen i Lycksele.

Vid granskning av handlingarna i förevarande ärende har utskottet icke kunnat komma till annat resultat, än att generalpoststyrelsen förfarit riktigt, då den utnämnt Johnsson till postmästarbefattningen med förbigående av Sjöström.

Johnsson, vilken är till levnadsåren tre år äldre än Sjöström, har också varit i postverkets tjänst tre år längre än denne. Johnsson har angående sin tjänstgöring erhållit synnerligen goda vitsord och av postdirektören i det distrikt, där han vid utnämningens ärendets behandling tjänstgjorde, erhållit intyg, att han vore synnerligen väl skickad för den sökta tjänsten.

Sjöström å sin sida har visserligen högre formell kompetens samt har även han goda vitsord beträffande sin tjänstgöring och förklaring från vederbörande postdirektör, att han är kompetent för den sökta tjänsten. Dock har mot hans kvalifikationer för tjänsten i fråga gjorts vissa anmärkningar gående ut därpå, att han vore alltför självständig, vore i saknad av önskelig självkritik och ådagalagt svårighet för samarbete. Vid granskning av handlingarna i ärendet torde denna uppfattning om Sjöström erhålla bekräftelse.

Utskottet finner, att även om någon tvekan skulle kunna råda, vilken av de två sökandena bort av generalpoststyrelsen utnämnas, sådana skäl i varje fall icke förebragts, att Kungl. Maj:t bort på besvär av Sjöström upphäva generalpoststyrelsens överklagade beslut att utnämna Johnsson. För en sådan åtgärd anser utskottet det böra fordras, att principiella betänkligheter mot den gjorda utnämningen föreligga eller en uppenbar orättvisa är begången. Besvärsrätten beträffande underordnad myndighets utnämning torde böra upp-

fattas endast såsom ett kontrollinstitut i ändamål att rätta ett felaktigt handhavande av utnämningbefogenheten och förhindra ett kränkande av enskild rätt. I förevarande fall markeras olämpligheten av det gjorda upphävet av utnämningen ytterligare därigenom, att den av generalpoststyrelsen utnämnde hunnit tillträda befattningen och under nio månader på ett, såsom vitsordats, synnerligen förtjänstfullt sätt skött densamma.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet göra anmälan jämlikt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Meurling.

Närvarande: Herrar von Geijer, Engberg, Strömberg, David Bergström, Adolf Dahl, G. W. Hansson, Vennerström, Fehr*, Larsén, Per Andersson, Sundberg, Sävström, Bäckström*, Hallén*, Johansson i Kälkebo**, Pehrsson i Göteborg*, Karlsson i Vadstena*, Fast*, Forssell och Almqvist.*

* Ej närvarande vid justeringen.

** Avstod från att rösta vid ärendets avgörande och deltog ej i justeringen.

4:o.

(Protokoll över kommunikationsärenden den 30 augusti 1927.)

Ovannämnda dag har Kungl. Maj:t förordnat landshövdingen m. m. Carl Gösta Oscar Malm att för en tid av sex år räknat från och med den 1 juli 1928 vara generaldirektör och chef för statens vattenfallsverk. Samtidigt har Kungl. Maj:t förordnat dittillsvarande chefen för nämnda verk, generaldirektören Fredrik Vilhelm Hansen, att för tiden från och med den 1 januari till och med den 30 juni 1928 vara generaldirektör och chef för verket.

Utskottet anser sig böra påtala det förhållandet, att Malm förordnats till den ifrågavarande befattningen över tio månader före tillträdesdagen.

Utskottet har infordrat uppgifter beträffande tiden från och med år 1900 angående de fall, då chef för centralt verk eller central styrelse utnämnts med inträde i ämbetet å senare tidpunkt än dagen för utnämmandet.

Av dessa uppgifter framgår, att utnämning i förtid visserligen förekommit åtskilliga gånger, men att därvid utnämningen i de allra flesta fall icke ägt rum tidigare än högst fyra månader före tillträdet. Frånsett ett par fall, då utnämningen skett i samband med nyorganisering av vederbörande styrelse eller med omplacering å ett flertal poster, är det enda undantag härifrån, som förekommit, översten A. F. Hulterantz' utnämning till generalintendent den 23 april 1926 med tillträde den 1 november samma år.

Förevarande fråga berördes i årets debatt vid remiss av statsverkspropositionen i andra kammaren, därvid föredragande departementschefen, statsrådet Meurling, anförde följande:

»Slutligen har herr Engberg under kvällens debatt berört frågan om utnämning av chef för vattenfallsstyrelsen. Frågan hör ju egentligen under konstitutionsutskottets prövning, men då herr Engberg behandlat den ur principiell synpunkt, anser jag det icke vara förmätet av mig, om jag också lämnar några meddelanden om hur saken i realiteten ligger till.

Jag behöver väl då icke erinra om att det i frågan angående den skäligen tidpunkten för utnämning av befattningshavare icke finnes några som helst konstitutionella föreskrifter. Det är väl också uppenbart, att man för dessa frågor varken *bör* eller *kan* uppställa några generella regler. Gäller det en succession inom samma verk, är det uppenbart, att tiden kan tagas till ganska kort. Men vid en förflyttning från en verksamhet till en annan, särskilt då det gäller en viktig chefspost, bör man enligt min tanke icke taga tiden lika knapp. Det skadar enligt min mening ingalunda att i detta fall taga något längre tid, än man i regel brukat göra; och det halva år, som exempelvis ansetts vara en mycket riklig tid på detta område, bör enligt min åsikt vara ett minimum för att i tid få klarhet angående personalförhållandena. I enlighet med den uppfattning, som jag sålunda hävdade, var jag också efter vederbörlig beredning inom regeringen beredd att i juni månad utnämna chef för vattenfallsstyrelsen med tillträde vid årsskiftet.

Innan denna utnämning skedde inträffade emellertid, att den avgående och den tillträdande chefen ansågo sig gemensamt böra hos regeringen hemställa, att med utnämningen skulle av vissa skäl få anstå ett halvt år, d. v. s. till utgången av det berörda budgetåret; och efter beredning befanns ur statsverkets synpunkt icke vara anledning att göra någon erinring mot den framställda begäran.

På grund av den förskjutning, som sålunda inträffade, var det givetvis möjligt att låta något anstå med utnämningen, men det gällde för regeringen att alltjämt taga hänsyn till, att den av regeringen anmodade och enligt dess mening ur alla synpunkter lämpligaste personen icke stod till förfogande för denna post, med mindre utnämningen skedde i början av hösten. För egen del var jag dessutom angelägen, att icke genom det uppskov, som uppstod, finge skapas någon osäkerhet, som skulle vara för alla parter besvärande; och särskilt syntes mig hänsynen till Norrbottens län kräva, att man i en fråga, som var de facto redan prövad och i övrigt på allas läppar, gav klart besked, så att länet visste vad det hade att rätta sig efter. Med hänsyn härtill ansåg sig regeringen varken kunna eller böra skjuta på utnämningen längre än till den sista konseljdagen före höstsammanträdet av Norrbottens läns landsting, som således vid detta sitt sista sammanträde före skiftet fick full klarhet i personfrågan. Jag föreställer mig, att denna hänsyn icke skulle betraktas såsom obefogad utan såsom dikterad av praktiska skäl.

Jag anser således, att regeringen vid handläggningen av denna fråga handlat i full överensstämmelse med de föreliggande förutsättningarna, och jag tror också, att den genom att i god tid ha klarlagt hela frågan gagnat alla parter och främst det allmännas intresse. Jag har för övrigt icke hört någon erinran beträffande själva personvalet, och jag förmodar, att om vi denna dag skulle taga upp utnämningsfrågan, komme man att beklaga, om vi icke ägde den möjlighet, som förut begagnats angående personvalet.

Jag skulle kunna tillägga, att andra tidiga utnämningar icke heller — när förhållandena därtill föranlett — alldeles saknas. Jag erinrar i detta avseende om att den nuvarande chefen för intendenturen, vilken togs ur enskild tjänst, nämligen från Svenska industriförbundet, utnämndes den 23 april 1926 med tillträde den 1 nästkommande november, d. v. s. något mer än sex månader före tillträdet, utan att då ett ord hördes om de konstitutionella konsekvenser, för vilka man nu hyser så stora betänkligheter. Jag nämner detta exempel därför, att då verkligen den situation inträffade, som man nu från vissa håll åberopat; några få veckor efter utnämningen förekom nämligen regeringsskifte. Men då klagade man ingalunda över något som helst konstitutionellt föregripande, utan man var på alla håll tacksam för att denna fråga uppklä-
rerats på det sätt, som just då krävdes för att man skulle få en duglig man på

posten. Jag undrar om man icke med litet god vilja kunde anlägga samma synpunkter på denna fråga även nu!»

Att uppställa såsom regel att verkställa utnämningar ett halvår i förväg vid förflyttning från en verksamhet till en annan finner utskottet emellertid icke överensstämma med sunda principer på hithörande område. Frånsett de omständigheterna, att den utnämnde under mellantiden genom sjukdom eller av annan orsak kan hava blivit oförmögen eller mindre skickad att sköta den tjänst, till vilken han utnämnts, ävensom att någon annan person med större förtjänst eller skicklighet än den utnämnde, vilken vid tiden för utnämningen icke varit att tillgå för platsen i fråga, vid tiden för tillträdet kan vara villig att mottaga befattningen, vill utskottet framhålla, att förtidsutnämningar skulle kunna användas av en sittande regering för ett obehörigt gynnande av dess syften till förfång för en efterföljande regerings rätt att såvitt möjligt obunden utöva styrelsen under den tid, den är vid makten.

Utskottet vill icke förneka, att fall kunna förekomma, då förtidsutnämningar äro berättigade. Så kan vara förhållandet vid genomgripande organisatoriska förändringar i någon styrelsens gren, t. ex. vid försvarsreformens genomförande. Vidkommande den berörda förtidsutnämningen av generalintendenten Hulterantz torde densamma haft ett visst berättigande däruti, att denne genom utnämningen måste lämna enskild tjänst, vilket fordrade längre förberedelse, som icke gärna kunde vidtagas utan att han erhöle den garanti, som låg i utnämningen.

Några särskilda omständigheter av den art, att de gjort ett förtidsförordnande berättigat, synas däremot icke hava förelegat i nu ifrågavarande fall, där för övrigt tiden mellan förordnandets meddelande och tillträdet är längre än vid någon tidigare utnämning eller något tidigare förordnande till befattning av motsvarande grad sedan år 1900. De i remissdebatten framhållna omständigheterna kan utskottet icke tillerkänna någon betydelse för frågans bedömande. Staten bör icke taga någon hänsyn till en privat överenskommelse mellan en tillträdande och en avgående befattningshavare angående tidpunkten för ombyte å posten. Vidare innehade i det föreliggande fallet Malm redan en befattning av motsvarande grad som den, till vilken han förordnades, varför han icke kan sägas hava haft något legitimt anspråk på att erhålla förordnandet i förtid. Det oformliga i förfarandet markeras ytterligare därav, att hans företrädare samtidigt erhållit förlängt förordnande på tjänsten under ett halvår.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Meurling.

Närvarande: Herrar Engberg, Strömberg, David Bergström, Adolf Dahl*, G. W. Hansson, Stendahl, Reuterskiöld, Vennerström, Fehr*, Larsén, Nils Anton Nilsson, Sävström**, Magnusson i Tumhult*, Borg, Gustafson i Kasenberg, Bäckström*, Hallén*, Johansson i Kälkebo*, Pehrsson i Göteborg* och Brännberg.

* Ej närvarande vid justeringen.

** Ej deltagit i omröstningen på grund av att det i reservationen 2) vid punkten framställda yrkandet ej ställts under proposition.

5:0.

(Protokoll över kommunikationsärenden den 25 november 1927.)

Hos Kungl. Maj:t anförda besvär av förste kansliskrivaren Sofia Vilhelmina Söderhjelm med flera i fråga om tillsättande av vissa kontorsskrivarbefattningar vid statens järnvägar avgjordes av Kungl. Maj:t den 25 november 1927 efter föredragning av statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet.

Statsrådsprotokollet i ärendet har följande lydelse:

»Genom beslut den 30 december 1926 har järnvägsstyrelsen till kontorsskrivare vid statens järnvägar från och med den 1 januari 1927 konstituerat e. o. kontorsskrivarna Johan Einar Ellroth och Carl Olof Samuelsson samt kansliskrivaren Ebba Lovisa Grafström.

Över berörda beslut hava besvär anförts hos Kungl. Maj:t dels i vad beslutet avser Ellroth och Samuelsson av förste kansliskrivaren Sofia Vilhelmina Söderhjelm, kansliskrivarna Maria Elisabet Waller, Märta Beckström, Sigrid Maria Wahlin och Sofia Lovisa Vilhelmina Hallenborg, född Sundstedt, samt kontoristerna Axel Mauritz Ståhl, Albin Justus Malmkvist, Hilding Valdemar Andersson och Carl Johan Emil Peterson, dels ock i vad beslutet avser samtliga de tre utnämnda av stationskrivaren Tom Rosenquist af Åkershult och e. o. kontorsskrivaren Knut Harry Hellström.

I målet har järnvägsstyrelsen, efter vederbörandes hörande, avgivit utlåtande den 28 maj 1927. Styrelsen har därvid, efter en närmare redogörelse för arbets- och personalförhållandena vid statens järnvägars kontrollkontor, varest ifrågavarande tre kontorsskrivartjänster vore placerade, anfört, bland annat, att ingen av de klagande av lägre grad än kontorsskrivare prövats å sådana arbetsuppgifter, som enligt styrelsens mening borde ankomma på kontorsskrivarbefattning, under det såväl Ellroth som Samuelsson för sådan befattning genomgått en grundlig praktisk utbildning såväl på kontrollkontorets olika avdelningar som på andra dess arbeten närliggande tjänsteområden. I detta sammanhang har styrelsen emellertid anmält, att, i och för anordnande för tjänstemän inom kontoret av mångsidigare prov och utbildning, styrelsen bestämt, att ett antal av tillsvidare tio tjänstemän vid kontoret av lägre grad än kontorsskrivare skulle beredas tillfälle att successivt undergå en mångsidigare utbildning i kontorets olika tjänstegrenar än vad som dittills i allmänhet varit fallet samt att dylik provtjänstgöring anordnats för fem kansliskrivare, däribland klaganden Beckström, och fem kontorister, däribland samtliga de klagande i denna tjänstegrad.

Med anledning av berörda utlåtande samt en inkommen skrivelse från föredraganden i järnvägsstyrelsen av förevarande befordringsärende hava påminnelser avgivits av samtliga klagande med undantag av Rosenquist af Åkershult samt Hallenborg.

Kungl. Maj:t finner ej skäl att till prövning upptaga de av klagandena Rosenquist af Åkershult och Hallenborg anförda besvären, vilka till kommunikationsdepartementet inkommit först efter besvärstidens utgång.

Beträffande de av övriga klagande anförda besvären finner *Kungl. Maj:t* desamma icke föranleda ändring i överklagade beslutet.

Emellertid förutsätter *Kungl. Maj:t*, att de tjänstemän å kontrollkontoret av lägre grad än kontorsskrivare, vilka efter provtjänstgöring av ovan omför-

müld art kunna befinnas lämpliga för befordran, skola kunna framdeles, i den mån tillfälle uppkommer, därtill ifrågakomma.»

Enligt vad handlingarna i ärendet utmärka är den närmare gången av ärendets beredning följande:

Sedan järnvägsstyrelsen den 28 maj 1927 avgivit utlåtande, därvid fogats de utnämndas yttrande över besvären, hava påminnelser i anledning av detta utlåtande under juni månad avgivits av samtliga klagandena med undantag av Rosenquist af Åkershult och Hallenborg (vilka ingivit sina besvär för sent) samt Hellström (vilken först den 26 september 1927 ingivit påminnelser).

Den av föredraganden av ärendet i järnvägsstyrelsen, överkontrollören Stolpe, författade promemorian är ingiven den 8 juli 1927 och inregistrerad i kommunikationsdepartementet under detta datum. Denna promemoria har närmast formen av ett bemötande av klagandenas påminnelser samt är av följande lydelse:

»Pm. i anledning av påminnelser av fkn Söderhjelm m. fl.

Samtliga klagande, från vilka påminnelser inkommit, synas grundligt missförstå eller åtminstone icke vilja förstå den faktiska innebörden av utvecklingen å kontoret, varigenom kontorsskrivarnas tjänsteställning m. m. undergått en radikal förändring.

Före 1915 var bottengraden för granskningsarbetet kontorsskrivare, manliga och kvinnliga. Någon gradskillnad dem emellan fanns ej, endast en löneskillnad.

Från 1915 blev huvudmassan av de arbeten, som verkställdes av kontorsskrivare, deklasserad till kontoristarbeten. Endast en obetydlig del av arbetena voro av den valör, att de borde verkställas av i examensväg kvalificerad personal. Eftersom det icke fanns någon lägre i examensväg kvalificerad tjänstegrad än kontorsskrivare, kunde man då också sätta likhetstecken mellan kvalificerade och kontorsskrivaregöromål. Men kontorsskrivare behövdes också och framför allt för rekrytering av och vikariat för högre befattningar vid kontoret. Man höll givetvis icke särskilda kontorsskrivare för vardera ändamålet, utan de, som behövdes för det senare och utan jämförelse viktigare ändamålet,ingo naturligtvis också samtidigt företrädesvis förrätta kvalificerade arbeten. Men dessa kontorsskrivare räckte icke till för alla kvalificerade arbeten. På vissa tjänsteställen behövdes kvalificerad personal (som nyss påvisats *vid den tiden* = kontorsskrivare) *endast* för förrättande av kvalificerade arbeten.

Sedan dess har en ny, i examensväg kvalificerad grad (kansliskrivare) inskjutits mellan kontorsskrivare och kontorister. *Huru* den tillkommit, har i detta sammanhang ingen betydelse; huvudsaken är *att* den finnes och bör utnyttjas för sådana arbeten, som kräva kvalifikationer utöver de för kontorets massarbeten behövliga.

Från och med tillkomsten av den nya kansliskrivaregraden har man sålunda ställt inför en uppdelning av de förut för endast kontorsskrivare avsedda kvalificerade arbetena, nämligen i kontorsskrivare- och kansliskrivarearbeten. Denna uppdelning, ytterst noggrant planerad under samarbete dels med byråchefen Almqvist, dels med vederbörande förste kontrollörer, har resulterat i att de kvalificerade arbetena — här är det nu liksom även ovan endast fråga om sådana, som tidigare räknats som kontorsskrivarearbeten, icke om högre — i alldeles övervägande grad måste anses lämpade för den lägre av de båda kvali-

ficerade graderna, eller kansliskrivarna. Huvudsakligen endast på de båda expeditionerna, överkontrollörens och godsavdelningens, samt på den utländska avdelningen, finnes ett mycket ringa antal kvalificerade arbeten, som äro av den art, att de *i och för sig* kunna kvalificeras som kontorsskrivarearbeten. På kontorets stora underavdelningar för de löpande gransknings- och revisionsarbetena finnas däremot knappast några sådana. Däremot finnas där desto flera befattningar, där kravet på egenskaper, som göra vederbörande lämpliga som rekryter till och vikarier för högre befattningar, är det i alldeles övervägande grad väsentliga. Dessa tjänstemän få dessutom bestrida förekommande kvalificerade sysslor, i stor utsträckning sålunda sådana som *i och för sig* kunna karakteriseras som kansliskrivaresysslor, till vissa tider och i viss utsträckning även kontoristarbeten. Med den inskränkning i det totala antalet kontorsskrivare, som blivit följden av uppdelningen av de kvalificerade arbetena på kontorsskrivare *och* kansliskrivare, måste man nu även på det fåtal kontorsskrivare, vilka bestrida rena kontorsskrivarearbeten och icke direkt fungera som rekryter och ställföreträdare för högre befattningar, lägga största vikt på att även de äro lämpade för sistnämnda slags uppdrag. Antalet högre befattningar än kontorsskrivare utgör f. n. 44; det torde genom vissa planerade åtgärder kunna småningom nedbringas till c:a 36, men en rekrytstam av 30 tjänstemän härför är ovillkorligen i knappaste laget.

Kontorsskrivarna voro, som ovan framhållits, förr kontorets bottengrad. Då behöfde man icke på dem ställa högre fordringar än att de tillfredsställande kunde sköta kontorets massarbeten (bland ett så stort antal och med därvarande högre teoretiska kvalifikationer än nu fanns alltid tillräckligt med rekryter för högre befattningar m. m.) *Nu* äro de den tredje befordrade graden, och man måste som det väsentligaste hos dem fordra kvalifikationer *utöver* de för kontorsskrivare behövliga (detta i alldeles särskilt hög grad aktuellt *nu*, såsom motiverats i underdåniga skrivelsen den 28 maj). Även vad de kvinnliga tjänstemännen beträffar, är det skillnad mellan förr och nu. Förr ställde man icke på dem, lika litet som på de manliga kontorsskrivarna, högre fordringar än lämplighet för kontorets massarbeten. *Nu* äro de kansliskrivare, d. v. s. en befordrad grad, och de skola därför också för att motsvara sin tjänstegrad verkställa kvalificerade arbeten. Mellan 1915 och 1925 (då kansliskrivarna tillkommo) kunde man sätta likhetstecken mellan kvalificerade och kontorsskrivarearbeten. Nu äro de kvalificerade arbetena uppdelade, icke blott så, att man fordrar högre kvalificerade arbeten s. a. s. på samma plan för kontorsskrivare utan även *och framför allt så*, att man fordrar kvalifikationer av *en helt annan art* för kontorsskrivare än för kansliskrivare.

Det är denna grundväsentliga skillnad mellan förr och nu som de klagande icke synas kunna förstå, då de åberopa sig på att ha verkställt kontorsskrivarearbeten samt på intyg härom m. m.

Samtliga åberopa också Järnvägsstyrelsens skrivelse den 25 november 1926 till Skolöverstyrelsen och finna de i styrelsens bemötande av klagomålen andragna synpunkterna rörande de formella kompetensfordringarna stå i strid med de i den förra skrivelsen angivna synpunkterna. För min del kan jag ej finna, att så är fallet. Enligt min mening är styrelsens uppfattning den, att den reella kompetensen givetvis går före den genom examina ådagalagda formella. Om man har att välja mellan en person med såväl formell som reell kompetens och en annan utan formell men med större reell kompetens, bör den senare ha företräde. Styrelsen har hittills haft dispensvägen att anlita för dylika ändamål och kan naturligtvis även i framtiden använda densamma men

finner det nu lämpligt att i viss mån slopa fordringarna på formell kompetens, då man därigenom också kan åtminstone till stor del slopa en annan formell åtgärd, tillkommen just för att kunna gå vid sidan om den formella kompetensen, nämligen dispensförfarandet. Styrelsen betonar också i sin skrivelse till skolöverstyrelsen, *att* åtminstone en del av de angivna befattningshavarna fortfarande böra besättas med personer av den allmänbildning och formella träning, som studentexamen ger, *att* studentexamen bör motväga den längre tjänstetid, som en realskolemeriterad på grund av tidigare examen kunnat uppnå, samt *att* det är av vikt, att icke studenter avskräckas från att söka inträde i verket.

Huru dessa synpunkter kunna anses stå i strid med de i svaromålet på besvärsskrivelserna angivna, är svårt att förstå. Fullt oberoende av om studentexamen är föreskriven som kompetensfordran för högre befattningar än kontorsskrivare eller icke, är dock förefintligheten av denna examen hos sökande till kontorsskrivarebefattning en merit.

När det vidare i samtliga besvärsskrivelser framhålles, att redan nu en stor del av de högre befattningar inom kontoret, för vilka studentexamen gäller som kompetensfordran, äro och än mera varit besatta med personer utan samma formella kompetens, glömmer man, att de nuvarande kompetensfordringarna tillkommo först år 1907 och att samtliga här ifrågavarande tjänstehavare börjat sin anställning på en tid, då kompetensfordringarna voro lägre än nu. Att den av dem innehavda, förut tillräckliga, men efter sagda datum otillräckliga formella kompetensen för *deras* vidkommande icke borde vara något hinder för erhållande av sådana befattningar, där samma formella kompetens förut gällde som för den av dem vid sagda tid innehavda tjänstegraden, är naturligt och framgår f. ö. av Kungl. brev den 31 december 1907. Talet om dispens, åtminstone i vanlig mening, är för deras del missvisande.

Beträffande de särskilda påminnelsekrivelserna vill jag endast tillägga följande.

F. kansliskrivaren Söderhjelm.

Beträffande frågan rörande hennes förmenta arbetsledarskap konstaterar jag först och främst, att hon icke alls bemött styrelsens uttalande, att ledningen av försöken ifråga icke vare sig till art, omfattning eller ansvar vore jämförbar med vad som på kontoret innefattas i begreppet arbetsledarskap. Där emot andrager hon, att jag, under de försök det här var fråga om, till en början var placerad som kontorsskrivare å överkontrollörens expedition och senare under tre månader tjänstgjorde å inrikes taxebyrån. Hon jämför min andel i försöken med en »byggmästare», som under sig hade »basar». Hon reducerar sålunda själv sitt arbetsledarskap till »basställning». Det är också att märka, att »byggmästaren» under *hela* tiden, även under placeringen på taxebyrån, personligen deltog i försöken, icke blott under stora delar av den ord. tjänstgöringstiden utan framför allt också under då pågående övertidsarbete. »Byggmästaren» tjänstgjorde sålunda under långa tider som sin egen »bas». Och i sin slutmening i sammanhanget gör hon själv sitt bästa att bryta udden av sina meriter i här berörda avseende. Hon säger sig nämligen vara mig tacksam för att ha befriat henne från ansvaret för att försöken icke ledde till resultat. Hon har sålunda känt ansvaret tryckande. Varför?

Kontoristen Ståhl.

Det i styrelsens svarskrivelse den 28 maj gjorda uttalandet, att Ståhl under största delen även av sin kontoristtid bestritt biljettryckarejänst är felaktigt.

Där borde hava stått, att »Ståhl under största delen av sin kontoristtid tjänstgjort å biljett- och blankettkontoret, dels som biljettryckare, dels å dess expedition». Det resonemang, i vilket den felaktiga uppgiften lämnats, rubbas emellertid i ingen mån härav. Det går ut på att framhålla, att tjänstgöringens *art* var olika mot såväl den sökta befattningens som f. ö. även mot kontoristers, både på kontoret och i trafiktjänst, att arbetsfältet var ett helt annat och att någon för den sökta tjänstens rätta skötsel grundläggande erfarenhet icke där kunde vinnas. Tjänstgöring å biljett- och blankettkontorets tryckeri och å dess expedition äro härutinnan likvärdiga. Härmed har jag naturligtvis icke velat på något sätt förringa tjänstgöringen som kontorist på biljett- och blankettkontoret i och för sig.

Vad Ståhls tjänstgöring å kontrollkontoret beträffar, är det riktigt, att den rent lokalt sett varit förlagd till dess underavdelning för militärtrafik. Men den har uteslutande varit inriktad på den på denna avdelning handlagda resgodsredovisningen, vilken icke kan kvalitativt jämföras med militärredovisningen och för vilken styrelsens uttalande över 1912 års kommissions betänkande sålunda icke kan tagas till intäkt. Även militärredovisningens handläggning har f. ö. efter återgången till fredsförhållanden icke blott kvantitativt utan även kvalitativt betydligt reducerats.

Kontoristerna H. Andersson och C. J. Peterson.

Beträffande deras tjänstledighet för studier får jag meddela följande. Det äger sin riktighet, att den i styrelsens svar å klagomålen omnämnda noten finnes intagen först i en upplaga av vederb. särtryck, som utkommit efter hösten 1919. Härutinnan föreligger sålunda en felaktighet, som jag livligt beklagar. I sak torde dock denna felaktighet icke ha så mycket att betyda.

I den av klagandena åberopade upplagan av särtryck nr 4 föreskrives, att vederb. under tjänstledighet för studier skulle avstå bl. a. samtliga löneförmåner. I nästkommande upplaga av samma särtryck har dels influtit en bestämmelse, som tillerkänner den tjänstledige viss lön under angivna villkor, dels också en not, som anger att man i praxis dispenserade från dessa villkor, varvid dock sökande förpliktades avstå från all avlöning.

Bestämmelsen i den första upplagan av särtrycket ifråga om att sökande av tjänstledighet för studier var förpliktad att avstå samtliga löneförmåner var tillkommen under trycket av de senaste krigsårens högtrafik och därav vallade svårigheter ifråga om personaltillgång. Ändamålet med densamma var att, vad på den ankomme, hålla personalen fulltalig. Under år 1919 inträffade en stark tillbakagång i trafiken och därmed följde också, att det ej längre var nödvändigt att med alla till buds stående medel tillse, att all tillgänglig personal också var i tjänst. Ett visst personalöverskott började redan då uppstå. Man kunde sålunda lätta på de restriktioner i förut angivet syfte, som tidigare varit nödvändiga. Då dessutom tjänstledigheten för studier var förenad med avstående av alla löneförmåner och sålunda medförde en viss besparing för verket, fanns ej längre anledning att vid beviljande av sådan tjänstledighet strängt anlägga de synpunkter, som fått uttryck i särtryckets § 17 mom. 5. Den praxis, som omnämnes i särskild not i nästkommande upplaga av särtrycket, hade därför börjat uppkomma redan under 1919.

Jag är beredd på invändningen, att den dåvarande överkontrollören dock enl. bestyrkta handlingar intygat, att de båda sökande fyllde de i § 17 mom. 5 angivna förutsättningarna. Jag hänvisar då till vad ovan angivits: att anledning icke längre fanns att i hela deras vidd och stränghet anlägga de angivna synpunkterna samt tillägger, att en sådan ingående undersökning, som anges i samma paragrafs mom. 3 och 4, icke ägt rum.

Vid tidpunkten ifråga hade Andersson varit anställd å kontoret 2 $\frac{1}{2}$ år, Pe-

tersen 1 år, en tid som i båda fallen är alltför kort för att man *ensamt* under densamma skulle kunna bilda sig en säker uppfattning angående förefintligheten hos dem av de i meranämnda § 17 mom. 5 angivna förutsättningarna, i synnerhet som deras tjänstgöring på kontoret varit förlagd uteslutande till *en* av dess underavdelningar. Yttrande i saken från deras föregående befäl har emellertid icke inhämtats. Ej heller har yttrande inhämtats från föreståndaren för den avdelning av kontoret, där de båda tjänstgjorde, nämligen under-teknad, dåvarande förste kontrollör. Hade sådant yttrande begärts, hade det gått i den riktningen, att båda visserligen vore dugliga tjänstemän i sin innehavande befattning och att de båda också, efter vad som efter så pass kort tid kunde bedömas, syntes äga goda förutsättningar att på ett fullt tillfredsställande sätt sköta kontorsskrivarearbeten, men att jag icke kunde giva dem *så* superlativa vitsord, som angivas i meranämnda § 17, mom. 5, avd. c.

Samma uppfattning har jag f. ö. fortfarande, numera grundad på en långvarig kännedom om vederb.

^{8/7} 27. J. Stolpe.»

Till bemötande av vad i denna promemoria anförts har den 11 oktober 1927 av klagandena Ståhl, Malmkvist, Andersson och Peterson till Kungl. Maj:t ingivits en skrift, vari det till en början heter:

»Till Konungen.

Med anledning av den P. M. som av överkontrollören vid Statens järnvägars kontrollkontor, Johan Stolpe, den 8 sistlidne juli ingivits till förste kanslisekreteraren Pripp på grund av våra påminnelser rörande Kungl. Järnvägsstyrelsens utlåtande över våra besvär med anledning av Kungl. Styrelsens beslut den 30 december 1926, att till ordinarie kontorsskrivare vid Statens järnvägar konstituera och förordna extra ordinarie kontorsskrivarna Johan Einar Ellroth och Carl Olof Samuelsson, få vi härmed hos Eders Kungl. Maj:t i underdånighet ytterligare anföra följande.

Vi kunna ej undgå att först erinra om, att ifrågavarande P. M., vilken från början synes av vederbörande betraktats såsom varande av inofficiell natur, i det att det först efter upprepade framställningar från vår sida lyckats oss få taga del av densamma, icke såvitt av oss kan bedömas, varit föremål för Kungl. Järnvägsstyrelsens behandling utan under hand överlämnats av dess under-teknare, som är föredragande av ifrågavarande ärende i Kungl. Styrelsen. Vi hava nämligen under månaderna juli—september vid olika tillfällen, dels pr telefon och dels genom personlig hänvändelse till departementets registrator efterhört huruvida något ytterligare utlåtande i ärendet inkommit från Kungl. Styrelsen och därvid erhållit det beskedet, att så icke varit fallet. Vid en av oss företagen uppvaktning den 29 sistlidne september för Herr Statsrådet och Chefen för Kommunikationsdepartementet, varvid ifrågavarande befordringsärende av oss fördes på tal, hänvisades vi av Herr Statsrådet till förste Kanslisekreteraren Pripp, vilken inom Departementet förberedde meromnämnda ärende. Under det samtal deputationen hade med ifrågavarande ämbetsman åberopades av honom nyssnämnda P. M. såsom betydelsefull för ärendets fortsatta behandling. Redan samma dag gjordes av oss en förnyad förfrågan hos departementets registrator, varvid även hemställdes om erhållande av avskrift av den åberopade promemorian. Emellertid kunde vår framställning ej bifallas, enär enligt hans uppgift någon sådan P. M. icke fanns diarietörd, och även efter hänvisning till förut omnämnda ämbetsman, förste Kanslisekreteraren Pripp, erhöles ånyo beskedet, att ingen skrivelse i ärendet inkommit från Kungl. Styrelsen. Vid en uppvaktning följande dag för nyssnämnda ämbets-

man gjordes en del invändningar emot vår hemställan att erhålla avskrift av ifrågavarande P. M., varjämte vi erhöilo meddelande om att densamma i vissa delar vore att betrakta som hemlig. Efter hänvändelse av honom till överkontrollör J. Stolpe, som medgav att promemorian finge betraktas som offentlig handling, erhöilo vi förste Kanslisekreterarens tillstånd att taga avskrift av densamma i sin helhet.

Vi styrkas ytterligare i vårt antagande, att Kungl. Styrelsen icke i vederbörlig ordning haft att behandla ifrågavarande P. M., av den omständigheten, att Herr Generaldirektören den 8 sistlidne september för en av de klagande förklarar, att Kungl. Styrelsen icke avlätit någon skrivelse i detta befordringsärende utöver underdåniga utlåtandet av den 28 sistlidne maj. Om därför vårt antagande är riktigt, måste det förefalla oss, icke minst ur principiell synpunkt, mycket betänkligt, att en av de i handläggningen av detta ärende inom Kungl. Styrelsen deltagande vid sidan av Kungl. Styrelsen och utan densammas beslut i ärendet utarbetar en P. M., vilken skall läggas till grund för den fortsatta beredningen av ärendet, och i vilken P. M. vissa bemötanden och förklaringar göras, som Kungl. Styrelsen icke kunnat taga ställning till.»

Härefter ingå klagandena i sagda skrift på ett bemötande i sak av innehållet i berörda promemoria, såvitt det berör ifrågavarande klagande.

Enligt vad utskottet inhämtat, har denna den 8 juli 1927 ingivna promemoria författats av Stolpe efter framställning av den ämbetsman inom kommunikationsdepartementet, vilken där närmast haft beredningen av förevarande ärende om hand, samt av Stolpe överlämnats till denne såsom en privat handling. Den synes hava kommit till vederbörande statsråds, statssekreterares och expeditionschefs kännedom först i samband med de i nyssintagna skrift berörda uppvaktningarna i slutet av september 1927, då order genast läres givits, att den omedelbart skulle inregistreras och tillhandahållas allmänheten som offentlig handling.

Otvivelaktigt har ifrågavarande promemoria den karaktär, att den bör vara offentlig handling. Det fel, som blivit begånget inom departementet, då den betraktats som en privat skrift och undanhållits de klagande, har visserligen vederbörande överordnade, när förhållandet kommit till deras kännedom, låtit rätta så till vida, att handlingen då gjorts offentlig. Emellertid synes denna åtgärd icke hava varit tillräcklig. Promemorian kan under den tid av nära tre månader, från den 8 juli till den 30 september, då den, ehuru ingiven till departementet, undanhållits offentligheten, hava varit efterfrågad av andra klagande än de, vilka sedermera erhöilo del av densamma och tillfälle att inkomma med erinringar mot den. Statsrådsprotokollets avfattning, att påminnelser med anledning av järnvägsstyrelsens utlåtande och den från föredraganden i styrelsen inkomna skrivelsen avgivits av samtliga klagande, är, såsom av redogörelsen ovan framgår, felaktig så till vida, att i verkligheten icke alla klagandena inkommit med påminnelser i anledning av sistnämnda skrivelse.

Enligt utskottets mening hade det varit skäligt och riktigt, om handlingen redan till förekommande av rättsförlust på den grund, att den under ovan angivna tid undanhållits offentligheten, ex officio utstälts till förklaring från samtliga i densamma berörda klagande. Men fränsett detta måste handlingens

innehåll anses vara sådant, att det i och för sig bort giva anledning att bereda klagandena tillfälle avgiva påminnelser före ärendets avgörande. I varje fall är uppenbart, att remiss bort ske till järnvägsstyrelsen för inhämtande av dess officiella yttrande över promemorian, som torde utan styrelsens vetskap hava ingivits av en tjänsteman inom densamma. Flera uppgifter, vilka lämnats i järnvägsstyrelsens utlåtande av den 28 maj 1927, hava beriktigats i promemorian, och de synpunkter, järnvägsstyrelsen framhållit, hava ytterligare utvecklats och kompletterats på ett sådant sätt, att järnvägsstyrelsen skäligen bort erhålla tillfälle att kontrollera, huruvida de i promemorian gjorda uttalandena i allo överensstämde med järnvägsstyrelsens uppfattning. Utskottet finner detta hava varit så mycket mera nödvändigt, som Kungl. Maj:t vid besvärens prövning meddelat vissa direktiv för järnvägsstyrelsen beträffande befodringsärenden av ifrågavarande slag.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet för den bristfälliga beredning av ifrågavarande ärende, som ägt rum, hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Meurling.

Närvarande: Herrar von Geijer*, Engberg, Strömberg, David Bergström, Adolf Dahl*, G. W. Hansson, Reuterskiöld, Fehr*, N. S. Norling*, Larsén, Nils Anton Nilsson, Sävström, Borg, Björkman, Fast*, Forssell, Jensen, Svensson i Grönvik, Almqvist* och Björnberg.

* Ej närvarande vid justeringen.

6:0.

(Protokoll över ecklesiastikärenden den 22 oktober 1927.)

Enligt protokoll över ecklesiastikärenden, ärendena nr 68—75, den 22 oktober 1927 har Kungl. Maj:t på framställning av centralförbundet för nykterhetsundervisning medgivit, att den tid, under vilken undervisningen i folk- och småskolor inom Norrbottens, Västerbottens, Södermanlands, Kalmar, Jönköpings, Blekinge, Malmöhus och Värmlands län under år 1928 kunde komma att inställas för vederbörande lärares och lärarinnors deltagande i nämnda förbunds upplysningskurser, må, i den utsträckning kursen äger rum under pågående lästermin, inräknas i den fastställda årliga lärotiden. Platser och tider för kurserna skulle vara följande:

I Kiruna	den 18—22 februari
» Eskilstuna	» 16—20 mars
» Vimmerby	» 23—27 »
» Sölvesborg	» 4— 8 maj
» Skellefteå	» 17—21 »
» Ystad	» 3— 7 oktober
» Arvika	» 12—16 »
» Tranås	» 2— 6 november.

Över centralförbundets ansökningar hade den 10 oktober 1927 avgivits yttrande av kungl. skolöverstyrelsen. Denna hänvisade därvid till den utredning i frågan, som styrelsen avgivit till Kungl. Maj:t den 26 januari 1923. Ur densamma må här lämnas följande resumé: År 1920 hade Kungl. Maj:t avslagit en framställning om befrielse från igenläsningsskyldighet av undervisningstiden för lärare, som bevistat fortbildningskurser i hembygds-kunskap. Skolöverstyrelsen hade då avstyrkt bifall till Centralförbundets för nykterhetsundervisning framställning om dylik befrielse för de lärare, som bevistade dess kurser. Det oaktat biföll Kungl. Maj:t Centralförbundets framställning. Skolöverstyrelsen hade därefter inhämtat folkskolinspektörernas, domkapitlens och länsstyrelsernas yttrande i frågan, huruvida överhuvud taget någon inskränkning i lärotiden borde ifrågakomma för lärare, som bevista utbildningskurser av det ena eller andra slaget. Därvid hade 31 folkskolinspektörer, 10 domkapitel och 20 länsstyrelser bestämt avstyrkt varje förkortning av lästiden för nu ifrågavarande ändamål, varvid flera av dessa myndigheter framhållit, att andra befattningshavare, som äro i behov av vidgade insikter och ytterligare utbildning för sitt kall, måste förskaffa sig dessa utanför tjänstetiden, och något undantag borde i sådant hänseende ej göras för folkskolans lärarkår. Likaledes framhöllo ett flertal myndigheter, att den nu vanliga undervisningstiden med dess många ämnen, som trängas på schemat, icke tålde någon som helst inknappning, vilket särskilt gällde de halvtidsläsande skolorna.

Skolöverstyrelsen övergick därefter till en framställning av sin egen mening i frågan och framhöll bl. a., att behovet av kurser för lärarkårens utbildning på olika områden vore i ständigt växande. Kurser höllos i gymnastik, trädgårds-skötsel, skidlöpning, simning och livräddning, teckning, pedagogisk sång och talteknik samt hembygds-kunskap. Härtill komme behovet av utbildningskurser för lärare vid de nya fortsättningsskolorna, såväl de allmänna som de yrkesbetonade. Om alla dessa kurser, som hållits utanför undervisningstiden, finge förläggas inom densamma och utan igenläsningsskyldighet, skulle härav uppstå orimliga konsekvenser. Den vinst, som lärarens ökade utbildning innebure, motverkades av den rubbning och inskränkning i skolarbetet, som drabbade vissa barn. Denna kunde väl synas obetydlig, om det blott gällde de sällan på varje ort återkommande nykterhetskurserna. Dessa kunde emellertid svårigen tillerkännas en monopolställning. Därigenom att frihet från igenläsning gäves även deltagarna i de andra, allt talrikare kurserna, skulle avsevärda olägenheter uppstå.

Då emellertid den genom nya undervisningsplanen för rikets folkskolor delvis nya metodiken m. m. komme att föranleda talrika utbildningskurser av olika slag, fann överstyrelsen angeläget, att en lösning vunnes på en annan väg än den av Centralförbundet påyrkade. Det erinrades därför om möjligheten av sådana författningsändringar, att för ovannämnda ändamål tjänstledig lärare erhöles oavkortad lön och att vikarien helt avlönades av statsmedel eller att, där vikarie ej kunne anskaffas, läraren mot särskild ersättning ålades igenläsningsskyldighet.

I sitt ovannämnda yttrande av den 10 oktober 1927 fann sig överstyrelsen

fortfarande hysa samma uppfattning i denna fråga, varför den vore förhindrad att tillstyrka bifall till framställningarna.

Det må här jämväl påpekas, att anmärkning mot detta förfarande föregående år reservationsvis framställdes av sex av utskottets ledamöter.

Kungl. Maj:ts beslut att trots skolöverstyrelsens avstyrkande och trots att så stort antal av utskottets ledamöter framhållit det betänkliga i detta förfarande likväl alltjämt medgiva sådan befrielse, synes utskottet synnerligen olämpligt. Att dylika medgivanden kunnat lämnas före 1920, finner utskottet mera naturligt, då ännu ej de skärpta bestämmelser tillkommit, som uppsatts som villkor för utfående av statsbidrag. Visserligen uppställer kungl. kungörelsen angående avlöning åt lärare vid folk- och småskolor samt statsbidrag till sådan avlöning den 16 september 1918, § 18, såsom villkor, att bl. a. undervisningen vid skolan fortgått minst 8 månader, men detta har ansetts innebära, att ett oeftergivligt villkor för statsbidrag är, att undervisningen pågått minst 192 läsdagar, fördelade på minst 242 dagar. Detta har också fastställts i de genom Kungl. Maj:ts försorg upprättade normalreglementen, vilka stått som förebilder för de lokala skolreglementen, som efter år 1919 antagits för rikets samtliga skoldistrikt. Skulle ett skoldistrikt redovisa exempelvis 190 läsdagar i stället för 192, är detta skäl nog för statsbidragets förlorande, om också detta brukar av nåd tillerkännas skoldistriktet vid förnyad framställning.

Då emellertid synnerligen noggrann och sorgfällig uppsikt av alla skolans myndigheter hålles över att ingen inknappning i lästiden sker, synes det utskottet oegentligt, att Kungl. Maj:t i strid mot en enhällig mening hos skolmyndigheterna medgiver avknappning i lärotiden. Än mer olämpligt synes detta, då det sker genom att sätta ovannämnda Centralförbunds kurser i en särskilt gynnad ställning. Hur värdefulla dessa kurser än må vara, kan med fullt fog hävdas, att många andra slag av fortbildningskurser, som omedelbart beröra den dagliga undervisningen, skulle beviljas företräde till ovannämnda förmånsrätt, om den överhuvud skulle utdelas, vilket utskottet i likhet med skolöverstyrelsen finner oriktigt. Då förfarandet år efter år upprepats, har utskottet för vinnande av rättelse varit nödsakat att hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Almqvist.

Närvarande: Herrar Engberg, Thulin, David Bergström, Adolf Dahl, G.W. Hansson, Stendahl*, N. S. Norling*, Martin Svensson, Larsén, Per Andersson*, Isak Svensson, Gustafson i Kasenberg, Bäckström*, Hallén*, Johansson i Kälkebo*, Andersson i Igelboda*, Pehrsson i Göteborg*, Karlsson i Vadstena, Forssell och Jensen.*

* Ej närvarande vid justeringen.

Stockholm den 26 april 1928.

På konstitutionsutskottets vägnar:

K. VON GEIJER.

Reservationer:

A. Vid särskilda punkter i utskottets memorial.

I.

Vid **ingressen** i utskottets memorial:

av herrar *Reuterskiöld* och *Forssell*, som ansett, att utskottet bort efter sin anmälan, att § 106 regeringsformen icke blivit tillämpad, införa följande yttrande:

Utskottet anser sig, innan utskottet övergår till redogörelse för de fall, i vilka utskottet funnit sig böra göra anmärkning enligt RF. § 107, även böra för riksdagen omförmäla, att i ett infordrat ärende under försvarsdepartementet först uppgivits, att ingen »inkomsthandling» finnes, och att, sedan en sådan handling dock, i samband med annat ärende, till utskottet inkommit, den ytterligare förklaring lämnats, att inga andra handlingar finnes. Av omständigheterna — ifrågavarande inkomsthandling avsåg ett flertal olika mål, avgjorda å skilda tider — kunde förstnämnda uppgift väl förklaras, och utskottet skulle icke hava omnämnt förhållandet, därest icke det sedermera visat sig, att i samma mål även andra handlingar borde finnas. Sedan för utskottet gjorts sannolikt, att handling av visst bestämt angivet innehåll till departementet insänts (telegram), verkställdes i departementet förnyad undersökning med den påföljd, att dels originalhandlingen hittades och till utskottet överlämnades, dels meddelades, att tillika en annan handling (också telegram) förut avsänts till den person, från vilken nyss angivna handling inkommit, vilken senare utgjorde svar å densamma, men att koncept till denna utgångna handling saknades. Utskottet, vars hela granskningsarbete avhänger av materialets fullständighet och säkerhet för att hela materialet ställes till förfogande i rätt tid, har ansett, att, även om här omförmälda förbiseenden från departementets sida kunna i detta fall förklaras och säkerligen icke varit avsiktliga, sådant dock icke får förekomma och att, förty, departementen måtte med yttersta omsorg tillse, att akterna alltid hållas i behörig ordning.

II.

Vid **punkten 1:0** i utskottets memorial:

1) av herr *Thulin*, som ansett det i punkten omförmälda ärendet icke vara av beskaffenhet att böra göras till föremål för anmärkning från konstitutionsutskottets sida.

2) av herrar *David Bergström*, *Isak Svensson*, *Bäckström* och *Pehrsson* i Göteborg, vilka ansett, att det i punkten omförmälda förhållandet, att en av Kungl. Maj:t den 18 juni 1927 fastställd arbetsordning för försäkringsrådet ej blivit publicerad i Svensk författningssamling, allenast bort inledningsvis

framhållas i konstitutionsutskottets dechargememorial, på sätt tidigare skett i liknande fall.

3) av herr *Johansson* i Kälkebo beträffande motiveringen.

III.

Vid **punkten 2:o** i utskottets memorial:

1) av herrar *von Geijer*, *Reuterskiöld*, *N. S. Norling*, *Larsén*, *Åkerberg*, *Andersson* i Igelboda, *Karlsson* i Vadstena och *Sjöström*, som anförde:

På samma gång vi biträtt utskottets anmärkning i denna punkt, hava vi icke kunnat underlåta att påyrka anmärkningens utsträckande även till det förhållande, att föredraganden tillstyrkt införandet i K. K. 26 juli 1927 av bestämmelser, som kunna innebära ett ingripande i riksdagens ensambeskattningssmakt, nämligen i sagda kungörelses § 10, jämförd med gällande stämpelförordning av 19 november 1914.

Jämlikt stämpelförordningen skall expedition från myndighet förses med stämpel i enlighet med en i förordningens 3 § upptagen tariff, som i vissa fall förutsätter skyldighet för enskild att lösa expedition och därvid erlagga stämpelavgiften därå, i andra fall åter endast föreskriver stämpelbeläggning å expedition, som begäres. Skyldigheten att erlagga stämpelavgift är med andra ord icke omedelbart reglerad genom stämpelförordningen själv, vilken begränsar sig till föreskrifter om stämpelbeläggning å utfärdade expeditioner, varvid alltid förutsättes, att, om och så snart i förordningen omförmälda expedition utfärdats, densamma också skall på sätt och i de fall förordningen stadgar stämpelbeläggas.

En expeditions utfärdande innebär, att den skriftliga urkund, vari expeditionen innefattas, iordningställes och behörigen undertecknas; utfärdandet har sålunda skett i och med expeditionens underskrivande, även om själva utlämnandet till vederbörande skulle verkställas vid en senare tidpunkt. Skall stämpelbeläggning äga rum, bör densamma ske i samband med utfärdandet. Utfärdande åter av expedition sker utan begäran i de fall, då föreskrift givits, att utfärdande skall ske eller att expeditionen skall lösas, varemot i övrigt med utfärdandet anstår, tills vederbörande framställt begäran därom; i förra fallet tillställes den utfärdade expeditionen vederbörande, som därvid även avkräves den stämpelavgift, varmed expeditionen kan vara belagd, oavsett om han vill erhålla expeditionen, i det senare däremot kan och bör med själva utfärdandet anstå, tills vederbörande anmäler sig till dess erhållande och utlämnandet alltså omedelbart kan äga rum mot erläggande av bl. a. påförd stämpelavgift.

Då stämpelavgiften utgör en av riksdagen åtagen bevillning, som skall utgöras av alla dem, vilka frivilligt begärt eller lagligen äro skyldiga att mottaga vissa utfärdade expeditioner, ligger det i sakens natur, att även skyldigheten att mottaga dylika expeditioner beror av riksdagens samtycke, vare sig detta givits genom samtycke till visst lagstadgande därom eller på annat sätt.

Däremot kan Kungl. Maj:t i administrativ väg visserligen föreskriva, att vissa expeditioner skola lösas och förty även utfärdas, men för så vitt dylik expedition tillika, om den utfärdas, skall enligt stämpelförordningen stämpelbeläggas, begränsas Kungl. Maj:ts makt att föreskriva lösenkyldighet till de fall, då riksdagen medgivit skyldighet för enskild att mottaga utan begäran utfärdad expedition.

I gällande stämpelförordnings tariff, enligt § 3, stadgas, att expedition, som utgöres av »Bevis, annat», skall beläggas med viss stämpel, och förutsättes här, såsom eljest i samma förordning, där ej annorlunda uttryckligen utsäges, att utfärdandet sker allenast på begäran. Kungl. Maj:t har följaktligen icke befogenhet att föreskriva utfärdande av expedition, som ur stämpelbeläggningssynpunkt måste falla under beteckningen »Bevis, annat», såvitt med utfärdandet skulle följa skyldighet för enskild att mottaga expeditionen. Emellertid har Kungl. Maj:t i K. K. 26 juli 1927 § 10 föreskrivit, att över gjord anmälan angående innehav av vissa skjutvapen »skall utfärdas bevis». Om härmed avsetts, att beviset skulle utfärdas allenast efter härom framställd begäran, hade antingen detta bort utsägas eller hela stadgandet kunnat utgå såsom självklart. Nu åter innebär stadgandet ett åläggande för de myndigheter, vilka hava att mottaga vapenansmälningarna, att i varje fall utfärda bevis. Huruvida i följd härav skyldighet även uppstår för enskild att mottaga beviset och erlægga därå enligt stämpelförordningen lagd stämpel, blir givetvis domstols sak att, där betalningsvägran skulle ske, pröva och avgöra. Men att myndigheten, som ålagts att verkställa utfärdandet, tillika blir pliktig att stämpelbelägga den utfärdade expeditionen och att eventuellt söka exekutivt uttaga stämpelbeloppet, där om kan icke någon tvekan råda. Och att härigenom även allmänheten i det stora flertalet fall bibringas den, måhända felaktiga, men icke förty praktiskt verk samma uppfattningen, att betalningsplikt föreligger, och därför betalar hellre än den utsätter sig för rättegång, är lika uppenbart och för övrigt allmänt känt såsom faktiskt.

Då det icke kan anses riktigt eller förenligt med den omsorg, nit och skicklighet, varmed en föredragande bör handhava sitt förtroendeämbete, att på detta sätt föranleda uttagandet av stämpelmedel, vilka icke av riksdagen i den utsträckning beviljats, som blivit en följd av stadgandets, i avseende å myndighetens skyldigheter, fullt otvetydiga och klara föreskrifter, hava vi ansett den anmälan enligt § 107 regeringsformen, som utskottet gjort mot föredragande t. f. departementschefen, statsrådet Hamrin, med avseende å visst stadgande i 1927 års skjutvapenskungörelse, böra grundas även på tillstyrkandet av ovan berörda föreskrift i kungörelsens § 10.

2) av herrar *David Bergström, Adolf Dahl, G. W. Hansson, Fehr, Borg, Bäckström* och *Johansson* i Kälkebo, vilka ansett den i punkten omförmälda regeringsåtgärden icke vara av den beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.

IV.

Vid **punkten 3:o** i utskottets memorial:

av herrar *von Geijer, David Bergström, Adolf Dahl, Fehr, Sundberg, Bäckström* och *Pehrsson* i Göteborg, vilka ansett den i punkten omförmälda regeringsåtgärden icke vara av den beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.

V.

Vid **punkten 4:o** i utskottets memorial:

1) av herrar *David Bergström, Bäckström* och *Johansson* i Kälkebo, vilka ansett den i punkten omförmälda regeringsåtgärden icke vara av den beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.

2) av herrar *Fehr* och *Sävström*, vilka ansett, att den i punkten omförmälda regeringsåtgärden bort allenast inledningsvis framhållas i konstitutionsutskottets dechargememorial.

3) av herrar *Nils Anton Nilsson, Magnusson* i Tumhult, *Borg, Gustafson* i Kasenberg och *Pehrsson* i Göteborg, vilka visserligen ansett den i punkten avsedda regeringsåtgärden vara ägnad att ingiva konstitutionella betänkligheter men dock icke vara av den art, att den bort föranleda anmälan enligt § 107 regeringsformen.

VI.

Vid **punkten 5:o** i utskottets memorial:

av herrar *von Geijer, David Bergström, Fehr, Nils Anton Nilsson, Björkman* och *Björnberg*, vilka ansett den i punkten omförmälda regeringsåtgärden icke vara av den beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.

VII.

Vid **punkten 6:o** i utskottets memorial:

1) av herrar *Thulin, G. W. Hansson, N. S. Norling, Larsén, Andersson* i Igelboda och *Karlsson* i Vadstena, vilka ansett, att utskottet icke bort göra anmärkning beträffande det i förevarande punkt omförmälda ärendet, särskilt som utskottet så sent som förra året avslog framställt anmärkningsyrkande i ett likartat ärende.

2) av herrar *David Bergström, Isak Svensson* och *Bäckström*, vilka ansett den i punkten omförmälda regeringsåtgärden icke vara av den beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.

B. Reservationsvis framställda anmärkningsyrkanden.**VIII.**

(Protokoll över försvarsärenden den 30 april 1927.)

av herr *Forssell*, som med instämmande av herrar *Reuterskiöld* och *Almquist* anförde:

Den 10 april 1927 insände furiren Herman Persson vid K. Västernorrlands regemente följande skrivelse till Konungen:

»Hos Eders Kungl. Maj:t får undertecknad härmed i underdånighet anföra besvär över chefens för Kungl. Västernorrlands regemente beslut att avslå av mig den 19 sistlidne mars ingiven ansökan om förnyat tjänsteavtal efter den nu gällande kontraktstidens slut den 30 innevarande månad samt anhålla, att ifrågavarande beslut måtte undanröjas.

Som stöd för denna min anhållan får jag under åberopande av bifogade handlingar i underdånighet anföra, att sedan jag förra våren tilläts förnya mitt tjänsteavtal, mig veterligt varken i anledning av mitt fullgörande av förelagda tjänsteuppgifter eller mitt uppförande utom tjänsten förekommit någon anmärkning, som kan motivera mitt avskedande efter mera än 10 års oförvitlig tjänst vid krigsmakten. Då avslagsbeslutet dessutom kommit alldeles oförberett och oväntat och jag följaktligen icke har någon ny plats att tillträda, är jag genom detsamma även berövad mina existensmöjligheter. På grund härav får jag i underdånighet anhålla, att denna min ansökan måtte bifallas.»

Å denna skrivelse har regementschefen överste H. Sundberg vid översändandet av densamma till fördelningschefen, generalmajor Hegardt, antecknat följande:

»Jag har jämlikt bestämmelsen i Kungl. kungörelsen den 24 mars 1916, mom. I: 6, icke kunnat träffa förnyat tjänsteavtal med klaganden, vars anställningskontrakt utgår den 30 innevarande månad, och har jag för detta mitt beslut haft fullt giltiga skäl.

Genom kompanichefen har Persson redan i november 1926 underrättats om att förnyat tjänsteavtal icke skulle komma att träffas med honom efter den 24 april 1927.»

Generalmajor Hegardt översände därpå skrivelsen till Konungen med nedanstående å akten tecknade utlåtande:

»Då regementschefen fullt författningsenligt förfarit, synes klagandens framställning icke böra till någon Eders Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda.»

Den 19 april infortrade statsrådet Rosén förnyat yttrande från general Hegardt, som tillika skulle införskaffa »närmare upplysning från chefen för Västernorrlands regemente rörande de omständigheter, som föranlett regementschefens i bilagda ärende omförmälda beslut». Med anledning härav yttrade sig överste Sundberg den 22 april; yttrandet i fråga avtryckes här:

»Furiren Perssons anhållan om förnyat tjänsteavtal har *icke av kompanichefen tillstyrkts*.

Såväl den nuvarande kompanichefen som chefen för VI. arméfördelningens studentkompani i Östersund utbildningsåret 1925—1926, där Persson var kommanderad, men varifrån han blev återsänd till regementet före kommanderingens slut, hava meddelat mig, att Persson vid flera tillfällen *uppträtt indisciplinärt och i hög grad oskickligt*, men att bland annat med hänsyn till hans ålder (nu 31 år) anmälan om bestraffning ej ingivits.

Persson har under det nu gångna året, enligt vad jag personligen varit i tillfälle att konstatera, *icke visat den pålitlighet och duglighet i trupputbildningen*, som regementschefen ovillkorligen måste fordra av det begränsade antalet furirer, som nu återstår efter genomförandet av den nya härordningen.

Persson har vidare detta år varit intagen å härvarande militärsjukhus under januari och februari månader och där *värdats för akut ledgångsreumatism och akut njurinflammation*; därefter har han till den 13 mars varit sjukskriven vid trupp. Ehuru för närvarande friskskriven kan Persson lätt komma att utsättas för recidiv av båda nämnda sjukdomar, särskilt i det här rådande hårda klimatet, samt bliva otjänstbar för längre tid enligt det utlåtande regementsläkaren om honom avgivit.

Då jag såsom regementschef jämlikt bestämmelserna i Tj. R. för armén är ansvarig för regementets krigstukt samt för personalens krigsduglighet och tjänstbarhet, så har jag haft fullt giltiga skäl för att icke förnya tjänsteavtalet med Persson.»

I samband med detta regementschefens yttrande avgavs även utlåtande av t. f. regementsläkaren S. Ekvall rörande Perssons hälsotillsänd; dr. Ekvalls utlåtande var av följande innehåll:

»Anmodad att inkomma med yttrande över furir nr 12/2 Perssons hälsotillstånd får jag vördsamt anföra följande:

Furir Persson har förut i huvudsak varit frisk. Den $\frac{2}{1}$ — $\frac{27}{2}$ 1927 var han intagen på regementets sjukhus för influensa, varefter tillstötte akut ledgångsreumatism och akut njurinflammation. Därefter var han sjukskriven vid truppen till $\frac{13}{3}$ 1927 under konvalescens. Den $\frac{5}{4}$ 1927 undersöktes han av mig på egen begäran. Han var då subjektivt besvärsfri; inga sjukliga symtom funnos; hans allmäntillstånd verkade dock nedsatt.

På grund av ovanstående får jag avge det utlåtandet:

att furir Persson för tillfället ej företer sjukliga symtom, om än hans allmäntillstånd synes nedsatt,

att beträffande utsikterna för honom att även i framtiden förbli vid hälsa, om han kvarstår i militärtjänsten med dess tillfällen att utsättas för förkylnings- och andra infektionssjukdomar, det torde vara risk, att han lätt får recidiv av dels njurinflammation, dels ledgångsreumatism.»

Härefter följde general Hegardts förnyade yttrande, (den 23 april) som löd som följer:

»Med hänsyn till de vägande skäl mot träffande av förlängt tjänsteavtal med furir Persson, som regementschefen i sitt förnyade yttrande anfört, och

då Persson dessutom — i motsats till vad han inför Eders Kungl. Maj:ts uppgivit — i synnerligen god tid erhållit meddelande om, att tjänsteavtalet icke skulle förlängas, får i underdånighet jag, särskilt med hänsyn till de konsekvenser i fråga om regementschefs befogenheter, som ett bifall till framställningen skulle föranleda, vidhålla vad jag tidigare i ärendet anfört eller att Perssons framställning icke bör till någon Eders Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda.»

I detta skick inkom handlingen till försvarsdepartementet den 25 april.

Emellertid förefinnas i akten ytterligare några handlingar, nämligen dels ett telegram av den 28 april till »armékommando», Stockholm, från överste Sundberg, dels ett telegram av samma datum med samma adress från major Nordenswan, dels slutligen ett telegram från överste Sundberg, daterat den 29 april och likaledes ställt till armékommando, Stockholm.

Överste Sundbergs första telegram löd:

»1. Persson återsändes från studentkompaniet Östersund den 17 december 1925.

2. Skälen härför angivas i telegram direkt armékommando från majoren Nordenswan I. 19 dåvarande chef för studentkompaniet.

3. I samtliga kompanichefers närvaro har jag hösten 1926 i samband med frågor om förnyandet av anställningskontrakt för underbefälet meddelat vilka, som efter utgångna kontrakt närmast följande halvår, kunde påräkna förnyad anställning. Persons kompanichef har i kompaniadjutantens närvaro meddelat honom att han icke hade att påräkna förnyad anställning.

4. Utan att måhända avsiktligt hava sökt förhindra verkställighet av förmans i tjänsten givna befallningar och tillsägelser har Persson vid flera tillfällen, vilka kompanichefen närmare för mig angivit, genom i trotsig och oförskämd ton gjorda invändningar och motsägelser inför trupp uppträtt på ett disciplinärt sätt. Vidare har förekommit, att då Perssons grupp vid ett tillfälle inspekterades i stridsutbildning och denna befanns bristfällig, Persson på erinran om att han vore den för gruppens utbildning ansvarige, i samma övermodiga och trotsiga ton inför truppen svarat att det icke vore han utan plutonchefen som bure ansvaret, därmed ådagaläggande att han ehuru gammal furir vore okunnig om sina mest elementära skyldigheter.»

Major Nordenswans telegram innehöll följande:

»Av chefen I. 28 anmodad meddela följande angående furiren 12/2 Persson: återsändes från studentkompaniet 1925—1926 anledning olämplig som befäl för studenter kitslig disciplinär.»

Överste Sundbergs sista telegram gav följande upplysningar:

»1. Persson erhöll första furirs lön den 1 nov. 1925 dels på grund av tillstyrkande av hans dåvarande stamkompanichef som intet haft att erinra beträffande Perssons uppförande dittills, dels enär Persson genomgått underofficersskola.

2. Chefen för studentkompaniet Nordenswan återkom till regementet den 15 maj 1926 varvid han anmälde vad som förefallit beträffande Persson kontraktet om förnyad anställning hade tyvärr underskrivits en månad tidigare.

3. Den 1 maj komma vid regementet att finnas: 5 korpralsvakanser och 5 vice korpralsvakanser, samtliga avsedda för elever som utexaminerats från pågående skolor samt 3 volontärvakanser.»

I akten föreligga dessutom: 1. utdrag ur stamrulla; 2. utdrag ur straffregister; 3. avskrift av avgångsbetyg; 4. anställningskontrakt med första datum 1 dec. 1924, förnyat 17 april 1925, 21 april 1926. Under den 19 mars 1927 är i kontraktet antecknat: »Framställningen om rekapitulation har av Regementschefen icke bifallits, Sollefteå den 19 mars 1927. På befallning E. Pettersson. Tjfr Regementskvartermästare.»

De omnämnda utdragen samt avskrifter synas icke innehålla några för frågans bedömande relevanta omständigheter.

Ärendet föredrogs av statsrådet Rosén inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet den 30 april 1927, punkt 89. Punkten är av följande lydelse: »Uti en av chefen för sjätte arméfördelningen, jämte eget yttrande, den 13 april 1927 överlämnad skrift har furiren vid Västernorrlands regemente H. Persson, vilkens anställningskontrakt utgår den 30 i samma månad, hos Kungl. Maj:t gjort framställning om förlängd anställning vid regementet. I ärendet har chefen för sjätte arméfördelningen, efter vederbörandes hörande, den 23 april 1927 avgivit förnyat yttrande. Kungl. Maj:t förordnar, att Persson skall ånyo antagas i manskapsbeställning vid regementet för tiden intill den 1 november 1927.» I kantrubriken rubriceras ärendet sålunda: »Ang. furiren vid Västernorrlands regemente H. Perssons ansökning rörande förlängd anställning.»

Det genom furiren Perssons skrift väckta ärendet har sålunda i statsrådet behandlats såsom ett »ansöknings-» eller »framställnings-»ärende, varigenom man tydligen velat undgå den svårigheten, att »besvär» i mål av denna art icke få föras. Å aktens första sida anträffas också en blyertsanteckning — antagligen gjord under beredningsarbetet i departementet — av innehåll, att »besvär» kan ej föras i ett ärende av denna art. Regementschefen bestämmer själv — inom författningarnas ram — vad personal han vill ha. Något författningsstridigt synes ju ej ha skett — alltså ej åtgärd.»

Ehuru furir Persson själv i ingressen till sin skrift uttryckligen säger sig vilja anföra »besvär» över överste Sundbergs beslut, kan dock ett stöd för behandlingssättet i statsrådsprotokollet hämtas däri, att furir Persson i fortsättningen av sin skrivelse ordar om sin »anhållan» och sin »ansökan», att överste Sundbergs »beslut måtte undanröjas».

Den omständigheten, att Kungl. Maj:t icke upptagit Perssons inlägga såsom besvärärende, synes giva vid handen, att Kungl. Maj:t funnit intet författningsstridigt hava förelegat från överste Sundbergs sida.

Redan ur denna synpunkt är Kungl. Maj:ts beslut att ansökningsvägen tillmötesgå Perssons önskemål anmärkningsvärt. Än mer anmärkningsvärt blir det med hänsyn till de konsekvenser, som det i övrigt måste anses medföra i fråga om regementschefens ansvarighet för det honom anförtrödda regementet.

Vid sådant förhållande har jag yrkat anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot statsrådet Rosén för det råd han i detta ärende givit Konungen.

IX.

(Protokoll över försvarsärenden den 28 oktober 1927.)

av herrar *Engberg, Larsén, Borg, Karlsson* i Vadstena och *Jensen*, vilka anförde:

Vid förhandlingar, som den 17—18 mars 1927 fördes i Skövde mellan representanter för vissa truppförband och arméns civila personalförbund angående löne- och anställningsförhållanden för arbetare på verkstäderna vid de olika truppförbanden, krävde de förstnämndas representanter, att de s. k. förmännen på verkstäderna skulle ställas utanför den uppgörelse, som kunde komma att träffas.

Enär dessa förmän sedan flera år tillbaka tillhört personalförbundet och avtal för dem också träffats vid flera truppförband, kunde personalförbundet inte medgiva, att dessa förmän ställdes utanför, särskilt som det här inte vore fråga om arbetsledare i vanlig mening utan s. k. arbetande förmän, som hade att utlämna arbete till 2 à 6 arbetare samt för övrigt själva deltaga uti arbetet.

Då ingen enighet om avtalets omfattning kunde uppnås, uppskötts förhandlingarna, till dess att frågan om dessa förmäns ställning blivit avgjord av högre myndighet.

Personalförbundet ingick först till regementschefen i Uddevalla med en framställning om att förhandlingarna måtte få omfatta även förmännen. Då detta avslogs överklagade personalförbundet regementschefens beslut hos arméns civila intendentsdepartement.

Sedan regementschefen avgivit yttrande över besvären, beslöt intendentsdepartementet den 17 juni 1927, att de av personalförbundet anförda besvären icke skulle föranleda någon åtgärd, och beledsagade sitt beslut med vederbörlig besvärshänvisning till Kungl. Maj:t.

I anledning härav ingick personalförbundet den 8 juli med en skrivelse till Kungl. Maj:t, vari hemställdes, att Kungl. Maj:t måtte förklara, att intet hinder mötte för dessa förmän att tillhöra personalförbundet samt att förbundet måtte äga rätt att föra deras talan.

Sedan de underordnade myndigheter, som förut handlagt ärendet, avgivit yttrande, beslöt Kungl. Maj:t den 28 oktober 1927, efter föredragning av statsrådet Rosén, att personalförbundets framställning icke skulle till någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd föranleda.

Föredragande departementschefens rådslag i detta fall synes oss i högsta grad anmärkningsvärt. I sak om också icke alldeles strikt i form hade personalförbundet i besvärsväg underställt intendentsdepartementets beslut Kungl. Maj:ts prövning. Föredragande departementschefen har uppenbarligen låtit den omständigheten, att personalförbundet visserligen i sak besvärat sig över

det fattade beslutet men rent formellt gjort »framställning» om en viss positiv åtgärd, motivera sitt rådslag. Att på dylika rent formella grunder underlåta att tillråda rättelse i ett beslut, som innebär en klar kränkning av svenska medborgares rätt att tillhöra vilken facklig organisation den lyster, kan icke vara rimligt. Efter många år av strider på de privata arbetsområdena är föreningsrätten numera så gott som undantagslöst erkänd, utan annan inskränkning än att verkliga arbetsledare, verkmästare och dylika, inte få tillhöra arbetarnas organisation, och även om det någon gång från arbetsgivarnas sida framställts krav härom, ha dock arbetarna aldrig gått med på att dessa s. k. lagförmän som själva deltaga uti arbetet — och med vilka dessa förmän vid truppförbandens verkstäder kunna jämföras — skulle ställas utanför arbetarnas organisation.

Med hänsyn till det anförda ha vi ansett, att anmärkning enligt § 107 regeringsformen bort framställas mot föredragande departementschefen, statsrådet Rosén.

X.

(Protokoll över försvarsärenden den 25 november, den 9, 22 och 30 december 1927 samt den 27 januari 1928.)

av herrar *Reuterskiöld* och *Forssell*, vilka anförde:

I skrivelse av den 7 maj 1927 ingav generalfältläkaren till statsrådet och chefen för kungl. försvarsdepartementet översikter över läkar- och veterinärbeställningarna vid armén enligt 1925 års härordning med hänsyn till läget sagda dag, jämte uppgifter å militärläkare och militärveterinärer, vilka föreslogos till överföring å övergångsstat. Vid uppgörandet av dessa handlingar hade, säger generalfältläkaren, nedanstående riktlinjer följts:

»1) att den å aktiv stat kvarstående personalen skulle utgöra de mera kvalificerade inom kårerna med avseende fäst särskilt vid hälsotillståndet, 2) att utgångsläget för befordran skulle bli tillfredsställande, 3) att läkare och veterinärer ej böra mot egen önskan transporteras till truppförband å annan ort, 4) att personalens önskemål i möjligaste mån skulle tillgodoses samt 5) att ingen rubbning skulle ske vid truppförband, som ej äro avsedda att indragas eller förflyttas.»

Beträffande särskilt fältläkarekåren anförde generalfältläkaren följande:

»I. Arméfördelningen.

Vid Kronprinsens husarregemente, som skall indragas, innehaves ordinarie bataljonsläkarbeställningen av bataljonsläkaren C. C. G. L. Christensen, som i underdånig skrivelse den 5 mars anhållit om överflyttning till frivillig övergångsstat från och med den 1 januari 1928. Christensen föreslås till överföring på önskade villkor.

V. Arméfördelningen.

Kungl. Västmanlands regemente i Västerås skall indragas. Ordinarie regementsläkare är t. f. fördelningsläkaren vid V. arméfördelningen, fältläkaren G. A. W. P. Wingren, och ordinarie bataljonsläkare O. A. E. Strömberg. Båda föreslås till tvångsvis överföring på övergångsstat.

Den del av här refererade skrivelse, som avsåg *fältläkarekåren*, avslutades av generalfältläkaren på följande sätt:

»Här föreliggande uppgifter innefatta sålunda det förslag beträffande överföring av militärläkare till övergångsstat, vilket för närvarande kan av mig framläggas. I underdånig skrivelse den 11 mars 1927 har Kungl. Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse hemställt om ledigförklarande och besättande med ordinarie innehavare av de läkarebeställningar vid armén, vilka för närvarande äro vakanta eller tillsatta på förordnande tills vidare. Efter bifall till denna framställning blir det mig möjligt att till fullo överblicka, i vad mån ytterligare placering vid truppförband kan ske av sådana befattningshavare, som här föreslås till överföring på övergångsstat.»

I skrivelse till Konungen av den 19 juli 1927 upplyste därpå arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse att till i skrivelsen angivna ledigförklarade bataljonsläkarebeställningar, som skulle tillträdas den 1 januari 1928, ett antal sökande anmält sig. I detta sammanhang är det tillräckligt att framhålla, att till bataljonsläkarebeställningen vid Norra skånska infanteriregementet anmält sig f. marinläkaren av 2. graden, medicine licentiaten A. Garthon såsom sökande. Sjukvårdsstyrelsen hemställde, att Kungl. Maj:t täcktes utnämna och förordna Garthon till sagda befattning från och med den 1 januari 1928. På samma gång avgav sjukvårdsstyrelsen även förslag till övriga ledigförklarade befattningar (tre till antalet). I statsråd den 9 september 1927 skedde utnämningarna till dessa tre platser, varvid sjukvårdsstyrelsens förslag följdes. Frågan om bataljonsläkarebeställningen vid Norra skånska infanteriregementet blev emellertid icke föredragen i statsrådet nyssnämnda dag. Denna fråga fick vila i ytterligare två och en halv månad. Först den 25 november föredrogs detta ärende i konseljen. Under punkt 39 i statsrådsprotokollet över försvarsärenden sistnämnda dag heter det, att föredraganden (statsrådet Rosén) anmälde »en skrivelse, däri arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse — med överlämnande av inom ansökningstidens utgång från f. d. marinläkaren av 2:a graden vid marinläkarekåren Arnold Harald Waldemar Gahrton inkommen ansökan till erhållande av ledigförklarade bataljonsläkare vid Norra skånska infanteriregementet — till innehavare av beställningen föreslagit Garthon.» Därefter fortsätter protokollet: »på statsrådets tillstyrkan behagar Hans Maj:t Konungen utnämna och förordna bataljonsläkaren vid Kronprinsens husarregemente C. C. G. L. Christensen att från och med den 1 januari 1928 vara bataljonsläkare vid Norra skånska infanteriregementet.»

Sedan denna utnämning skett, inträffade emellertid, att bataljonsläkaren Christensen den 2 dec. 1927 till Konungen ingav underdånig hemställan, att Kungl. Maj:t måtte, oavsett den skedda utnämningen, till förnyad prövning upptaga hans ansökan om överflyttning till frivillig övergångsstat. Till stöd för denna sin hemställan anförde Christensen bland annat följande:

»Den 15 juni 1923 utnämndes jag till bataljonsläkare vid Kronprinsens husarregemente. I sammanhang med omorganisationen av försvarsväsendet ingav jag till Eders Kungl. Maj:t underdånig ansökan om överflyttning till frivillig övergångsstat. För någon tid sedan mottog jag från generalfältläkaren förfrågan, huruvida jag vore villig förflyttas till bataljonsläkartjänst vid annat regemente. Jag meddelade då generalfältläkaren, att jag icke önskade ifrågakomma till sådan ny tjänst. Den 25 november har jag emellertid utnämnts till bataljonsläkare vid Norra Skånska infanteriregementet med förläggningsort till Kristianstad.

En förflyttning till Kristianstad skulle för mig medföra betydande ekonomiska nackdelar. Då jag på sin tid sökte bataljonsläkartjänsten vid Kronprinsens husarregemente var frågan om en omorganisation av försvarsväsendet icke aktuell, och jag sökte givetvis tjänsten i tanke att kunna i Malmö upparbeta en privatpraktik. De löner, som utgå åt militärläkare, äro ju så avvägda, att det måste förutsättas, att tjänsten förenas med privatpraktik. Jag har under de år jag varit bosatt i Malmö upparbetat en privatpraktik, som tillsammans med de förmåner jag som militärläkare åtnjuter giva mig min bärgning. Mina utsikter att i Kristianstad kunna upparbeta en privatpraktik av något nämnvärt omfång torde däremot vara små.

Vid bedömandet av frågan, huruvida en militärläkare bör tvångsöverflyttas, torde i väsentliga delar andra synpunkter böra anläggas, än då det gäller tvångsförflyttning av officerare. En officer inriktar sig från början på detta sitt kall och har av sitt yrke åtminstone i vanliga fall inga andra inkomster än dem, som utgå i form av den med vederbörandes beställning förknippade lönen. Därtill kommer, att officerens utbildningstid och kostnaderna för utbildningen äro obetydliga i förhållande till utbildningstiden och de studiekostnader en läkare måste underkasta sig. Såsom en motvikt mot den lön, som en till frivillig övergångsstat överförd tjänsteläkare uppbar, tjänar åtminstone i någon mån den skyldighet dylik tjänsteläkare har att även under fredstid under vissa bestämda tidsperioder tjänstgöra.»

Denna hemställan tillstyrktes såväl av vederbörande regementschef som ock av arméfördelningschefen. Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse avgav den 10 dec. 1927 över ansökan i fråga ett yttrande, varav följande utdrag torde vara belysande för frågans innebörd:

»I Eders Kungl. Maj:ts nådiga proposition till 1910 års riksdag, sid. 122, yttrade departementschefen beträffande föreslagen tillfällig förbättring i löneförhållandena för vissa bataljonsläkare ävensom för fältläkarstipendiaterna, att när det är fråga om militärläkarna, torde man icke böra släppa ur sikte deras enskilda läkarverksamhet. Denna utgör under nuvarande förhållanden

ett nödvändigt villkor icke blott för militärläkarens medicinska utbildning utan även för hans ekonomi.

I nådig proposition till 1911 års riksdag angående fältläkarkårens omorganisation göra de sakkunniga följande uttalande: 'Mähända skulle det vid första påseendet kunna synas, som om truppförbandsläkaren borde odelat ägna sig åt tjänstgöringen vid det regemente eller den kår, där han är anställd, och således vara förbjuden att syssla med enskild praktik, men därav skulle följderna med all sannolikhet bliva, att armén komme att gå miste om mången skicklig och framstående läkare. För övrigt måste det för truppförbandsläkaren och hans utbildning vara fördelaktigt, att han även får sysselsätta sig med annan sjukvård än den, som erbjudes vid truppförbandet, synnerligast som det näppeligen kan förnekas, att denna senare kännetecknas av en viss enformighet, vars verkningar torde böra neutraliseras samt för den skull motvägas genom utövning av enskild läkarverksamhet. Den ökade utbildningen i och förtrogenhet med sitt yrke, som truppförbandsläkaren förvärvar sig genom den enskilda praktiken, kommer ju i själva verket sjukvården vid truppförbandet till godo. Vid bedömandet av denna fråga torde ej heller böra förbises, att ett förbud för truppförbandsläkaren att utöva enskild läkarverksamhet otvivelaktigt skulle nödvändiggöra högre avlöningsförmåner än dem, som kunna finnas skäligen, om ett sådant förbud icke existerade, utan det fortfarande skulle vara honom tillåtet att sysselsätta sig med enskild läkarpraktik.'

I överensstämmelse med de sakkunnigas uttalande yttrade också departementschefen, att en av de viktigaste grunderna för en omorganisation av fältläkarkåren vore helt visst det ändamålsenliga uppdelandet och ordnandet av de ordinarie militärläkarnas tjänstgörings- och avlöningsförhållanden på det sätt, att de erhöles skäligen ersättning för sin tjänstgöring vid vederbörliga truppförband samt att *utövandet av enskild läkarverksamhet för dem möjliggjordes*.

För egen del hyste departementschefen den bestämda uppfattningen, att svenska arméns läkarkår borde hava rätt att sysselsätta sig med enskild läkarpraktik, liksom det också vore önskvärt, att de ägnade sig därät.

Som av det föregående framgår, är sålunda enskild läkarverksamhet ett livsvillkor för militärläkaren och utan sådan måste så småningom hans kunskaper och skicklighet försämras; han kommer att stanna i sin fortsatta medicinska utveckling, hans diagnostiska förmåga försämras, och vad detta betyder för truppförbandens sjukvårdsförhållanden och patienternas förtroende för läkaren är lätt att förstå. Endast den enskilda läkarverksamheten kan göra det möjligt för militärläkaren att vidmakthålla sina medicinska kunskaper och förvärva ökad erfarenhet, vilket allt sedan kommer den militära hälso- och sjukvården till godo. Blir därför en militärläkare, som i en stad lyckats förvärva en privat praktik, mot sin vilja förflyttad till en annan stad, där möjligheterna till enskild läkarverksamhet redan tillvaratagits av på platsen boende äldre kolleger, kommer denne militärläkares framtid att gestalta sig som ovan antytts, och de för arméns hälso- och sjukvård menliga följderna därav icke att länge låta vänta på sig.

I detta speciella fall är det sjukvårdsstyrelsen väl bekant, att staden Kristianstad för närvarande näppeligen kan erbjuda en nykommen läkare någon enskild praktik av någon som helst väsentlig betydelse. Av sådan orsak hava också under senare år tvenne militärläkare, f. d. bataljonsläkaren vid Vendes artilleriregemente P. G. Lundgren och f. d. bataljonsläkaren vid Norra skånska infanteriregementet C. E. Schneider sett sig nödsakade att efter respektive 1 år 10 månaders och 3 år 2 månaders tjänstgöring begära transport till annan ort. Att någon enstaka gång en militärläkare kan så gå upp i rent organisatoriska uppgifter, eller hans ekonomi vara så god o. s. v., att tillfälle till enskild läkarverksamhet icke av honom behörigen utnyttjas eller kan spela roll vid fråga om transport, vill sjukvårdsstyrelsen härmed icke hava bestritt.

I flertalet fall står dock fast, vad styrelsen ovan principiellt uttalat, och vilket generalfältläkaren vid upprepade tillfällen under hand framfört. Att en militärläkare, som berövats möjlighet till enskild läkarverksamhet och således med tiden blivit en mindre dugande läkare, därigenom kommer att mindre tillfredsställande kunna handhava omsorgen om de värnpliktigas liv och hälsa, torde vara uppenbart och sannolikt beaktas av den kommitté, som för närvarande har detta spörsmål under utredning.»

Den 22 dec. föredrogs ärendet av statsrådet Rosén inför Kungl. Maj:t i statsrådet (jämför statsrådsprotokoll över försvarsärenden den 22 dec. 1927, nr 61). Kungl. Maj:t fann ansökningen icke föranleda någon åtgärd.

Av den inledningsvis givna redogörelsen har framgått, att arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse i sin skrivelse av den 7 maj bland annat föreslagit, att ordinarie bataljonsläkaren vid K. Västmanlands regemente O. A. E. Strömberg skulle tvångsvis överföras på övergångsstat. I det aktmaterial, som ställts till utskottets förfogande, förekommer därefter ingen upplysning rörande Strömbergs placering förrän i ett telegram från Strömberg, daterat Västerås den 30 dec. 1927 och av följande innehåll:

»Efter moget övervägande anser jag mig icke frivilligt kunna mottaga någon bataljonsläkaretjänst i Uppsala eller Eksjö utan anhåller jag om frivillig överföring.» Detta telegram från Strömberg hade föregåtts av ett telegram till Strömberg, avsänt på statsrådet Roséns order med förfrågan, huruvida Strömberg ville mottaga förflyttning till Eksjö eller Uppsala. Till detta senare telegram finnes emellertid intet koncept i akten.

I statsrådsprotokollet över försvarsärenden för nyssnämnda dag (den 30 dec. 1927) anföres under punkt 93 följande:

»Föredraganden anför härefter: jag får hemställa, att Kungl. Maj:t måtte transportera och förordna regementsläkaren i fältläkarekåren bataljonsläkaren vid Västmanlands regemente Ossian Adrian Eugène Strömberg att från och med den 1 januari 1928 vara bataljonsläkare vid Uplands regemente.» Härtill lämnade Konungen sitt bifall.

Även denna utnämning fick emellertid en fortsättning. Samma dag utnämningen i fråga skedde ingav Strömberg till Konungen ansökan att bli öfverförd till frivillig övergångsstat. Mot denna förklarade sig chefen för Västmanlands regemente intet hava att erinra. Fördelningschefen tillstyrkte Strömbergs ansökan. Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse yttrade sig däröfver i skrivelse av den 3 januari 1928 på följande sätt:

»Under hänvisning till vad Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse anförut i underdånigt yttrande den 10 december 1927 öfver en utav bataljonsläkaren vid Kronprinsens husarregemente C. C. G. L. Christensen gjord underdånig ansökning att bli öfverförd till frivillig övergångsstat från och med den 1 januari 1928 samt till Försvarsrevisionens betänkande den 15 mars 1923, däri särskilt framhålles, att, i den mån förhållandena medgäve, hänsyn även borde tagas till personalens önskemål, ävensom till uttalandet i nådiga propositionen, nr 50, till 1925 års riksdag, att sådana former för övergången borde väljas, att personalen icke bleve alltför mycket lidande därpå, får sjukvårdsstyrelsen, under framhållande slutligen dels av det för styrelsen väl kända faktum, att privat praktik i Uppsala — platsen för det truppförband till vilket sökanden enligt Eders Kungl. Maj:ts beslut den 30 december 1927 transporterats — för en inflyttad militärläkare torde vara nästan utsiktslös, dels ock av konsekvenserna härav ej mindre för den militära hälso- och sjukvården än även för sökanden, härmed i underdånighet tillstyrka nådigt bifall till föreliggande underdåniga ansökning.»

Jämlikt protokoll öfver försvarsärenden den 27 januari 1928, nr 24, fann Kungl. Maj:t på statsrådet Roséns föredragning Strömbergs ansökning icke föranleda någon åtgärd.

I den skrivelse, som arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse den 7 maj 1927 avlät till statsrådet och chefen för kungl. försvarsdepartementet och som ovan återgivits i de delar, vilka berörde vissa bataljonsläkarebefattningar, uttalar sig generalfältläkaren vidare beträffande vissa bataljonsveterinärbeställningar på följande sätt:

»I. Arméfördelningen.

»Regementsveterinärbeställningarna vid Kungl. skånska dragonregementet och Kronprinsens husarregemente äro vakanta. Bataljonsveterinärerna vid sagda regementen N. O. Persson, H. O. R. Bergengren respektive N. E. A. U. Nordén föreslås till öfverföring till frivillig övergångsstat i enlighet med av dem ingivna underdåniga ansökningar.»

Generalfältläkaren avslutar denna del av sin framställning sålunda:

»Här föreliggande uppgifter innefatta sålunda det förslag beträffande öfverföring av militärveterinärer till övergångsstat, vilket för närvarande kan av mig framläggas. Då sjukvårdsstyrelsens underdåniga skrivelse den 25 januari 1927, angående ledigförklarande och besättande med ordinarie innehavare av

veterinärbeställningar vid armén, vilka då voro vakanta eller tillsatta på förordnande tills vidare, ännu icke blivit bifallen, i vad densamma avsåg bataljonsveterinärbeställningarna, har jag svårt att till fullo överblicka, i vad mån ytterligare placering vid truppförband kan ske av sådana befattningshavare, som här föreslås till överföring å övergångsstat.»

I fråga om de här ovan nämnda bataljonsveterinärerna N. O. Persson, H. O. R. Bergengren och N. E. A. U. Nordén föreligga i det för utskottet tillgängliga aktmaterialet inga ytterligare upplysningar.

Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses förslag var, som sagt, daterat den 7 maj 1927. I statsrådsprotokollet över försvarsärenden den 9 december 1927 inhämtas följande: Under punkt 127:

»Föredraganden anför härefter:

Jag får hemställa, att Kungl. Maj:t måtte utnämna och förordna bataljonsveterinären vid Skånska dragonregementet Harald Olof Reinhold Bergengren att från och med den 1 januari 1928 vara bataljonsveterinär vid Svea artilleriregemente.» Under punkt 129:

»Föredraganden anför härefter:

Jag får hemställa, att Kungl. Maj:t måtte utnämna och förordna bataljonsveterinären vid Kronprinsens husarregemente Nils Eli Ansgar Uno Nordén att från och med den 1 januari 1928 vara bataljonsveterinär vid trängen med placering vid Svea trängkår.» Under punkten 130:

»Föredraganden anför vidare:

Jag får hemställa, att Kungl. Maj:t måtte utnämna och förordna regementsveterinären i fältveterinärkåren, bataljonsveterinären vid Skånska dragonregementet Nils Oscar Persson att från och med den 1 januari 1928 vara bataljonsveterinär vid trängen med placering vid Göta trängkår.»

Till vad föredraganden, statsrådet Rosén, under de nämnda punkterna hemställt lämnade Konungen sitt bifall.

Den handläggning, som föredragande departementschefen givit åt de ovan omnämnda ärendena liksom även de råd, han i fråga om dem givit Konungen, hava vi funnit vara av den beskaffenhet, att anmärkning ej bort underlåtas.

Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse avgav redan den 7 maj 1927 sin skrivelse med bland annat uppgifter å militärläkare och militärveterinärer, vilka föreslogos till överföring å övergångsstat. Kungl. Maj:ts beslut, som i de här refererade fallen underkände sjukvårdsstyrelsens förslag och i stället för den föreslagna överföringen till övergångsstat innebar en tvångstransportering till främmande ort av de i sagda fall berörda ämbetsmännen, fattades emellertid ej förrän flera månader senare eller strax före den dag (den 1 januari 1928), då de tvångstransporterade skulle tillträda sina nya tjänster. Det ligger i öppen dag, att denna halvårslånga förhållning av ärendenas avgörande innebar ett till synes icke nödvändigt åsidosättande av de ifrågavarande tjänstemän-

nens grundade anspråk och intresse att i skälig tid få kännedom om en förestående förflyttning. Detta anspråk skulle varit berättigat redan om det varit fråga om tjänstemän, vilkas hela verksamhet varit inriktad på den innehavda tjänsten. Men kravet på en tillräcklig varseltid blir oavvisligt, då — såsom i de här angivna fallen — frågan gäller tjänstemän, som av staten uttryckligen och i tjänstens eget intresse hänvisats till att vid sidan av tjänsten utöva privat läkarepraktik. Att detta gäller om militärläkarna, framgår klart av sjukvårdsstyrelsens skrivelse av den 10 dec. 1927 och av den 3 januari 1928, bägge återgivna här ovan. Att det även gäller om militärveterinärerna, framgår med all önskvärd tydlighet av 1918 års riksdagsbeslut angående omorganisationen av fältveterinärkåren. Vad de särskilda sakkunniga, som tillkallats för denna frågas utredning, i förevarande del anfört biträdades av dåvarande departementschefen, E. A. Nilson, och riksdagens beslut följde de av departementschefen uppdragna linjerna för den nya organisationen och för avlöningsbestämmelserna. De sakkunniga hade bland annat föreslagit, att privat praktik skulle vara tillåten och såsom skäl härtill anfört bland annat, att »en veterinär, som endast sysselsatte sig med truppförbandets hästar, skulle på den grund få en ensidig utbildning och sakna tillfälle att vidga sin praktiska blick. — — — En sådan veterinär skulle icke vara vuxen sitt värv i krig.» — Av stort intresse är också i detta sammanhang det skäl, på grund av vilket statsrådet E. A. Nilson frånträdde ett av honom själv framkastat förslag, huruvida icke samtliga arméns veterinärer borde sammanföras till en särskild kår med gemensam stat. Härom heter i kungl. prop. nr 83 vid 1918 års riksdag:

»Uti med anledning härav den 13 november 1917 avgivet yttrande har arméförvaltningen anfört, att en dylik anordning skulle nödvändiggöra, att fältveterinärkåren komme att ställas under en gemensam chef och erhöles ungefär samma organisation som den nuvarande intendenturkåren. I sammanhang med genomförandet av en sådan anordning komme därjämte att erfordras föreskrifter, till vilket antal de i den blivande gemensamma staten uppförda beställningar av olika löneklasser skulle placeras vid de särskilda staberna, truppförbanden eller formationerna.

I fråga om befordringarna och placeringen till tjänstgöring funne arméförvaltningen, att därest förslaget om sammanförandet till en särskild kår skulle innebära, att besättandet av veterinärbeställningarna vid armén skulle äga rum utan föregående ansökan samt att innehavarna av desamma skulle kunna åläggas transport till och med mot deras egen önskan, allvarliga betänkligheter med nödvändighet måste resas mot förslaget. Utginge man nämligen från den förutsättningen, att det vore lämpligt och önskvärt samt med statens intresse förenligt, att arméns veterinärer ägnade sig åt enskild praktik, varigenom de bereddes tillfälle att förkovra sina kunskaper och vinna ökad erfarenhet och duglighet i sitt fack samt tillförsäkrade sig bättre ekonomiska förhållanden, vilket med hänsyn till de eljest jämförelsevis små löneförmånerna vore behöfligt, syntes det också ligga i sakens natur, att i samma mån en veterinär lyckats förvärva sig enskild praktik, han därmed fastare bundit sig vid den plats,

där han hade sin verksamhet, varför det skulle vara för honom mycket olägligt samt medföra allvarlig ekonomisk uppoffring att bli förflyttad till annan plats. Att på dem tillämpa samma metod i fråga om placeringen till tjänstgöring som på personalen vid intendenturkåren låte sig därför icke göra utan en avsevärd avlöningsförhöjning. Det kunde visserligen förutsättas, att vid eventuellt placering eller förflyttande all hänsyn komme att tagas till den enskildes förhållanden, men blotta möjligheten därav, att han skulle kunna förflyttas utan eget medgivande, måste för kårens medlemmar skapa en känsla av otrygghet, som skulle i hög grad ogynnsamt påverka rekryteringen av densamma.

De olägenheter, som i nu anförda avseende skulle uppstå genom förslagets genomförande, för så vitt det skulle innebära vad ovan antytts, funne arméförvaltningen alltså vara så betydande, att de vida överginge de fördelar, som med detsamma vore att vinna för armén. Under förutsättning emellertid att förändring av militärveterinärernas tjänstgöring och placering komme att göras beroende på vederbörandes eget medgivande, funne arméförvaltningen sig icke hava något att erinra mot förslaget i nu förevarande del.

I sammanhang härmed ville arméförvaltningen anmäla, att då ifrågavarande beställningshavare vid omplacering utan samtidig befordran borde vara berättigade till flyttningshjälp, vid genomförande av ifrågavarande omorganisationsförslag kostnader härför komme att uppstå.»

Härefter fortsatte departementschefen:

»Då av vad arméförvaltningen sålunda anført framgår, att ett sammanförande av arméns veterinärer till en särskild kår med gemensam stat — en anordning, vilken givetvis skulle innebära, att militärveterinärernas placering till tjänstgöring kunde äga rum oberoende av vederbörandes eget medgivande — skulle medföra större olägenheter än fördelar och dessutom draga med sig särskilda kostnader, torde en omorganisation i sådan riktning icke böra vidtagas.»

Vad här anförts om förarbetena till 1911 års beslut rörande militärläkarna och 1918 års beslut rörande militärveterinärerna bestyrker till fullo den uppfattningen, att en tvångsförflyttning med så kort varsel, som i nu angivna fall beviljats, icke låter sig förena med vare sig det allmännas behov eller berättigade enskilda intressen.

Men om också departementschefens åtgärder redan ur den synpunkt, som här anlagts, synas anmärkningsvärda, så framstå de även ur andra synpunkter på samma sätt. Vad då först angår frågan, på vad sätt ifrågavarande ärenden blivit till föredragning beredda, så framgår det av de ovan återgivna utdragen ur sjukvårdsstyrelsens skrivelse den 7 maj 1927 att sjukvårdsstyrelsen utgått från, att det skulle beredas den möjlighet att inkomma med förnyat betänkande med hänsyn till det ändrade läge, som eventuellt kunde senare inträffa. Av handlingarna synes emellertid att någon sådan möjlighet icke beretts styrelsen i de här berörda fallen. Redan av den avfattning, som kommit till användning i statsrådsprotokollen beträffande dr Strömberg (den 30 dec. punkt 93) samt beträffande bataljonsveterinär Bergengren (den 9 dec. punkt 127), batal-

jonsveterinär Nordén (den 9 dec. punkt 129) samt bataljonsveterinär Persson (den 9 dec. punkt 130) framgår också, att utnämningarna i fråga skett utan att nödig hänsyn tagits till vad sjukvårdsstyrelsen haft eller kunde haft att andraga. Under dessa punkter anföres nämligen allenast, att den föredragande hemställt, att den beträffande utnämningen måtte ske. Den uraktlåthenhet att bereda vederbörande myndighet tillfälle till förnyat yttrande, varom det anförda synes vittna, är uppenbarligen anmärkningsvärd.

Ser man åter på vissa konsekvenser av det nu använda tvångsförflyttnings-systemet, så framgår det av ovan återgivna utdrag ur propositionen nr 33 vid 1918 års riksdag, att vederbörande då hade en klar uppfattning om de menliga följder, som skulle inträda, därest ett system tillämpades med besättande av tjänster »utan föregående ansökningar» och med transporter »till och med mot den transporterades egen önskan». Dessa följder lära icke bliva mindre menliga nu än man för tio år sedan på goda grunder höll för sannolikt. Det synes anmärkningsvärt, att föredragande departementschefen, ehuru andra utvägar, på sätt sjukvårdsstyrelsen anvisat, stodo till buds, i strid mot förutsättningarna för 1911 års organisation av militärläkarna och 1918 års organisation av militärveterinärerna, tillstyrkt här angivna tvångsförflyttningsåtgärder.

Vid sidan av de synpunkter, som här redan anförts och ur vilka den föredragande departementschefens åtgärder och tillstyrkanden synas böra föranleda till anmärkning, återstår slutligen den viktiga frågan, huruvida de vidtagna tvångstransporterna icke bort helt utebliva i betraktande av de ansökningar om frivillig överföring till övergångsstat som från de utnämndas sida förelegat. Sådana ansökningar ha, enligt de upplysningar som i sjukvårdsstyrelsens skrivelse av den 7 maj lämnas, förelegat ända från början från Christensen, Bergengren, Nordén och Persson. Från Strömberg, som från början av sjukvårdsstyrelsen föreslagits till tvångsvis överföring, förelåg, före tvångstransporteringen av den 30 dec. 1927, en telegrafisk ansökan om frivillig överföring. Därjämte ha både Christensen och Strömberg efter det de träffats av tvångstransporteringen ånyo ingivit ansökningar om frivillig överföring men fått dessa ansökningar avslagna, Christensen den 22 dec. 1927 och Strömberg den 27 januari 1928.

Ehuru till försvar för de gjorda tvångstransporterna vissa riksdagsbeslut må kunna anföras, står det likvisst å den andra sidan orubbligt fast, att RF. § 36 alltjämt är i gällande kraft. Enligt denna paragraf kunna de som bekläda domareämbeten, såväl högre som lägre samt andra ämbets- och tjänstemän än de i RF. § 35 nämnda, icke utan medelst rannsaking och dom ifrån sina innehavande sysslor av Konungen avsättas, ej heller *utan efter egna ansökningar* till andra tjänster befordras eller flyttas.

Grundlag kan icke ändras eller upphävas genom annan lag eller författning, men visserligen är möjligt, att genom praxis, som övergår till sedvanerätt, en faktisk ändring efter hand sker. Det är då av betydande vikt, att en dylik praxis icke insmyger sig utan att uppmärksamheten medvetet riktas därpå och allt göres, som erfordras för att praxis må bliva så ofarlig som möjligt och i intet fall kommer att gå längre än nödvändigt är. I den mån en sådan praxis

beror av Kungl. Maj:t, är det konstitutionsutskottets ofrånkomliga plikt att vid dechargegranskningen iakttaga och anmärka alla sådana åtgärder, som härvid äro eller kunna förutses bliva av betydelse.

Praxis kan emellertid icke sägas föreligga blott därför att bestämmelser givits, t. o. m. i olika former och på skilda tider, vilka strida mot grundlag, utan praxis uppkommer först, om och när dylika bestämmelser också sättas i praktisk tillämpning. Det är just denna praktiska tillämpning, så vitt den sker på statsrådets tillstyrkande, som det åligger utskottet att noggrant följa och beakta.

Sedan länge ha olika försök gjorts både av Kungl. Maj:t och av riksdagen — den senares beslut, i den mån de strida mot grundlag, kunna icke på något sätt binda eller förhindra utskottets grundlagsbestämda granskningsplikt under utslutande eget ansvar — att genom bestämmelser dels i ämbetsfullmakter, dels i lönevillkor, dels i avlöningsreglementen eller särskilda författningar faktiskt modifiera RF. § 36 och dess ovillkorliga bud om domares och ämbetsmäns oavsättlighet, vilka bud hava sin bärande grund icke i någon slags omsorg om befattningshavarnas intressen eller rätt, utan tvärtom i omsorgen om statens intresse att bevara jurisdiktionens och förvaltningens urgamla självständighet och självansvar, både uppåt i förhållande till Kungl. Maj:t och nedåt i förhållandet mellan över- och underordnande samt utåt i förhållande till allmänheten. Dessa bestämmelser till modifierande av RF. § 36 hava emellertid hittills i regel saknat verkligt praktisk tillämpning, och man kan med fog påstå, att intet tillämpningsfall, där Kungl. Maj:t varit beslutande, undgått utskottets uppmärksamhet, för så vitt av protokoll eller handlingar framgått, att vederbörande befattningshavare vägrat samtycke till förflyttning, som beslutats; och i andra fall kan icke skäligen talas om någon verklig tillämpning av bestämmelserna, då ett, må vara genom påtryckning framtvingat, medgivande dock är ett medgivande, som, då påtryckningen ej skett med olagliga medel, måste som sådant godtagas. Och även i de fall, då utskottet iakttagit, att bestämmelserna av Kungl. Maj:t bragts i tillämpning, såsom t. ex. i det bekanta fallet Neuendorff, har utskottets underlåtenhet att påtala beslutet grundats på sådan hänsyn till pågående rättegång, som, även där den rätteligen icke behövt tagas, likväl betagit underlåtenheten dess möjliga karaktär av tyst godtagande av beslutens tillstyrkande genom statsrådet. Underlåtenheten kan i dylika fall icke tagas till bevis om godkännande av praxis och förty heller icke utgöra ett led i förvandlingen av praxis till sedvanerätt. Det är först nu, och särskilt i följd av den försvarsreform, som beslutats, man på allvar ställts inför frågan om dylika bestämmelsers tillämpning och tillämplighet: så mycket nödvändigare har det då syntts vara att noggrant granska och anmärka de fall, som härvid inträffat.

Beträffande då först frågan om den riktiga tolkningen av hithörande bestämmelser, bör erinras, att föreskrifterna i RF. § 36 icke äro av dispositiv natur, utan utgöra tvingande rätt, d. v. s. icke kunna sättas ur kraft eller tillämplighet blott därför att vederbörande befattningshavare härtill samtycker: grundlagen ger dem ingen dylik rätt och kan icke ge dem en sådan, då föreskrifterna i RF. § 36 hava sin grund i ett intresse, som icke beror av deras

fria disposition — staten, d. v. s. grundlagen fordrar deras självständighet och oavsättlighet, även om de själva skulle vilja uppgiva densamma. Följden blir, att fullmaktsförbehållen från Kungl. Maj:t sakna varje juridisk betydelse och bliva rena nulliteter; på dem kan ingen som helst förflyttningsrätt för Kungl. Maj:t byggas. Alldeles detsamma gäller om de förklaringar om underkastelse under givna lönevillkor, som vid löneregleringar brukas avfordras befattningshavare, vilka vilja komma i åtnjutande av de högre löneförmånerna. Även om denna underkastelse skulle beröva vederbörande rätten att i rättegångsväg få anspråk enligt RF. § 36 mot kronan godkända — något varom icke utskottet, utan allenast domstolarna hava att döma — kan densamma icke för Kungl. Maj:t skapa en rätt, som RF. § 36 kategoriskt fränkänner Kungl. Maj:t.

Alldeles liknande gäller i fråga om tolkningen av avlöningsreglementenas stadganden i detta hänseende. När sålunda § 11 i 1921 års avlöningsreglemente för armén (Sv. Förf. saml. nr 388), varmed fullt överensstämmer motsvarande stadgande i 1927 års reglemente (Sv. Förf. saml. nr 170), föreskriver viss skyldighet för befattningshavare att underkasta sig förflyttning till annan ort och annat truppförband, och när detta stadgande ytterligare understrykes genom riksdagens skrivelse 1927 nr 121 (i anledning av prop. nr 242) och den därpå grundade kungörelsen ang. förflyttningsskyldighet (Sv. Förf. saml. 1927, nr 141), så har dock varken avsetts eller kunnat avses att därigenom reglera Kungl. Maj:ts makt eller rätt, vilken beror uteslutande av grundlagen, utan därmed har blott avsetts och kunnat avses att skapa ett lönevillkor, så att med befattningshavares rätt till viss lön sammankopplats en skyldighet att foga sig efter ett förflyttningsbeslut, *därest* Kungl. Maj:t skulle fatta ett sådant: huruvida detta villkor äger lagligt förpliktande kraft *för befattningshavaren* eller även för honom är en rättslig nullitet, det får domstol i fall av tvist avgöra. Vad åter Kungl. Maj:t angår, är det visserligen tydligt, att Kungl. Maj:t med stöd av sagda villkorsbestämmelse med visst fog kan förutsätta, att, *om* Kungl. Maj:t gör villkoret gällande och beslutar förflyttning i visst fall, riksdagens kamrar ej skola däremot göra erinran, men någon *rätt* att fatta ett dylikt beslut får Kungl. Maj:t ingalunda — och lika litet upphäves härigenom konstitutionsutskottets grundlagsstadgade, av kamrarnas beslut helt oberoende, skyldighet att vidtaga åtgärder enligt RF. § 106 eller § 107, därest utskottet finner, att genom beslutet grundlagens bestämmelser trätts för nära.

Emellertid, vilken uppfattning man än må hava angående denna fråga, torde vara uppenbart, att Kungl. Maj:t i en juridiskt så prekär situation endast i yttersta nödfall, när alldeles särskilt tvingande skäl föreligga och av föredraganden till protokollet även anförts, bör taga den makt i anspråk, vars begagnande sålunda av riksdagen faktiskt, men icke rättsligt möjliggjorts. Redan tillvaron av ett avlöningsreglementes stadgande rörande förflyttningsskyldighet utgör en sådan faktisk press på varje befattningshavare, att endast i sällsynta undantagsfall denne kan finna det med sin fördel förenligt att direkt och uttryckligen motsätta sig ett förflyttningsbeslut, men å andra sidan följer härav också, att i alla dylika fall särskild anledning föreligger till ett ytterligt

försiktigt förfarande från Kungl. Maj:ts sida och till förnyat övervägande, huruvida trots allt den faktiska makten verkligen skall begagnas.

Undersöker man nu de fall av tvångsförflyttning, som under året ägt rum genom Kungl. Maj:ts beslut, såvitt fråga är om krigsmakten, måste till en början erinras, att enligt riksdagens beslut 1925 — se särskilda utskottets nr 1 betänkande nr 1 sid. 120 ff. — och kungörelsen av s. å. (Sv. Förf. Saml. 1925, nr 429), vilken gällde bl. a. för bataljonsläkare vid truppförband, ehuru ej för sådana vid fältläkarkåren, överföring skulle ske till övergångsstat, antingen frivilligt, varom ansökan skulle kunna göras efter viss angiven tids inträffande utan att någon viss sluttermin för sådana ansökningar stadgades, eller tvångsvis, det senare vid två skilda och närmare angivna tidpunkter, varvid dock skulle gälla, att tvångsvis överförd personal skulle inom viss tid därefter äga rätt att ansöka om överföringens förvandling till frivillig, varjämte skarpt betonades, att största möjliga hänsyn skulle vid tillämpningen visas personalen och dess intressen. De ovan anmärkta åtgärderna av Kungl. Maj:t synas oss icke stå i god överensstämmelse med dessa föreskrifter.

Med stöd av det ovan anförda hava vi ansett, att utskottet bort hos riksdagen göra anmälan enligt RF. § 107 mot statsrådet Rosén för de åtgärder han vidtagit och för de råd han givit Konungen i de ärenden, som beröras under de i det föregående omförmälda punkter i statsrådsprotokollen över försvarsärenden den 25 november, den 9, 22 och 30 december 1927 samt den 27 januari 1928.

XI.

(Protokoll över ecklesiastikärenden den 22 oktober 1927.)

av herrar *Pauli, Sundberg, Gustafson* i *Kasenberg, Björkman, Fast* och *Forssell*, vilka anförde:

Enligt protokoll över ecklesiastikärenden den 22 oktober 1927 har Kungl. Maj:t på statsrådet Almqvists föredragning beslutat till Sjöviks folkhögskola anvisa såsom understöd för 1926—1927 års manliga huvudkurs sextusen kronor, för samtidigt med denna huvudkurs anordnad kvinnlig kurs tretusenfemhundra kronor samt såsom förhöjning på grund av utsträckt undervisningstid niohundrafemtio kronor, samtliga belopp att utgå från förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor.

Vi hava funnit detta Kungl. Maj:ts beslut anmärkningsvärt och få till utveckling av vår mening härutinnan anföra följande.

I sammanhang med beviljande av ökat understöd åt folkhögskolor förklarade 1921 års riksdag (riksdagens skrivelse nr 8 A), att riksdagen ej velat underlåta framhålla de från ekonomisk synpunkt framträdande betänkligheterna av att låta antalet folkhögskolor utvecklas i obegränsad omfattning. Riksdagen ansåg, att det kunde ifrågasättas, huruvida man icke här borde framgå med större varsamhet, och huruvida det icke vid fördelning av statsbidraget till ifrågavarande läroanstalter borde tagas under övervägande, om icke sådant bidrag allenast i *undantagsfall* bör tilldelas nyinrättade skolor och om statsbidrag

bör utgå till skolor med ett oproportionerligt litet elevantal. Det vore, hette det vidare i riksdagens skrivelse, uppenbarligen från flera synpunkter att förorda, därest det låte sig göra, att till en enda läroanstalt sammanslå två eller flera folkhögskolor.

För åtnjutande av statsbidrag för folkhögskola är i kungl. kungörelsen av den 31 december 1919 såsom villkor stadgat, bl. a. att, innan bidrag första gången beviljas åt folkhögskola, densamma antingen skall hava fått sig tillerkänt understöd av vederbörande landsting eller beträffande skola, som är belägen inom sådan stad, som ej i landsting deltagit, av stadsfullmäktige, eller ock av skolöverstyrelsen hava vitsordats vara till allmänt gagn.

Sjöviks folkhögskola i Folkärna kommun av Kopparbergs län anhöll genom sin styrelse i skrivelse till Konungen av den 29 november 1926 om understöd av statsmedel till bedrivande av skolans verksamhet under då pågående huvudkurs med ett sammanlagt belopp av 11,550 kronor. Styrelsen meddelade dels, att folkhögskolan icke sökt understöd från Kopparbergs läns landsting, enär inom länet flera folkhögskolor funnos, som åtnjoto understöd från landstinget, och folkhögskolan erhöll ett avsevärt antal elever även från andra län, dels ock att skolan från Folkärna kommun uppburit ett anslag av 1,000 kronor årligen från och med år 1922.

I av skolöverstyrelsen infordrat yttrande över ansökningen, anförde folkhögskoleinspektören, dr. E. Ingers, bland annat följande. Han hade funnit uppsättningen av undervisningsmateriel ganska knapphändig och omfattande endast det allra nödvändigaste, boksamlingen vore också ringa och av ojämn beskaffenhet. Eleverna, vilkas antal i ansökningen uppgivits vara 26, utgjordes vid inspektionen den 10 mars 1927 av 5 manliga och 18 kvinnliga, summa 23 elever. Folkhögskoleinspektören konstaterade vidare, att tyngdpunkten i skolans undervisning var något mera lagd på inhämtande av bestämda lärokurser än vad vid folkhögskolorna i allmänhet är regel. Detta torde, säger han, sammanhänga med den omständigheten, att skolan i stor utsträckning anlåtats som preparandkurs för ungdom, som ämnade söka inträde vid seminarier och andra undervisningsanstalter, något som visserligen ej är folkhögskolans egentliga uppgift. Skolans föreståndare och andra lärare föreföllo inspektören vara tillfredsställande utbildade för sina uppgifter i fråga om det mått av teoretiska insikter, de syntes hava förvärvat sig, men ingen av dem hade dock förut tjänstgjort vid folkhögskola eller på annat sätt förvärvat närmare kännedom om denna skolforms undervisningstraditioner. Vad beträffade frågan om statsbidrag till denna folkhögskola, syntes, enligt folkhögskoleinspektörens uppfattning, intet egentligt hinder av formell art härvidlag förefinnas mer än den omständigheten, att skolan icke erhållit understöd av landsting. Det syntes också vara ringa utsikter till sådant i framtiden med hänsyn till att Kopparbergs läns landsting redan hade fyra folkhögskolor att understödja. Sjöviksskolans behörighet till åtnjutande av statsbidrag skulle då, enligt gällande författning, närmast bero av skolöverstyrelsens vitsord, huruvida den vore till allmänt gagn. Men härvidlag syntes det folkhögskoleinspektören, att en annan synpunkt borde tagas i betraktande såsom en i första hand avgörande

faktor. Inspektören redogör därefter för riksdagens ovanberörda uttalande år 1921 och förklarar, att överstyrelsen sedan nämnda tidpunkt känt sig bunden av detta riksdagens uttalande, så ofta förfrågningar under hand eller verkliga ansökningar om statsbidrag till nya folkhögskolor förekommit. De betänkligheter ur ekonomisk synpunkt, som riksdagen 1921 gjorde gällande, torde alltså anses fullt aktuella, och härvid vore särskilt att märka, att ett bifall till folkhögskolans i Sjövik ansökan om statsbidrag knappast kunde undgå att draga med sig en långt betydligare ökning av understödet till folkhögskolor än vad denna skola ensam skulle betinga. Vidare anförde inspektören att de nu statsunderstödda folkhögskolorna ingalunda i allmänhet hade någon överfyllnad av elever. Elevantalet hade visserligen under de två senaste åren något ökat, men ännu finnes det ej få folkhögskolor, där anslutningen vore alldeles för ringa i förhållande till vad den borde vara. Ur denna synpunkt kunde således icke behovet av nya folkhögskolor försvaras. Inspektören ville visserligen icke bestrida att folkhögskolan i Sjövik vore till gagn för den ungdom, som där sökte utbildning — d. v. s. ungdom från Svenska Baptisternas Ungdomsförbund eller detsamma närstående kretsar — men han fann sig på av honom anförda skäl förhindrad att förorda ansökningen om statsbidrag.

Skolöverstyrelsen avgav utlåtande den 29 april 1927 och uttalade därvid, att folkhögskolan i Sjövik utövade en gagnelig och erkännansvärd verksamhet i folkbildningens tjänst, och att med hänsyn härtill den omständigheten, att skolan icke åtnjöt understöd av vederbörande landsting, icke i och för sig syntes böra utgöra hinder för skolan att erhålla bidrag av statsmedel. Emellertid ansåg sig överstyrelsen å andra sidan böra uttala sin fulla anslutning till de betänkligheter, som folkhögskoleinspektören i sitt yttrande anført i fråga om statsbidrag till nya folkhögskolor. På de skäl, som av denne åberopats, och jämväl med hänsyn därtill att elevantalet icke vid läroanstalten vore av sådan storlek, att tilldelandet av statsbidrag på grund därav kunde anses vara särskilt berättigat, fann sig överstyrelsen icke böra tillstyrka bifall till framställningen.

Samtidigt hade från folkhögskoleinspektören och skolöverstyrelsen inforrats yttrande angående en framställning från Stockholms borgarskolas styrelse om statsunderstöd till huvudkurs vid folkhögskolan vid Stockholms borgarskola. Folkhögskoleinspektören fann samma skäl här böra gälla som de ifråga om folkhögskolan i Sjövik åberopade, varför han ansåg sig förhindrad tillstyrka bifall till ansökningen, och på samma skäl fann sig överstyrelsen icke heller böra tillstyrka denna framställning.

Det synes oss synnerligen anmärkningsvärt, att Kungl. Maj:t, som i avseende å Stockholms Borgarskolas ansökning beaktat de underordnade myndigheternas avstyrkande och riksdagens tidigare uttalande, däremot, trots liknande avstyrkande beträffande anslag till Sjöviks folkhögskola, beviljat skolan dylikt anslag. De av riksdagen år 1921 angivna synpunkterna måste fortfarande anses vara fullt giltiga, och något skäl för att bereda Sjöviks folkhögskola en undantagsställning synes oss ingalunda föreligga, då starka sakskäl mot anslagsbeviljande framförts såväl av folkhögskoleinspektören som av översty-

relsen. Vi hava därför ansett, att utskottet bort framställa anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Almqvist.

XII.

(Protokoll över ecklesiastikärenden den 22 december 1927.)

av herr *Reuterskiöld*, som med instämmande av herrar *Engberg*, *Strömberg* och *Vennerström* anförde:

Sedan fem av chefen för ecklesiastikdepartementet, jämlikt erhållet nådigt tillstånd den 15 november 1918, tillkallade sakkunniga — under ordförandeskap av d. v. professoren *Thyrén* — i juli 1922 avlämnat betänkande och förslag rörande det akademiska befordringsväsendet, vari bl. a. förekom förslag om en s. k. förtidsprocedur, innebärande att åtgärder skulle börja vidtagas för återbesättande av professorsämbeten redan viss tid innan dessa skulle normalt bliva lediga, utsändes handlingarna i ärendet på remiss, men blev först 1926 en ny sakkunnig tillkallad för utarbetande av statuttexter med beaktande av de inkomna yttrandena och i enlighet med vissa direktiv. Det förslag, som sålunda samma år kom till stånd, utsändes i sin tur på remiss och återkom till Kungl. Maj:t från universitetskanslersämbetet 4 augusti 1927, varefter ärendet avgjordes av Kungl. Maj:t 22 december 1927. Kungl. Maj:t fastställde därigenom vissa ändringar i universitetens statuter m. m. (Sv. förf.-saml. 1927 nr 499) och föreskrev härvid bl. a., att åtgärder för professorsbefattnings tillsättande skola inledas *ett år innan befattningens innehavare är skyldig avgå* på grund av uppnådd pensionsålder, att befattningen skall sökas inom 30 dagar efter »ledighetens» då omedelbart verkställda kungörande, att sakkunniga skola ofördröjligen efter ansökningstidens utgång utses, att dessa sakkunniga inom viss tid (:vid kallelse 40 dagar, eljest 6 månader, sedan fullständiga handlingar och skrifter blivit till vederbörande sakkunniga avsända) inkomma med sina yttranden, att ärendet därefter skall omedelbart upptagas till avgörande av sektion eller fakultet och konsistorium; besvärstiden efter förslagens uppgörande är 30 dagar. I normalfall bör sålunda, om över huvud reformen skall hava åsyftad verkan, ärendet föreligga hos Kungl. Maj:t färdigt till slutlig prövning och utnämning åtminstone ett fjärdedels år före den verkliga ledighetens inträde.

I sitt yttrande över förslaget framhöll universitetskanslern beträffande denna förtidsprocedur, att det visserligen vore »obestridligt», att man därigenom skulle vinna den ganska beaktansvärda fördelen att kunna minska eller förkorta eljest nödvändiga vikariatsförordnanden. Å andra sidan synes man ej kunna annat än erkänna, att det ligger en stor oegentlighet i att sätta i gång ett tillsättningsförfarande i fråga om en plats, som ännu icke är ledig. Ifrågasättas kan ock, om den skicklighet och förtjänst, som vid tillsättningen *grundlagsenligt* skall vara avgörande, rimligtvis kan hänföras till någon tidigare tidpunkt än den, då platsen i fråga är ledig. Man löper eljest, särskilt där fråga är om högre vetenskaplig skicklighet, den risken, att den, som efter

förtidsproceduren erhåller den lediga platsen, kanske redan vid tillsättningen kan vara underlägsen annan, som kunnat komma i fråga vid platsens ledighet; och huru viktigt det än är, att vikariatsförordnandena ej bliva för långvariga, får man ej överdriva olägenheten av vikariatsförordnanden, som ju i andra fall, t. ex. vid vetenskapliga resor, allmänna uppdrag o. s. v. icke ansetts vara av någon större skada för undervisningen. För övrigt, då med all sannolikhet framdeles liksom hittills den siste innehavaren av platsen oftast kommer att utses till sakkunnig, undgår man ej enligt förslaget vikariatsförordnande, då han för sakkunniguppdragets fullgörande begagnar sig av sitt befogade anspråk på tjänstledighet, i fråga varom ju föreslagits ersättning för avstadda tjänstgöringspenningar under tre månader.

Även om man medgäve, att grundlagarna utgå ifrån, att utnämning till ämbeten och tjänster principiellt icke avser annat än lediga befattningar, d. v. s. sådana vilkas innehavare avgått från befattningen, utesluter denna regel visserligen icke, att förtidsutnämningar kunna under särskilda förutsättningar äga rum. Och även om man medgäve, att speciellt vid befordringar, där vetenskaplig skicklighet och förtjänst skola vara avgörande, denna skicklighet och förtjänst bör bedömas efter förhållandena, sådana de äro först vid en tidpunkt, som inträffar efter det ledighet verkligen föreligger, så är visserligen en dylik specialregel icke heller i grundlag formellt eller direkt uttalad. Men man kan ändock icke med fog förneka, att en förtidsprocedur, sådan som den föredragande låtit utforma och inför Kungl. Maj:t förordat, blir av andra skäl konstitutionellt betänklig.

Jämlikt gällande, av Kungl. Maj:t och riksdagen samfällt stiftade lag ang. civila tjänstinnehavares rätt till pension, 11 oktober 1907 § 6, föreligger för befattningshavare skyldighet att begära avsked från befattningen vid viss uppnådd levnadsålder, Kungl. Maj:t eller vederbörande annan tillsättningsmyndighet dock obetaget att låta med avskedet anstå under viss tid, högst tills befattningshavaren fyller 70 år. Skulle befattningshavare ej söka avsked, oaktat skyldighet att avgå föreligger, kan Konungen besluta om avsked och pension utan att ansökan skett, § 13, varav följer, att avsked i andra fall eller vid annan tid icke kan, emot RF § 36, av Kungl. Maj:t beslutas. Härav följer, därest Kungl. Maj:t skulle, när vid förtidsprocedur utnämningsfrågan kanske ett fjärdedels år eller tidigare före ledighets inträffande kommer upp hos Kungl. Maj:t, då avgöra densamma, att antingen ingen viss tidpunkt för befattningens erhållande kan fastställas, eller ock att såväl Kungl. Maj:t som den avgående befattningshavarens rätt att få en eventuell anståndsfråga fritt prövad måste bliva väsentligen begränsad. Den avgående befattningshavaren saknar anledning att begära anstånd med avskedstagandet förrän kort före den tidpunkt, då han uppnår pensionsåldern, och detta så mycket mer som anstånds medgivande i hög grad beror av sökandens tjänst duglighet just vid sagda tidpunkt. Skulle sålunda en dylik ansökan inkomma efter det Kungl. Maj:t utnämnt efterträdare, måste denna ansökan då prövas, och om den bifalles, blir successionsfrågans för tidiga avgörande antingen betydelselöst eller möjligen till skada och i varje fall till ovisshet och trassel. Skulle å andra sidan Kungl.

Maj:t avslå ansökningen blott därför att efterträdaren redan är nämnd, innebure detta, att Kungl. Maj:t genom en administrativ författning icke blott bundit sig själv i förväg emot lagens föreskrift, utan därjämte i administrativ väg satt ur möjlig tillämpning enskild persons i lag stadgade och medgivna frihet. I båda fallen måste sägas, att förtidsutnämningen knappast varit på sin plats eller konstitutionellt riktig. Om åter Kungl. Maj:t låter utnämningsfrågan vila i avvaktan på avskedansökans inkommande och prövning, blir ju hela förtidsproceduren utan värde och betydelse; och vad universitetskanslern anført emot densamma erhåller då ökad vikt.

Aven om sålunda en förtidsprocedur i och för sig skulle kunna godtagas, varom anledning saknas att här uttala sig, är det uppenbart, att dess anordnande på sätt faktiskt skett icke varit välbetänkt eller riktigt. I viss mån kan sägas, att den anordning, som här skett, innebär ett sättande i system inom visst område av den tendens till förtidsutnämningar, mot vilken utskottet gjort anmärkning i fråga om tillsättningen av vattenfallsstyrelsens chef. Med hänsyn härtill har yrkats, att utskottet skulle hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen emot föredragande departementschefen, statsrådet Almkvist.

XIII.

(Protokoll över handelsärenden den 12 maj och den 7 oktober 1927.)

av herrar *Engberg*, *Hallén* och *Fast*, vilka anført:

I en den 19 dec. 1925 dagtecknad till Konungen ställd skrivelse anhöllo Nitroglycerin-Aktiebolaget, Aktiebolaget Bofors och Aktiebolaget Bofors Nobelkrut om åtgärder till lättande av då gällande exportförbud beträffande vissa slag av sprängämnen, ävensom för vapen, ammunition och krigsmateriel. De lättnader, som avsågos, rörde såväl själva omfattningen och tillämpningen av dessa exportförbud som formen för beviljande av exportlicenser.

Till stöd för denna hemställan åberopades bestämmelserna i den konvention, som avslutats i Genève den 17 juni 1925 angående kontroll över den internationella handeln med vapen, ammunition och krigsmateriel. Denna konvention var av följande lydelse:

Konvention angående kontroll över den internationella handeln med vapen, ammunition och krigsmateriel.

Tyskland, Amerikas Förenta Stater, Österrike, Belgien, Brasilien, Storbritannien, Kanada, Irland, Indien, Bulgarien, Chile, Kina, Colombia, Danmark, Egypten, Spanien, Estland, Etiopien, Finland, Frankrike, Grekland, Ungern, Italien, Japan, Lettland, Litauen, Luxemburg, Nicaragua, Norge, Panama, Nederländerna, Persien, Polen, Portugal, Rumänien, Salvador, Siam, Sverige, Schweiz, Serbokroatoslovenska staten, Tjeckoslovakien, Turkiet, Uruguay och Venezuela hava,

med hänsyn till att den internationella handeln med vapen, ammunition och krigsmateriel bör underkastas ett allmänt och verksamt kontroll- och publicitetssystem,

att ett dylikt system icke åvägabragts genom förefintliga traktater och konventioner,

att en särskild kontroll över denna handel är erforderlig inom vissa områden av världen i syfte att göra de av de skilda regeringarna vidtagna åtgärderna mera verksamma såväl i fråga om importen till dessa områden som exporten därifrån,

att de vapen, den ammunition och den krigsmateriel, vilkas användning i krig förbjödes av folkrätten, icke må för sådan användning vare sig importeras eller exporteras,

beslutat att avsluta en konvention och för detta ändamål som sina befullmäktigade ombud utsett: — — — — —

KAPITEL I.

Kategorier.

Artikel 1.

För denna konventions syfte indelas vapen, ammunition och krigsmateriel i fem kategorier.

Kategori I.

Vapen, ammunition och krigsmateriel, uteslutande tillverkade och avsedda för krig till lands, till sjöss eller i luften.

A. Vapen, ammunition och krigsmateriel, uteslutande tillverkade och avsedda för krig till lands, till sjöss eller i luften, som ingå eller komma att ingå i någon stats krigsmakts beväpning eller vilka icke längre ingå i dylik beväpning men fortfarande kunna utnyttjas uteslutande för militära ändamål. Undantagna äro vapen, ammunition och krigsmateriel, vilka, ehuru innefattade i ovanstående definition, äro att hänföra till annan kategori.

Här avsedda vapen, ammunition och krigsmateriel indelas i följande tolv rubriker:

1. Gevär, musköter, karbiner.
2. a) Kulsprutor, kulsprutegevär och automatpistoler av alla kalibrar;
b) Lavettage för kulsprutor;
c) Anordningar å flygmaskiner för medgivande av kulspruteskjutning mellan propellerbladen;
3. Projektiler och ammunition för under punkterna 1 och 2 uppräknade vapen.
4. Sikten och riktinstrument, innefattande luftsiktinstrument och bomb-siktmedel och eldledningsinstrument.
5. a) Korta och långa kanoner och haubitser av mindre kaliber än 5.9 tum (15 cm.);
b) Korta och långa kanoner och haubitser över 5.9 tums (15 cm.) kaliber eller därutöver;
c) Mörsare av alla slag;
d) Kanonvagnar, lavettage, rekylanordningar, tillbehör för montering.
6. Projektiler och ammunition för under punkt 5 uppräknade vapen.
7. Apparater, avsedda för utskjutning av bomber, torpeder, undervattensbomber och andra slag av projektiler;
8. a) Handgranater;
b) Bomber;

- c) Jordminor, undervattensminor, såväl förankrade som drivande, undervattensbomber;
- d) Torpeder.

- 9. Tändmedel, avsedda för ovanstående vapen och krigsredskap.
- 10. Bajonetter.
- 11. Stridsvagnar (tanks) och pansrade automobiler.
- 12. Här ovan icke uppräknade vapen och ammunition.

B. Lösa, fullständigt färdigarbetade delar till under A. hänförliga artiklar och som äro användbara uteslutande för reparation eller sammansättning av ifrågavarande artiklar eller såsom reservdelar.

K a t e g o r i I I.

Vapen och ammunition, som kunna användas för krigsbruk eller för annat ändamål.

- A. 1. Hel- eller halvautomatiska pistoler och revolverar samt förbättrade typer av dylika vapen, avsedda för skottlossning med axelstöd eller med en hand och med kaliber överstigande 6.5 mm. samt längd av loppet överstigande 10 cm.
- 2. Eldvapen, tillverkade eller lämpade för icke militära ändamål, såsom för sport och för personligt skydd, men vilka kunna bruka samma slags ammunition som till kategori I hänförliga eldvapen; övriga räfflade eldvapen, avsedda för skottlossning med axelstöd och med kaliber uppgående till eller överstigande 6 mm. och som icke ingå i kategori I, med undantag för räfflade eldvapen med vid laddning fällbar pipa.
- 3. Ammunition för under ovanstående två punkter uppräknade vapen med undantag för ammunition, som är att hänföra till kategori I.
- 4. Sablar och lansar.
- B. Lösa, fullständigt färdigarbetade delar till under A. hänförliga artiklar och som äro användbara uteslutande för sammansättning och reparation av sagda artiklar eller som reservdelar.

K a t e g o r i I I I.

Krigsfartyg och deras bestyckning.

- 1. Krigsfartyg av alla slag.
- 2. Å krigsfartyg befintliga vapen, ammunition och krigsmateriel, som ingå i fartygens normala bestyckning.

K a t e g o r i I V.

- 1. Luftfartyg, monterade eller i delar.
- 2. Luftfartygsmotorer.

K a t e g o r i V.

- 1. Krut och sprängämnen, med undantag av vanligt svartkrut.
- 2. Till kategorierna I och II icke hörande vapen och ammunition, såsom pistoler och revolverar av alla slag, räfflade eldvapen med vid laddning fällbar pipa; övriga räfflade eldvapen, avsedda för skottlossning med axelstöd med kaliber understigande 6 mm., gevär med slätborrat lopp, gevär med flera lopp, varav åtminstone ett slätborrat, eldvapen för patroner med periferiskt anbragt tändanordning, eldvapen, som laddas från mynningen.

KAPITEL II.

Kontroll och publicitet.*Artikel 2.*

De Höga Fördragsslutande Parterna förbinda sig att icke exportera eller tillåta export av till kategori I hörande artiklar annat än på följande villkor:

1. Exporten skall avse direkt leverans till den importerande statens regering eller med sådan regerings medgivande till densamma underställd offentlig myndighet;

2. En skriftlig ansökan, undertecknad eller viserad av ett för detta ändamål vederbörligen befullmäktigat ombud för den importerande regeringen skall inlämnas till vederbörande myndigheter i exportlandet. Denna ansökan skall ange, att de artiklar, vilka skola exporteras, äro avsedda att levereras till den importerande regeringen eller i punkt 1. omnämnd offentlig myndighet.

Artikel 3.

Dock må export till enskilda medgivas i följande fall:

1. Till kategori I hörande artiklar, vilka exporteras direkt till en krigsmateriefabrikant för användning i hans industriella verksamhet, under förutsättning att ifrågavarande import blivit vederbörligen medgiven av importlandets regering;

2. Gevär, musköter och karbiner och deras ammunition, som exporteras till skytteföreningar, bildade för uppmuntran av individuell sport och vilka av sin regering erhållit vederbörligt tillstånd att använda desamma, under förutsättning att denna import icke är stridande mot någon annan bestämmelse i denna konvention. Dessa vapen och denna ammunition skola sändas direkt till importlandets regering för att av denna överlämnas till de föreningar, för vilka de äro avsedda;

3. Prov på till kategori I hörande artiklar, vilka för demonstrationsändamål exporteras direkt till agent för den exporterande fabrikanten, vilken erhållit vederbörligt tillstånd av importlandets regering att mottaga dem.

I nu nämnda fall skall en skriftlig ansökan, viserad av importlandets regering eller av ett för detta ändamål vederbörligen befullmäktigat ombud för nämnda regering ingivas till exportlandets myndigheter. Denna ansökan skall innehålla alla upplysningar, som må erfordras för fastställande av, att ansökan är upprättad i överensstämmelse med denna artikels bestämmelser.

Artikel 4.

Tillstånd till export i enlighet med artiklarna 2 och 3 skall lämnas medelst licens. Exportdeklaration överlämnad till och godkänd av exportlandets vederbörande myndigheter må användas i stället för licens.

Dylik licens eller exportdeklaration skall innehålla:

- a) En beskrivning av de artiklar, vilka den avser i syfte att möjliggöra en identifikation av desamma och med uppgift å artiklarna i fråga under angivande av de i kategori I angivna rubriker ävensom artiklarnas antal eller vikt;
- b) Exportörens namn och adress;
- c) Importörens namn och adress;
- d) Namn å den regering, som bemyndigat importen.

Varje försändelse skall vid befördran över exportlandets gränser, vare sig till lands, sjöss eller i luften, åtföljas av ett dokument, innehållande ovanstående uppgifter. Detta dokument skall vara antingen licensen eller exportdeklarationen, i original eller i bestyrkt avskrift, eller ett av exportlandets tullmyndigheter utfärdat certifikat, vari angives, att försändelsen exporteras i kraft av en i överensstämmelse med denna konventions bestämmelser utfärdad licens eller exportdeklaration.

Artikel 5.

Till kategori II hörande artiklar må allenast exporteras i kraft av exporthandling, som antingen kan vara en av exportlandets vederbörande myndigheter utfärdad licens eller en av dem viserad eller inregistrerad exportdeklaration. Om importlandets lagstiftning föreskriver visering av befullmäktigat ombud för detta lands regering och meddelande härom lämnats exportlandets regering, skall dylik visering hava erhållits och underställts exportlandets vederbörande myndigheter, innan exporten får äga rum.

Varken licensen eller exportdeklarationen medför för exportlandets regering ansvar i fråga om de olika försändelsernas bestämmelseort eller slutliga användning.

Därest de Höga Fördragsslutande Parterna, på grund av en försändelses storlek, bestämmelseort eller andra omständigheter, skulle finna, att däri ingående vapen och ammunition äro avsedda för krigsbruk, förbinda de sig icke desto mindre att å dylik försändelse tillämpa bestämmelserna i artiklarna 2, 3 och 4.

Artikel 6.

För att förbereda ett allmänt publicitetssystem rörande rustningar av alla slag förbinda sig de Höga Fördragsslutande Parterna att inom två månader efter varje kvartals utgång offentliggöra en statistisk översikt av sin utrikeshandel under kvartalet i fråga om till kategorierna I och II hörande artiklar. Denna översikt skall uppgöras i enlighet med de vid denna konventions bilaga I fogade formulär och skall för var och en av dessa kategorier under de i artikel I upptagna rubriker angiva värdet samt vikten å eller antalet av de i kraft av licens eller exportdeklaration exporterade eller importerade artiklar ävensom exportens och importens fördelning å ursprungs- och destinationsland.

I de fall, då försändelsen härrör från eller är avsedd för område med självständigt tullsystem, skall sådant område angivas såsom ursprungs- eller destinationsland.

De Höga Fördragsslutande Parterna förbinda sig vidare i vad å dem ankommer att inom samma tidsfrister offentliggöra en översikt, innehållande motsvarande uppgifter i fråga om försändelser av till kategorierna I och II hörande artiklar, vilka äro avsedda för under deras suveränitet, jurisdiktion, protektion eller mandat ställda områden, eller områden under samma suveränitet, jurisdiktion, protektion eller mandat.

Förstnämnda statistiska översikt skall av var och en av de Höga Fördragsslutande Parterna offentliggöras för det kvartal, som börjar den 1 januari, 1 april, 1 juli eller 1 oktober närmast efter den tidpunkt, då konventionen för vederbörande part trätt i kraft.

De Höga Fördragsslutande Parterna förbinda sig att såsom bilaga till förstnämnda översikt offentliggöra texten till inom deras respektive områden gällande bestämmelser i lagar, förordningar och reglementen, som avse export och import av de i artikel I omförmälda artiklar. Däri inbegripas sådana bestämmelser, som må hava utfärdats i och för denna konventions tillämpning. Förändringar och tillägg till dessa bestämmelser skola jämväl offentliggöras i form av bilagor till efterföljande kvartals översikter.

Artikel 7.

De Höga Fördragsslutande Parterna förbinda sig i fråga om kategori III att inom två månader från varje kvartals utgång offentliggöra en kvartalsöversikt, innehållande följande uppgifter angående de krigsfartyg, som byggts, äro under byggnad eller avses att byggas för annat lands regerings räkning inom område under parternas jurisdiktion:

- a) Tidpunkten för undertecknandet av kontraktet om fartygets byggnad, namnet å den regering, för vilken fartyget är beställt, tillika med följande uppgifter:
Standarddeplacement i engelska ton och meterton;
De förnämsta måtten, nämligen längden vid vattenlinjen, största bredden vid eller under vattenlinjen, medeldjupgående motsvarande standarddeplacement;
 - b) Tidpunkten för stapelsättningen, namnet å den regering, för vilken fartyget byggts, tillika med följande uppgifter:
Standarddeplacement i engelska ton och meterton;
De förnämsta måtten, nämligen längden vid vattenlinjen, största bredden vid eller under vattenlinjen, medeldjupgående motsvarande standarddeplacement;
 - c) Tidpunkten för leveransen, namnet å den regering, till vilken fartyget levererats, tillika med följande uppgifter beträffande fartyget vid ifrågasvarande tidpunkt:
Standarddeplacement i engelska ton och meterton;
De förnämsta måtten, nämligen längden vid vattenlinjen, största bredden vid eller under vattenlinjen, medeldjupgående motsvarande standarddeplacement;
- Dessutom följande uppgifter rörande sådan å fartyget vid tidpunkten för dess leverans befintlig bestyckning, som ingår i fartygets normala utrustning:
- Antal kanoner och deras kaliber;
 - Antal torpedrör och deras kaliber;
 - Antal bombkastare;
 - Antal kulsprutor.

Ovanstående uppgifter rörande fartygets bestyckning skola lämnas medelst intyg, som undertecknats av fartygsbyggaren och viserats av befälhavande officeren eller av annan, av regeringen i den stat, till vilken fartyget levererats, för ändamålet behörigen befullmäktigad person. Dylikt intyg skall överlämnas till vederbörande regeringsmyndighet i det land, där fartyget byggts.

Vid överlåtelse genom gåva, försäljning eller annorledes av Hög Fördragsslutande Part tillhörigt krigsfartyg till annan stats regering åligger det överlåtaren att inom två månader från det kvartals slut, under vilket överlåtelsen fullbordats, offentliggöra följande uppgifter:

Tidpunkten för överlåtelsen, namnet å den regering, till vilken fartyget överlåtits, ävensom under stycket c omförmälda uppgifter.

Med standarddeplacement enligt denna artikel förstås deplacementet av det fullbordade, fullt bemannade fartyget, utrustat med maskiner och pannor och färdigt att sjösättas samt försett med fullständig bestyckning och fulla ammunitionsförråd, utrustning, livsmedel, dricksvatten för besättningen, för krig erforderliga förråd av olika art men utan bränsleförråd och reservvatten för maskinerna och pannorna.

Artikel 8.

Utöver vad i artikel 7 stadgats skola, därest krigsfartyg anländer till sin bestämmelseort på annat sätt än för egen maskin eller genom bogsering, denna

konventions bestämmelser rörande kategori I tillämpas å fartyget, vare sig detsamma utgöres av en eller flera delar, och å dess bestyckning.

Artikel 9.

De Höga Fördragsslutande Parterna förbinda sig att inom sex månader från varje kvartals slut för kvartalet offentliggöra en översikt av exporten av luftfartyg och luftfartygsmaskiner med angivande av mängden av de exporterade artiklarna och dessas fördelning å olika destinationsländer.

Artikel 10.

Med förbehåll för i kapitel III givna stadganden må till kategorierna IV och V hörande artiklar exporteras utan formaliteter eller restriktioner.

Artikel 11.

De Höga Fördragsslutande Parterna förbinda sig att icke göra import av i artikel 1 omförmälda artiklar från icke kontraherande staters områden till föremål för gynnsammare behandling än den, vilken de Höga Fördragsslutande Parterna tillämpa å import från kontraherande stater, ävensom att å ifrågasvarande import, av vilket ursprung den vara må, tillämpa enahanda föreskrifter om kontroll och om, såvitt möjligt, publicitet.

KAPITEL III.

Särskilda zoner.

Artikel 12.

De Höga Fördragsslutande Parterna överenskomma, att detta kapitals bestämmelser äro tillämpliga å här nedan angivna land- och sjözoner, vilka i denna konvention betecknas såsom »särskilda zoner».

1. *Landzonen.*

a) Hela afrikanska kontinenten med undantag av Egypten, Libyen, Tunis, Algeriet, spanska besittningarna i Norra Afrika, Abyssinien, Sydafrikanska unionen och under dess mandat hörande områden samt Syd-Rhodesia.

Denna zon innefattar jämväl öar, belägna inom 100 sjömil från den till zonen hörande kusten, samt Prinsön (Principe) i Biafra-bukten, St. Thomas (Sac Thomé), Annobon och Socotra men däremot icke de spanska öarna, som äro belägna norr om 26 graders nordlig latitud.

b) Arabiska halvön, Gwadar, Syrien och Libanon, Palestina och Transjordanien samt Irak.

2. *Sjözonen.*

Sjözonen innefattar Röda Havet, Aden-viken, Persiska viken och Omanbukten och begränsas av en linje, dragen från Kap Guardafui längs dettas latitud till skärningen med 57° longitud öster om Greenwich, och vidare direkt till den punkt, där Gwadars östgräns når havet.

Artikel 13.

De Höga Fördragsslutande Parterna förbinda sig att till de särskilda zonerna varken exportera eller tillåta export av till kategorierna I, II, IV och V hörande artiklar, så framt icke licens beviljats i enlighet med de i artikel 14 fastställda villkoren.

Till exportlandets vederbörande myndigheter inlämnad och av desamma godkänd exportdeklaration må användas i stället för licens.

De Höga Fördragsslutande Parterna förbinda sig jämväl i avseende å under deras överhöghet, jurisdiktion, protektion eller mandat ställt, inom de särskilda zonerna beläget område att icke tillåta import till sådant område av här ovan omförmälda artiklar, så framt icke importtillstånd lämnats av vederbörande områdens myndigheter. Ifrågavarande artiklar må endast införas till inom de särskilda zonerna beläget område över sådana hamnar eller andra orter, som för ändamålet må hava angivits av myndigheterna i vederbörande stat, koloni, protektorat eller mandatområde.

Artikel 14.

De Höga Fördragsslutande Parterna förbinda sig att icke bevilja exportlicenser eller godkänna i artikel 13 omförmälda exportdeklarationer, med mindre de försäkrat sig därom, att under nedanstående punkter a och b samt ifråga om till kategorierna I och II hörande artiklar de i artiklarna 2, 3, 4 och 5 stadgade villkor uppfyllts;

a) att vid export till under någon av de Höga Fördragsslutande Parternas suveränitet, jurisdiktion, protektion eller mandat ställt område av i licensen eller exportdeklarationen avsedda, till kategorierna I, II och IV hörande artiklar, exporten äger rum för legitima ändamål och att importlandets myndigheter samtycka till importen. Beträffande export av till kategori V hörande artiklar är emellertid tillfyllest, att kopia av licensen eller exportdeklarationen tillställts sagda myndigheter, innan exporten ägt rum;

b) att vid export till område, som icke är ställt under någon av de Höga Fördragsslutande Parternas suveränitet, jurisdiktion, protektion eller mandat av till kategorierna I, II, IV och V hörande artiklar, exporten äger rum för legitima ändamål.

Artikel 15.

De Höga Fördragsslutande Parterna förbinda sig att förutom de i artiklarna 6 och 9 omförmälda översikter, avseende till kategorierna I, II och IV hörande artiklar, offentliggöra en översikt av exporten till inom de särskilda zonerna belägna områden av till kategori V hörande artiklar. Denna översikt skall offentliggöras inom samma tidsfrister och med enahanda mellanrum som de i artikel 6, stycket 1, omförmälda översikter samt så vitt möjligt innehålla samma uppgifter som dessa.

Artikel 27.

De Höga Fördragsslutande Parterna överenskomma, att de i artiklarna 16—26 och i denna konventions bilaga II intagna bestämmelser, vilka föreskriva ett särskilt kontrollsystem inom de särskilda zonerna, icke må tolkas såsom medförande förpliktelser för sådan Hög Fördragsslutande Part, vilken icke äger område under sin överhöghet, jurisdiktion, protektion eller mandat inom eller i det omedelbara grannskapet av de särskilda zonerna, att tillämpa i sagda bestämmelser omförmälda system. Ej heller innebära dessa bestämmelser för sådan Part ansvar för systemets genomförande. De Höga Fördragsslutande Parterna skola dock ställa sig till efterrättelse bestämmelserna i artiklarna 22, 23 och 25 rörande de villkor, under vilka infödingarnas fartyg under 500 ton (nettoton) må erhålla bemyndigande att föra Hög Fördragsslutande Parts flagga.

KAPITEL IV.

Särskilda bestämmelser.

Artikel 29.

De Höga Fördragsslutande Parterna samtycka till att godkänna de förbehåll, vilka av Estland, Finland, Lettland, Polen och Rumänien må kunna göras i samband med sagda staters undertecknande av denna konvention och som för dem skola, intill dess Ryssland anslutit sig till konventionen, avse undantag från tillämpningen av artiklarna 6 och 9 såväl rörande exporten från som importen till ifrågavarande stater från eller till de Höga Fördragsslutande Parterna. Ifrågavarande förbehåll må icke tolkas som innebärande hinder för offentliggörande av statistik i enlighet med inom de Höga Fördragsslutande Parternas områden gällande lagar och föreskrifter.

KAPITEL V.

Allmänna bestämmelser.

Artikel 31.

Denna konventions bestämmelser kompletteras av de i bilagorna I och II inrymda stadganden, vilka äga enahanda värde som konventionen och träda i kraft samtidigt med densamma.

Artikel 32.

De Höga Fördragsslutande Parterna överenskomma, att denna konventions bestämmelser icke äga tillämpning å

a) Vapen, ammunition och krigsmateriel, vilka försändas från områden, som äro ställda under Hög Fördragsslutande Parts överhöghet, jurisdiktion, protektion eller mandat, för att användas av den Höga Fördragsslutande Partens egna stridskrafter, oavsett varest desamma må vara förlagda;

b) Vapen eller ammunition, som av enskilda personer, tillhörande dessa stridskrafter eller av andra personer i Hög Fördragsslutande Parts tjänst innehavas i och för deras tjänsteutövning;

c) Gevär, musköter och karbiner samt erforderlig ammunition till desamma, som av medlemmar i skytteföreningar för deras personliga bruk medföras till internationella skyttetävlingar.

Artikel 33.

Utan att härigenom inverkas å neutralitetsreglerna skola bestämmelserna i kapitel II anses upphävida i fall av krig och intill fredsslutet, i vad angår försändande av vapen, ammunition och annan krigsmateriel till krigförande eller för krigförandes räkning.

Artikel 34.

Samtliga stadganden i före denna konvention avslutade allmänna överenskommelser, såsom konventionen och protokollet av den 10 september 1919 i St. Germain-en-Laye angående kontrollen av handeln med vapen, ammunition och krigsmateriel, skola anses upphävida i den mån de avse ämnen, vilka i denna konvention behandlats, och i den utsträckning, som de äro bindande för till densamma anslutna makter.

Denna konvention inverkar i intet avseende å de rättigheter och förpliktelser, vilka härflyta från bestämmelserna i akten för Nationernas förbund samt i de fredstraktater, som under 1919 och 1920 undertecknats i Versailles, Neuilly, St. Germain och Trianon, eller i den i Washington den 6 februari 1922 undertecknade traktaten angående sjöstridskrafternas begränsning eller i någon annan traktat, konvention, överenskommelse eller åtagande, avseende import-, export- eller transiteringsförbud av vapen, ammunition och krigsmateriel. Icke heller berör konventionen, utöver vad härom i dess egna bestämmelser stadgats; andra traktater, konventioner, överenskommelser eller åtaganden än de, som i denna artikels första stycke åsyftas och avse kontroll av import, export och transitering av vapen, ammunition och krigsmateriel.

Artikel 35.

De Höga Fördragsslutande Parterna överenskomma, att dem emellan uppkommande tvister ifråga om tolkningen och tillämpningen av denna konvention skola, därest desamma icke kunnat lösas genom direkta förhandlingar, för avgörande hänskjutas till den fasta mellanfolkliga domstolen. Därest någon eller bäggedera av de tvistande staterna icke anslutit sig till protokollet av den 16 december 1920 rörande den fasta mellanfolkliga domstolen, skall tvisten efter parternas fria skön och i enlighet med deras respektive grundlagar hänskjutas antingen till den fasta mellanfolkliga domstolen eller till en i enlighet med Haagkonventionen den 18 oktober 1907 konstituerad skiljedomstol eller till annan skiljedomstol.

Artikel 36.

Hög Fördragsslutande Part må avgiva förklaring därom att dess underskrift eller ratifikation eller anslutning icke skall i vad rör tillämpningen av denna konventions kapitel II och artiklarna 13, 14 och 15 binda samtliga under den Höga Fördragsslutande Partens suveränitet, jurisdiktion eller beskydd stående områden eller endast vissa av dessa områden, under förutsättning dock, att desamma icke äro belägna i de i artikel 12 omförmälda särskilda zonerna.

Hög Fördragsslutande Part, som lämnat dylik förklaring, må å senare tidpunkt och i enlighet med artikel 37:s bestämmelser avgiva förklaring angående sålunda uteslutna områdets fullständiga anslutning till denna konvention. Dylik Hög Fördragsslutande Part skall verka för sådana områdets anslutning, så snart ske kan.

Hög Fördragsslutande Part må jämväl, i vad rör tillämpningen av bestämmelserna i denna konventions kapitel II och artiklarna 13, 14 och 15, uppsäga konventionen, i enlighet med i artikel 38 stadgade förfarande, beträffande des-sa tillämpning å här ovan omförmälda områden.

Hög Fördragsslutande Part, som begagnat sig av i ovanstående stycken omförmälda rätt till uteslutning eller uppsägning, förbinder sig att tillämpa bestämmelserna i kapitel II å för de uteslutna områdena avsedda försändelser.

Artikel 37.

De Höga Fördragsslutande Parterna skola bemöda sig om att uppnå övriga staters anslutning till denna konvention.

Varje anslutning skall delgivas Franska Republikens regering och genom denna signatärstaternas och de anslutna staternas regeringar.

Anslutningsinstrumenten skola deponeras i Franska Republikens regerings arkiv.

Artikel 38.

Denna konvention må av Hög Fördragsslutande Part uppsägas efter utgången av en tidrymd av fyra år, räknade från den dag konventionen för vederbörande part trädde i kraft. Uppsägelsen skall skriftligen delgivas Franska Republikens regering, som härom omedelbart skall meddela övriga fördragsslutande parter och samtidigt angiva den dag, då delgivningen mottagits.

Uppsägning träder i kraft ett år efter det franska regeringen mottagit meddelande härom och skall endast gälla för den stat, som verkställt uppsägningen.

Därest antalet av de till konventionen anslutna stater skulle till följd av gjord uppsägning komma att understiga 14, äger en var annan Hög Fördragsslutande Part att inom ett år från tidpunkten för sådan uppsägning uppsäga konventionen utan att avvakta utgången av här ovan omförmälda tidrymd å fyra år. Den Höga Fördragsslutande Parten må vidare bestämma, att dess uppsägning skall träda i kraft samtidigt med först omförmälda uppsägning.

Artikel 39.

De Höga Fördragsslutande Parterna medgiva, att denna konvention må jämlikt artikel 41 tre år från dess ikraftträdande underkastas revision på därom av en tredjedel av sagda Höga Fördragsslutande Parter till franska regeringen ingiven begäran.

Artikel 40.

Denna konvention, vilkens franska och engelska texter äga lika vitsord, skall ratificeras. Den bär innevarande dags datum.

Varje makt skall om sin ratifikation underrätta Franska Republikens regering, vilken äger att omedelbart underrätta samtliga signatärmakter om gjorda ratifikationsdepositioner.

Ratifikationsinstrumenten skola förvaras i Franska Republikens regerings arkiv.

Artikel 41.

En första handling (procès-verbal) angående ratifikationernas deposition skall av Franska Republikens regering upprättas, så snart denna konvention ratificerats av 14 makter.

Konventionen skall träda i kraft fyra månader efter det Franska Republikens regering delgivit samtliga signatärmakter ovannämnda handling.

Därefter skall konventionen träda i kraft i förhållande till var och en av de Höga Fördragsslutande Parterna fyra månader från den, partens ratifikation eller anslutning av Franska Republikens regering meddelats alla signatär- och anslutna stater.

Till bekräftande härav hava nedan nämnda befullmäktigade ombud undertecknat konventionen.

Som skedde i Genève den 16 juni 1925 i ett enda exemplar.

Sveriges regering hade undertecknat konventionen. Avsikten var, att konventionen skulle föreläggas riksdagen för godkännande och ratificering äga rum.

De om lättnader anhållande bolagen antogo, att konventionen komme att åtminstone tillsvidare och i huvudsak bliva normerande för de restriktioner, som av övriga länder komme att tillämpas på exporten av dithörande varuslag. De höllo emellertid före, att föga anledning kunde föreligga att för vårt lands del vidhålla längre gående restriktioner och tyngre former för tillämpningen av desamma än som enligt konventionen behövde ifrågakomma, särskilt då därigenom avsevärda svårigheter och olägenheter skulle beredas svenska industriföretag.

Av konventionens Art. I, vari uppräknas de olika varuslag, vilka skola vara underkastade konventionsbestämmelserna, med gruppering tillika av desamma i fem olika kategorier, framginge till en början, att svartkrut (salpeterkrut) lämnats helt utanför konventionens räckvidd, antagligen emedan dess värde och användbarhet för militära ändamål numera kunde anses hava helt bortfallit. Ävenledes svartkrutstubin torde i överensstämmelse därmed, ehuru ej särskilt nämnt, få anses falla utom konventionen och handeln därmed alltså vara, internationellt sett, oberörd av alla restriktioner.

Med ledning därav hemställde bolagen ifråga, att då gällande exportförbud för svartkrut (salpeterkrut) och svartkrutstubin måtte upphävas.

Bolagen höllo vidare före, att av konventionens Art. I framginge, att krut och sprängämnen av alla slag (utom svartkrut) hänförs till kategori V, beträffande vilken icke stipulerats andra restriktioner än att dithörande varor ej finge utan särskilt tillstånd och iakttagande av särskilda föreskrifter utföras till de s. k. förbjudna zonerna.

Bolagen medgävo, att med hänsyn till sistnämnda förbehåll det torde befinnas olämpligt att för det dåvarande helt upphäva exportförbudet för krut och sprängämnen. Däremot syntes dem intet formellt eller sakligt hinder möta mot ett lättande i avsevärd mån av formen för beviljande av undantag från exportförbudet.

Dithörande varuslag kunde hänföras under två olika huvudgrupper, nämligen sådana, vilkas användning normalt vore helt och hållet begränsad till rent civila ändamål, och sådana, vilka därjämte — eller uteslutande — hade militär användning.

Till förstnämnda grupp kunde enligt bolagens mening räknas dynamit och motsvarande nitroglycerinsprängämnen s. k. säkerhetsprängämnen (ammoniumnitratsprängämnen med högst 10 proc. nitroglycerin, såsom nitrolit, ammoncarbonit och ammoncahüicit), samt ammoniumperkloratsprängämnen av carlsonit-, territ- och stjärnterrit-typ; dynamittändhattar samt röksvagt jaktkrut (för hagelgevär) och jaktammunition.

Bolagen hemställde, att i fråga om nämnda varuslag generella exportlicenser måtte beviljas dem att gälla tillsvidare för export till *alla länder* med undantag av dem, som inbegreps i de i konventionen angivna förbjudna zonerna.

Beträffande övriga dit hänförliga varuslag, vilka hade militär användning — huvudsakligen röksvagt krut för armégevär och kanoner samt militära sprängämnen — hemställde bolagen, för den händelse hinder skulle anses föreligga mot ett lättande av exportförbudet för desamma i angiven utsträckning,

att ett generellt exportmedgivande måtte lämnas dem till utförsel av nämnda vara till vissa angivna länder. Tillsvidare hemställde bolagen, att exporttillståndet måtte avse:

Norge, Danmark, Finland, Estland, Lettland, Lithauen, Polen, Tyskland, Belgien, Holland, England Frankrike, Portugal, Spanien, Schweiz, Italien, Jugoslavien, Ungern, Rumänien, Bulgarien, Albanien, Grekland, samtliga nord- och sydamerikanska stater och Japan.

Vad slutligen anginge vapen, ammunition och krigsmateriel av de slag, som inbegripas under konventionens kategori I, anförde bolagen, att enligt konventionens bestämmelser finge ifrågavarande slag av vapen m. m. endast levereras till fyllande av direkta statsbehov för det importerande landets del, varom officiellt intyg från vederbörande importlands regeringsmyndigheter skulle företes, innan export medgäves. Denna föreskrift syntes bolagen icke utesluta, att ett principiellt exporttillstånd under iakttagande av nämnda villkor och förbehåll lämnades för export, som avsåge att fylla vissa angivna länders statliga behov av krigsmateriel, utan närmare angivande av arten eller omfattningen av de avsedda leveranserna. Därigenom skulle avsevärda fördelar vinnas i åtskilliga avseenden, då det tillämpade systemet med beviljande av licenser från fall till fall å vissa angivna slag och kvantiteter av krigsmateriel till visst angivet land visat sig medföra verkliga olägenheter.

Före avgivande av bindande anbud å leveranser av krigsmateriel, varå förfrågan ingått, måste anbudsgivaren givetvis säkra sig, att hinder ej mötte för fullgörande av leverans, och för sådant ändamål ingiva underdånig ansökan om exportlicens. Kvantiteten av den för utförsel avsedda materielen måste därvid sättas vid den högsta siffra, som överhuvud taget kunde tänkas ifrågakomma. Ofta nog ledde emellertid ett sådant anbud ej till resultat eller finge det ändras till att omfatta väsentligen annan materiel. Förhandlingarna härom kunde draga ut i årtal. Under tiden kunde det inträffa, och hade faktiskt inträffat, att den ingivna ansökan om exporttillstånd eller på grund därav meddelad exportlicens bringades till offentligheten och gäve anledning till diverse felaktiga utläggningar, som uppenbarligen vore föga önskvärda vare sig för svenska intressen eller för den främmande stat, som planerade eventuell anskaffning av viss materiel.

Bolagen hemställde alltså, att även i fråga om krigsmateriel, hänförlig under kategori I, ett generellt exporttillstånd måtte beviljas dem var för sig för utförsel till ovan angivna länder, med skyldighet för dem att i varje fall före exporttillfälle inför handelsdepartementet styrka att leverans skedde på grund av beställning för vederbörande lands regerings räkning och för dess behov.

Genom remiss anbefalldes kommerskollegium att avgiva utlåtande med anledning av bolagens framställning. Den 8 januari 1926 avgavs detta utlåtande.

Kollegium tillstyrkte lättnader i gällande exportförbud, men framhöll, att dessa lättnader borde begränsas till vad som måtte överensstämma med de åtgärder, vilka ett eventuellt biträdande från Sveriges sida av den förutnämnda konventionen skulle innebära. Å andra sidan vore det — betonade kollegium

— av vikt, att icke svensk företagsamhet på ifrågavarande område stäcktes genom onödigt besvärande restriktioner och särskilt icke av strängare sådana än som tillämpas i konkurrerande länder.

Kollegium tillstyrkte upphävande av exportförbudet i fråga om svartkrut och svartkrutstubin.

Beträffande sprängämnen förordade collegium tillämpning av ett system med generella exportlicenser för vissa angivna exportländer i huvudsaklig överensstämmelse med vad i bolagens ansökning begärts. Dylika licenser skulle sålunda närmast meddelas sökandena för av dem angivna varuslag, men borde givetvis kunna beviljas även andra välkända svenska tillverkare, som därom kunde komma att göra framställning, och därvid kunna omfatta även andra än de i bolagens nämnda ansökning omförmälda varuslag, hänförliga under konventionen om vapenhandeln — exempelvis jaktvapen och vissa slag av ammunition för dylika. Bolagens ansökningar syntes collegium böra föranleda utfärdande av tre särskilda slags licenser, avseende var och en av följande tre varugrupper, nämligen:

- 1) krut och sprängämnen, vilka under normala förhållanden uteslutande äro avsedda för civila ändamål,
- 2) krut och sprängämnen, avsedda för såväl civil som militär användning eller för uteslutande militärt bruk, och
- 3) vapen, ammunition och krigsmateriel, hänförliga till vapenhandelskonventionens kategori I.

Kollegium hade införskaflat sprängämnesinspektionens yttrande. Till detta yttrande var fogad som bilaga följande fullständiga förteckning över alla hithörande slag av explosiva varor, som för det dåvarande tillverkades i Sverige, med anförande av respektive varors handelsbenämningar:

»Klassificering av explosiva varor, som f. n. tillverkas inom landet, med hänsyn till föreskrifterna i vapenhandelskonventionen i Genève 1925.

Utanför konventionen:

Krut, som faller utanför konventionens tillämpningsområde.

Svartkrut (salpeterkrut) såsom:

Bergkrut.

Jaktkrut.

Stubinkrut.

Fyrverkerikrut.

Svartkrutstubin.

Under konventionen:

I. *Krut och sprängämnen, som icke må exporteras till de s. k. förbjudna zonerna.*

A) *Sprängämnen för civila ändamål.*

a) *Dynamit och motsvarande nitroglycerinsprängämnen:*

Gummidynamit.

Extradynamit.

Extranobelit.
 Nobeldynamit.
 Boforsdynamit.
 Expressdynamit.

b) Ammoniumperkloratsprängämnen:

Carlsonit.
 Stjärnterrit.
 Boforsit.

c) Ammoniumnitratsprängämnen med högst 10 % nitroglycerin:

Nitrolit.
 Defensit.
 Territ.
 Ammoncarbonit. —
 Stjärnobelit.
 Ammoncahücit.

d) Trinitrotoluol med stelningpunkt under 78° C.

B) *Tändmedel.*

Dynamittändhattar.
 Elektriska tändhattar.
 Tändhattar och tändspeglar, avsedda för hylsor till ammunition, upptagna under D.

C) *Krut.*

Röksvagt krut, avsett för ammunition under D.

D) *Ammunition.*

Jaktammunition för slätborrad pipa.
 » » mynningsladdning.
 » » räfflade gevär med kaliber under 6 mm.
 Ammunition för valkanoner.
 » » signalkanoner.
 » » slaktmasker.

E) *Collodumbomull.*

Nitrocellulosa av högst 12.5 % kvävehalt, som helt löses i eteralkohol.

F) *Knallsignaler för mistesignalering.*

Knallsignaler av trinitrotoluol.
 » » pressat bomullskrut.

II. *Krut och sprängämnen, avsedda för såväl civil som militär användning eller för uteslutande militärt bruk.*A) *Röksvagt krut för skjutvapen av andra slag än som upptagas under I D.*B) *Sprängämnen i lös form (opressat).*

Trinitrotoluol med stelningpunkt av 78° C eller däröver.
 Hexanitrodifenylamin.
 Novit (blandningar av trinitrotoluol och hexanitrodifenylamin).
 Tetranitrometylanilin.

C) *Bomullskrut.*

Nitrocellulosa av mer än 12.5 % kvävehalt i lös form.

D) *Tändmedel.*

Tändhattar för såväl militära som civila skjuthandvapen, vilka ej äro upptagna under II B.

E) *Ammunition.*

Laddade patroner för såväl militärt som civilt bruk (ej upptagna under I D eller III B).

III. *Krut och sprängämnen, hänförliga under vapenhandelskonventionens kategori I.*

A) *Röksvagt krut.*

Färdigapterade krutladdningar för armégevär, kulsprutor, mörsare och kanoner.

B) *Ammunition.*

Laddade patroner för armégevär, kulsprutor, mörsare och kanoner.

C) *Sprängämnen i pressad form* (utom de under I F upptagna).

Trinitrotoluol med stelningspunkt av 78° C eller däröver.

Hexanitrodifenylamin.

Novit (blandningar av trinitrotoluol och hexanitrodifenylamin).

Tetranitrodifenylamin.

D) *Sprängladdade projektiler av alla slag.*

E) *Tändmedel.*

Tändpatroner och tändmedel av alla slag för kanoner, projektiler, torpeder, luftbomber och minor.

Stockholm den 7 januari 1926.

C. von Feilitzen.»

Vad anginge grupp 1, krut och sprängämnen för civila ändamål, förordade kollegium, att exportlicenser medgäves sökandena *Nitroglycerinaktiebolaget* och *aktiebolaget Bofors Nobelkrut*, gällande för alla länder med undantag endast för de s. k. förbjudna zonerna.

De varuslag, för vilka utförseltillstånd under denna grupp skulle beviljas, syntes kollegium åtminstone tillsvidare kunna begränsas till: dynamit (»extra dynamit», »gummidynamit», nobelit); nitrolit, ammoncarbonit, ammoncahücit; carlsonit, territ och stjärnterrit; knallsignaler (för mistsignalering) av pressat bomullskrut eller trinitrotoluol; dynamittändhattar, nitrocellulosa av högst 12.5 % kvävehalt, helt löslig i eteralkohol; röksvagt jaktkrut (avsett för gevär, uteslutande användbara för jaktändamål) samt laddade patroner för skjutvapen, vilka vore avsedda uteslutande för jakt, sport eller djurslakt, ävensom tändhattar för dylika.

Såsom skjutvapen av sistnämnda slag torde tillsvidare och för avsedda syfte bära räknas: jaktgevär med slätborrad pipa eller för mynningsladdning, eller med periferisk tändanordning, samt refflade gevär med kaliber understigande 6 mm, ävensom skjutslaktmasker, valkanoner och signalkanoner (de senare ej fallande under konventionen.)

Då det för vissa ändamål kunde befinnas svårt för vederbörande tullmyndighet i svensk exportort att avgöra, huruvida visst varuslag, som anmäldes för export, vore att hänföra under någon av ovan angivna grupper, ansåg kollegium det bära föreskrivas, att exportdeklaration, som avsåge ifrågavarande varuslag, skulle vara åtföljd av en på tro och heder avgiven förklaring rörande varans art och användning. Sådan förklaring borde vara avgiven av en av sprängämnesinspektionen såsom kompetent och i övrigt lämplig vitsordad sakkunnig person.

För grupp 2, krut och sprängämnen för såväl civil som militär användning eller för uteslutande militärt bruk ansåg kollegium licenser bära medgivas samtliga tre sökande. I licenser under grupp 2 torde enligt kollegii mening behövas medtagas huvudsakligen följande fabrikat:

1. Röksvagt krut för skjutvapen av andra slag, än de ovan anförda. (Dylik krut torde enligt kollegium, därest det icke inginge i färdigapterad laddning, innesluten i kardus och försedd med tändladdning, vara hänförligt under konventionens kategori V.)

2. Trinitrotoluol (»trotyl») med stelningspunkt av 78° C eller däröver, hexanitrodifenylamin (»hexyl»), samt blandningar därav (»novit»), tetranitromethylanilin (»tetryl»), alla i lös (opressad) form.
3. Nitrocellulosa av mer än 12.5 % kvävehalt i lös form.
4. Laddade patroner och tändhattar till dylika, användbara till såväl militära som civila skjutvapen.

I fråga om dessa varuslag ansåg kollegium med hänsyn till vapenhandelskonventionens bestämmelser inga hinder möta mot ett beviljande av generella exportlicenser till *alla* länder utom de s. k. förbjudna zonerna. Emellertid torde härvid en viss begränsning möjligen befinnas nödig på grund av andra internationella förhållanden, som icke fölle inom kollegii bedömande. Kollegium inskränkte sig därför till att i ifrågavarande avseenden förordade bifall till ansökningen med den begränsning i fråga om varudestinationen, som vid ärendets vidare behandling måtte befinnas lämplig.

Samma förklaring av sakkunnig, som under grupp 1 föreslagits, torde till tullmyndigheternas ledning böra åtfölja även exportdeklaration för vara tillhörande grupp 2.

Vad slutligen anginge grupp 3, vapen, ammunition och krigsmateriel, som vore hänförlig under vapenhandelskonventionens kategori I, vore det icke nödvändigt eller ens lämpligt att i detta samband söka göra en *uttömmande* uppräkning av de olika slag av vapen m. m., som böra inbegripas under nu nämnda kategori. Detta så mycket mindre, som endast *en del* av dessa vapenslag vid bifall till bolagens framställning skulle ifrågakomma för export.

Utförseltillstånd inom grupp 3 erfordrades för sökandena aktiebolaget Bofors och aktiebolaget Bofors Nobelkrut. Nitroglycerinaktiebolagets fabrikat torde däremot icke ifrågakomma vid sagda grupp.

Då det torde vara nödvändigt — åtminstone intill dess en eventuell justering av den statistiska varuförteckningen till närmare överensstämmelse med konventionens kategoriindelning komme att genomföras — att i de blivande utförseltillstånden närmare angiva de varuslag, desamma skulle omfatta, finge kollegium, efter inhämtande av närmare upplysningar från sökandena, föreslå, att ifrågavarande utförseltillstånd måtte omfatta följande varor:

A. För aktiebolaget Bofors.

- a) Kanoner, mörsare och bombkastare av alla slag, hela eller i färdigarbetade delar, med alla tillbehör, såsom lavetter, förställare, ammunitionsvagnar, siktanordningar, avståndsmätare.
- b) Pansartorn och pansarvagnar för kanoner och kulsprutor.
- c) Projektiler, laddade eller oladdade; patronhylsor och laddade patroner, krutladdningar, samt sprängladdningar och tändmedel av alla slag för förutnämnda skjutvapen.
- d) Luftbomber och undervattensbomber samt laddningar och tändmedel därför.

B. För aktiebolaget Bofors Nobelkrut.

- a) Laddade patroner ävensom färdigarterade krutladdningar av alla slag för kanoner, mörsare, kulsprutor och armégevär;
- b) Sprängladdade projektiler av alla slag, tändpatroner och tändmedel av alla slag för kanoner och projektiler;
- c) Sprängladdningar för projektiler av alla slag, torpeder, luftbomber och minor.

Beträffande senast berörda varuslag, som vore att hänföra under vapenhandelskonventionens kategori I, tillstyrkte kollegium, att generella exportlicenser måtte meddelas *aktiebolaget Bofors* och *aktiebolaget Bofors Nobelkrut*

till alla sådana länder, i fråga om vilka särskilda anledningar till en mera restriktiv behandling icke måtte föreligga.

För att dylika eventuella exportlicenser för varor inom ovannämnda grupp 3 icke måtte strida mot vapenhandelskonventionen — därest densamma skulle komma att för Sveriges del biträdas — torde desamma böra innehålla det villkor, att licenshavare skulle före varje export av varuparti av sådan art för chefen för handelsdepartementet, eller den han i sitt ställe förordnade, styrka, antingen att leveransen skedde på grund av avtal, avslutat med representant för regeringsmyndighet i vederbörande importland, eller med godkänd vapentillverkare därstädes och avsåge försändelse direkt till sådan myndighet eller tillverkare, eller ock att den utgjordes allenast av varuprov, som försändes till avsändarens godkända ombud i utlandet för demonstrationsändamål. Därjämte torde licenshavaren böra åläggas att lämna de statistiska uppgifter om exporten, chefen för handelsdepartementet funne erforderliga. Med hänsyn till nämnda kontrollåtgärder från handelsdepartementets sida torde särskild förklaring av sakkunnig icke behöva bifogas exportdeklarationen i fråga om varor, tillhörande grupp 3.

Kommerskollegium hemställde, att Kungl. Maj:t måtte med anledning av den remitterade framställningen *dels* upphäva förbudet för utförsel av

- a) svartkrut (salpeterkrut), nr 1231 i statistiska varuförteckningen, och
- b) svartkrutstubin, nr 1238 i samma förteckning,

dels medgiva var och en av sökandena tillstånd tillsvidare att utan hinder av gällande utförselförbud ur riket utföra de olika slag av sprängämnen, krut, ammunition, vapen och annan krigsmateriel, som framställningen avsåge, dock med den begränsning och på de villkor, kollegium föreslagit.

Vid bifall till förslaget om upphävande av utförselförbudet för svartkrutstubin torde sådant förbud bibehållas beträffande övriga till 1238 i statistiska varuförteckningen hörande varuslag och således fortfarande gälla för stubintråd av annat slag än svartkrutstubin samt antändningsrör.

I anledning av remiss anförde *generaltullstyrelsen* följande synpunkter:

Förslaget 1) till kungörelse angående upphävande av vissa förbud mot utförsel ur riket av varor och förslaget 2) till vissa lättnader i gällande bestämmelser angående förbud mot utförsel av vissa slag av sprängämnen m. m. hade icke ur de synpunkter styrelsen hade att företräda givit anledning till annan erinran från styrelsens sida än att styrelsen, som den 11 mars 1925 avgivit underdånigt utlåtande angående förslag till upphävande av rådande exportförbud å vissa varor, tillåte sig hemställa, att i förslaget 1) uttrycket »svartkrutstubin» — av skäl som i nämnda utlåtande anförts, nämligen önskvärdheten av överensstämmelse med benämningen »stubintråd» i statistiska varuförteckningens rubrik 1238 — måtte utbytas mot »svartkrutstubintråd».

Vad anginge förslaget 3) till vissa föreskrifter i de fall, då i 2) omnämnda lättnader medgivits, hade styrelsen intet att erinra rörande villkoren för utförsel av varor, hänförliga till klass 1 a).

Beträffande till klass 1 b) hänförliga varor innebure förslaget, att den under rubriken »Villkor» i mom. II omnämnda exportdeklarationen av innehåll, som närmare angäves i särskild bilaga, för att godtagas av tullmyndighet skulle vara granskad och försedd med påteckning av den, som chefen för handelsdepartementet därtill förordnade. Styrelsen förutsatte, att uppvisande av omförmälda handling, sålunda granskad och påtecknad, från tullmyndigheternas sida finge betraktas såsom bevis för, att alla de villkor blivit uppfyllda, som erfordrades för utförseln av till klass 1 b) hänförliga varor, vilket förhållande svårligen kunde av tullmyndigheterna på annat sätt kontrolleras.

Vid utförelse av till klass 2 och 3 hänförliga varuslag skulle enligt förslaget till »Villkor», mom. I, avsändaren hos den, som chefen för handelsdepartementet förordnat, styrka vissa närmare angivna förhållanden. Förslaget innehöll emellertid ingen föreskrift om, på vad sätt tullmyndigheten skulle erhålla kännedom om, att detta villkor blivit uppfyllt. Enligt samma »Villkor», mom. II, skulle, innan utförelse måtte ske, till tullmyndighet avlämnas exportdeklaration, ävenledes av innehåll enligt nämnda bilaga. I detta fall innehöll emellertid förslaget ingen föreskrift om att exportdeklarationen — såsom under 1 b) föreskrivits — för att godkännas av tullmyndigheterna skulle vara granskad och försedd med påteckning. Enär det vid export av till klass 2 och 3 hänförliga varor för tullmyndigheten torde vara omöjligt att i detalj kontrollera, att i mom. I för utförelse föreslagna villkor uppfyllts, tillåte sig styrelsen hemställa, att även i detta fall exportdeklarationen måtte granskas och förses med påteckning av den, som chefen för handelsdepartementet därtill förordnat, och att företeende av sådan handling, vederbörligen granskad och påtecknad, av tullmyndigheterna måtte få betraktas såsom bevis för, att för exporten stadgade villkor uppfyllts.

Det åläge givetvis sedermera tullmyndigheterna att kontrollera, att de till export avsedda varupartierna överensstämde med vad i respektive exportdeklarationer uppgivits.

Den 12 maj 1927 fattade Kungl. Maj:t sitt beslut. Statsrådsprotokollet däröver lyder som följer*:

Hos Kungl. Maj:t hava Nitroglycerinaktiebolaget i Stockholm samt aktiebolaget Bofors och aktiebolaget Bofors Nobelkrut, Bofors, gjort framställning om vissa lättnader i gällande bestämmelser angående förbud mot utförelse av vissa slag av sprängämnen, vapen, ammunition och krigsmateriel.

Häröfver hava kommerskollegium den 8 januari 1926 och generaltullstyrelsen den 4 maj 1927 avgivit infortrade utlåtanden.

Kungl. Maj:t förordnar, i anledning av framställningen,

dels att kungörelse angående upphävande av vissa förbud mot utförelse i riket av varor skall utfärdas av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar,

dels ock att förenämnda bolag må, utan hinder av gällande utförelseförbud, tillsviðare till och med den 31 december 1927 ur riket utföra

1 a) *Nitroglycerinaktiebolaget och aktiebolaget Bofors Nobelkrut* till Belgien, Danmark och Island, Estland, Finland, Frankrike, Grekland, Italien, Lettland, *Lithauen*, Luxemburg, Monaco, Nederländerna, Norge, Polen, Portugal, Rumänien, *Ryssland*, Schweiz, Serbokroatoslovenska staten, *Spanien*, Storbritannien och Norra Irland, Irländska Fristaten, Tjeckoslovakien, Turkiet, Tyskland, *Ungern*, Österrike samt till Amerikas Förenta Stater och Canada, Argentina, Bolivia, Brasilien, Chile, Colombia, Costarica, Cuba, Dominikanska republiken, Ecuador, Guatemala, Mexiko, Panama, Paraguay, Peru, Salvador, Uruguay, Venezuela ävensom till Abessinien, Egypten, Persien, Siam och Japan

följande för civilt bruk avsedda varor, nämligen: dynamit (»extra dynamit», »nobeldynamit», »gummidynamit», nobelit); nitrolit, ammoncarbonit,

* Kurs. av vissa länders namn gjord av reservanterna.

ammoncahüicit; carlsonit, territ och stjärnterrit; dynamittändhattar, trinitrotoluol (trotyl) med en stelningspunkt understigande 78° C; nitrocellulosa med högst 12.5 procent kvävehalt, helt löslig i eteralkohol; röksvagt krut, avsett för slätborrade jaktgevär; oladdade, med tändhatt försedda patroner, avsedda för hagelgevär; laddade samt oladdade, med tändhatt försedda patroner för räfflade skjutvapen med en kaliber understigande 6 mm. eller apterade för skjutsraktmasker, valkanoner eller signalkanoner, ävensom tändhattar till dylika patroner eller till patroner, avsedda för hagelgevär;

1 b) *Nitroglycerinaktiebolaget, aktiebolaget Bofors och aktiebolaget Bofors nobelkrut*

till Belgien, Danmark och Island, Estland, Finland, Frankrike, Grekland, Italien, Lettland, *Lithauen*, Luxemburg, Monaco, Nederländerna, Norge, Polen, Portugal, Rumänien, *Ryssland*, Schweiz, Serbokroatoslovenska staten, *Spanien*, Storbritannien och Norra Irland, Irländska Fristaten, Tjeckoslovakien, Turkiet, Tyskland, *Ungern*, Österrike samt till Amerikas Förenta Stater och Canada, Argentina, Bolivia, Brasilien, Chile, Colombia, Costarica, Cuba, Dominikanska republiken, Equador, Guatemala, Mexiko, Panama, Paraguay, Peru, Salvador, Uruguay, Venezuela ävensom till Abessinien, Egypten, Persien, Siam och Japan

följande för civilt eller militärt bruk avsedda varor, nämligen: röksvagt krut; trinitrotoluol (trotyl) med en stelningspunkt av 78° C eller däröver, hexanitrodifenylamin (»hexyl») samt blandningar däraf (»novit»), tetranitrometylanilin (»tetryl»), alla i lös (opressad) form; nitrocellulosa i lös form med mer än 12.5 procent kvävehalt; tändhattar för jaktgevärspatroner; laddade patroner för räfflade jaktgevär, ävensom oladdade, med tändhatt försedda patroner för jaktgevär.

2) *aktiebolaget Bofors*

till Belgien, Danmark och Island, Estland, Finland, Frankrike, Grekland, *Italien*, Lettland, *Lithauen*, Luxemburg, Monaco, Nederländerna, Norge, Polen, Portugal, Rumänien, Schweiz, Serbokroatoslovenska staten, *Spanien*, Storbritannien och Norra Irland, Irländska Fristaten, Tjeckoslovakien, Turkiet samt till Amerikas Förenta stater och Canada, Argentina, Bolivia, Brasilien, Chile, Colombia, Costarica, Cuba, Dominikanska republiken, Equador, Guatemala, Panama, Paraguay, Peru, Salvador, Uruguay, Venezuela ävensom till Persien, Siam och Japan

följande slag av vapen, ammunition och krigsmateriel, nämligen: kanoner, mörsare och bombkastare av alla slag, hela eller i färdigarbetade delar, med alla tillbehör, såsom lavetter, förställare, ammunitionsvagnar, siktanordningar samt avståndsmätare; pansartorn och pansarvagnar för kanoner och kulsprutor; projektiler, laddade eller oladdade; patronhylsor och laddade patroner, krutladdningar; samt sprängladdningar och tändmedel av alla slag för förutnämnda skjutvapen; luftbomber och undervattensbomber samt laddningar och tändmedel därför;

3) aktiebolaget Bofors Nobelkrut

till Belgien, Danmark och Island, Estland, Finland, Frankrike, Grekland, Italien, Lettland, Litauen, Luxemburg, Monaco, Nederländerna, Norge, Polen, Portugal, Rumänien, Schweiz, Serbokroatoslovenska staten, Spanien, Storbritannien och Norra Irland, Irländska Fristaten, Tjeckoslovakien, Turkiet samt till Amerikas Förenta Stater och Canada, Argentina, Bolivia, Brasilien, Chile, Colombia, Costa Rica, Cuba, Dominikanska republiken, Ecuador, Guatemala, Panama, Paraguay, Peru, Salvador, Uruguay, Venezuela ävensom till Persien, Siam och Japan

följande slag av ammunition, nämligen: laddade patroner ävensom färdigapaterade krutladdningar av alla slag för kanoner, mörsare, kulsprutor och armégevär; sprängladdade projektiler av alla slag, tändpatroner och tändmedel av alla slag för kanoner och projektiler; sprängladdningar för projektiler av alla slag, torpeder, luftbomber och minor;

under villkor:

beträffande ett vart av de under 1 a) och b) upptagna tillstånden, att, innan utförelse sker, för vederbörande tullmyndighet företes en av nedan omnämnda sakkunnige person på tro och heder avgiven förklaring rörande varans art och den användning, för vilken densamma är avsedd med hänsyn till sin beskaffenhet, samt

beträffande de under 2) och 3) upptagna tillståndet, att avsändaren hos den befattningshavare i handelsdepartementet, som chefen för nämnda departement därtill förordnar, *dels* styrker, att leverans skall ske på grund av avtal, avslutat med representant för regeringsmyndighet i vederbörande införselland eller med av vederbörande myndighet i det främmande landet godkänd vapentillverkare eller ock, att leveransen utgöres allenast av varuprov, som för demonstrationsändamål försändas till bolagens ombud i utlandet, *dels ock* avgiver så fullständiga uppgifter rörande befordringssätt och destination, att därav framgår, att varorna äro avsedda att direkt tillsändas vederbörande myndighet eller tillverkare i det främmande landet,

ävensom beträffande de under 1 b) samt 2) och 3) upptagna tillstånden, att bolagen ställa sig till efterrättelse de särskilda föreskrifter, som chefen för handelsdepartementet kan finna skäl meddela.

I samband härmed bemyndigar Kungl. Maj:t kommerskollegium att uppdraga åt sprängämnesinspektören att, efter av bolagen gjord framställning, utse sådan kompetent och i övrigt såsom lämplig vitsordad sakkunnig person, som äger att utfärda ovan omnämnda på tro och heder avgivna förklaring rörande till utförelse angiven varans art och användning.

Till belysande av den ståndpunkt Sverige internationellt genom officiösa deklARATIONER förfäktat må anföras följande:

Onsdagen den 6 maj 1925 gjorde den svenska regeringens ombud herr Hennings i den svenska regeringens namn följande deklARATION inför konferen-

sen i Genève om kontroll över den internationella handeln med vapen, ammunition och krigsmateriel:

»Den svenska regeringen har städse med den största uppriktighet samarbetat med övriga nationer inom Nationernas förbund för att ernå positiva resultat i avrustningsfrågan. Ändamålet med denna konferens är att utarbete en konvention, som i viss mån berör denna stora och livsviktiga fråga. Den svenska regeringen har därför med glädje antagit inbjudan att deltaga i konferensen.

Problemet att skapa en kontroll över handeln med vapen, ammunition och krigsmateriel har sedan lång tid tillbaka varit föremål för ett grundligt studium inom Nationernas förbunds olika organ, i synnerhet inom den tillfälliga blandade kommissionen. Jag behöver väl knappast här erinra, att herr Branting, min bortgångne berömde landsman, tog aktiv del i arbetet på det förslag till konvention, som här underställts vår granskning.

Detta förslag vilar på två grundprinciper. Det skapar i verkligheten ett system av licensförfarande och förutsätter en vidsträckt publicitet beträffande import och export av vapen. En mycket sträng ordning rörande licenser tillämpas redan i Sverige. Det är alltså naturligt, att en generalisering av en dylik tingens ordning icke stöter på några invändningar från den svenska regeringens sida.

Beträffande publiciteten, sådan den förutsagts i förslaget, må märkas, att den får en något ojämn räckvidd i vad det gäller vapenleveranser för olika länders militära ändamål. Nationer, som icke ha en utvecklad inhemsk fabrikation av krigsmateriel, komma att få se alla sina importörer — till och med de för landets säkerhet mest nödvändiga — överantvordade åt publiciteten, under det att de stora, producerande länderna skola kunna garantera sig nödiga rustningar utan att den allmänna opinionen informeras därom.

Likaså komma de länder, vilkas för det nationella självförsvaret i krigstid nödvändiga vapenindustrier i hög grad avhänga av möjligheten till en legitim export i fredstid, att befinna sig i ett mera utsatt läge i vad det gäller offentliggörande av deras fabrikation än de länder, där ifrågavarande industri kan få en tillräcklig marknad utan att behöva tillgripa export.

Det hade måhända varit önskligt utifrån slika överväganden, att hela problemet att ge publicitet rörande olika nationers rustningar hade fått sin lösning i ett sammanhang, en lösning, som för övrigt förutsagts i artikel 6 i förbundsakten, vilken föreskriver ett fullständigt utbyte av upplysningar i detta stycke mellan de stater, som äro medlemmar av Nationernas förbund.

I alla händelser anser den svenska regeringen, att en som vilar på de båda principerna: licenssystem och publicitet rörande den internationella vapenhandeln kan, låt vara i begränsad omfattning, bidra till förverkligande av det i akten angivna ändamålet, under förutsättning naturligtvis att denna konvention får tillräckligt stor anslutning, för att dess effektivitet skall tryggas.

Min regering är därför redobogen att uppriktigt och lojalt deltaga i utarbetandet av en konvention i enlighet med de allmänna linjerna i det förslag, som den tillfälliga blandade kommissionen underställt oss. Den svenska delegationen förbehåller sig i alla händelser rätt att under konferensöverlägg-

ningarnas gång framställa ändringsförslag och synpunkter beträffande detaljerna, särskilt för att åt konventionen trygga en tolkning och en tillämpning, som i möjligaste mån är likformig för alla länder.»

Det rådslag, som föredragande departementschefen i förevarande ärende givit, är enligt vår bestämda mening icke förenligt med det iakttagande av rikets sannskyldiga nytta, som grundlagen kräver av en Konungens rådgivare. I och genom sitt undertecknande av Genèvekonventionen har Sverige givit på hand sin föresats att verka för en skärpt kontroll över den internationella vapenhandeln, en föresats, som för övrigt underströks i det ovan återgivna anförande, som Sveriges delegat höll på Genève-konferensen. Att efter en dylik deklaration och efter konventionens undertecknande skrida till ett upphävande av den kontroll från fall till fall, som tidigare tillämpades, är onekligen ägnat att väcka berättigade tvivel på uppriktigheten i vårt lands politik i hithörande frågor. Sundheten i det tidigare tillämpade förfaringsättet låg framför allt däri, att varje ifrågasatt export prövades för sig under hänsynstagande till såvitt möjligt alla på licensfrågans bedömande inverkan faktorer. Regeringen hade då i sin hand att laga efter läglighet, granska det konkreta fallet, pröva lämplighetssynpunkterna utifrån såväl utrikespolitiska som inrikespolitiska överväganden. Med övergången till generella licenser har regeringen avhändat sig denna möjlighet. Kontrollen utövas icke längre efter diskretionär prövning från fall till fall. Den upphör att vara utrikespolitisk och saklig och blir rent formell. Det blir vissa byråkratiska formalia, som skola vara uppfyllda, för att exporten skall få äga rum. Den utrikespolitiska och sakliga prövningen presumeras vara undanstökad i och genom att den generella licensen gäller vissa uppräknade destinationsländer.

Vi hysa den meningen, att på ett område så ömtåligt som detta en dylik övergång till generella licenser icke bör ske utan att de allra starkaste skäl kunna åberopas för densamma. I förevarande fall har man i ena vågskålen lagt hänsynen till de exporterande bolagens intressen och fördelen av den svenska rustningsindustrins blomstring, i andra vågskålen hänsynen till de grundsatser närmast i freds- och avrustningsfrågan, för vilka de svenska regeringarna ivrigt och följdriktigt trätt i bräsch inom Nationernas förbund. De förra hänsynen ha därvidlag fått väga tyngre än de senare. Det har ansetts viktigare, att de industrier, varom här är fråga, nått uppsving och blomstring, än att Sverige i handel och vandel levat som det på Genèveidéernas forum lärt. Att bereda den svenska rustningsindustrin exportlättnader har framstått som en mera behjärtansvärd statsangelägenhet än att hålla igen och avveckla den trafik, varigenom världens vapenarsenaler ökas och nedrustningen försvåras och fördröjes.

En kulturstat som Sverige skulle handla ovärdigt mot sig själv och svekfullt mot de ideal, den i och genom sin verksamhet i Nationernas förbund affischerat som sina egna, därest den fortsatte att i valet mellan den inhemska rustningsindustrins intressen och fredens intressen i hemlighet ge företräde åt de förra, allt medan den i Genève högtidligt satte de senare i främsta rum-

met. Man kan varken som individ eller som stat i längden ostraffat spela ett slikt dubbelspel. Det komprometterar vårt land utåt, och det korrumpierar vårt nationella liv inåt. Ty *antingen* skall man göra levande allvar av sina Genèveförkunnelser och därmed sätta stopp för det förfarande, vartill 12-maj-beslutet 1927 utgjorde inledningen, *eller* skall man vidbliva 12-maj-politiken och då också upphöra att i Genève slå blå dunster i folkens ögon. För vår del måste vi på det livligaste beklaga den nyorientering i dessa frågor, som 12-maj-beslutet kännetecknar. Den är i våra ögon ett ödesdigert och förkastligt avsteg från den ideella linje, som det bör vara en hederssak för vårt land att troget och hängivet fullfölja. Även en stat bör handla så, att den skulle vilja ha sitt handlingssätt upphöjt till allmän lag. Men antag, att det handlingssätt, vi här påtala, bleve allmän regel för staterna! Vart bure det hän? Frågan behöver endast ställas, för att det skall bli klart, att en svensk regering, som under denna för avrustningskravet bistra och järnhårda tid övergår från det relativt betryggande systemet med kontroll från fall till fall och tillgriper systemet med generella licenser på det område, varom här är fråga, slår moraliskt benen undan sig själv. Det kan icke hjälpas: det står vida bättre i överensstämmelse med Sveriges sannskyldiga nytta att offra rustningsindustrins intressen på fredsidéns altare än att offra fredsidén på de rustningsindustriella intressenas altare.

Härtill kommer emellertid jämväl ännu en allvarlig omständighet.

En blick på förteckningen över de destinationsländer, som uppräknas i Kungl. Maj:ts beslut, ger vid handen, att några typiska diktaturstater äro medtagna. Lithauen lever under militärdiktatur, så ock Italien, Sovjetryssland, Spanien och Ungern. I dessa länder tjäna de militära resurserna jämväl uppgiften att förkväva, förtrampa och våldföra den medborgerliga friheten. Förteckningen visar, att beträffande Lithauen, Italien och Spanien omfattar den generella licensen samtliga tre i Kungl. Maj:ts beslut angivna varugrupper av militär natur, d. v. s. 1) varor för civilt *eller militärt* bruk; 2) vapen, ammunition och krigsmateriel; 3) ammunition. Beträffande Sovjetryssland omfattar den generella licensen den första gruppen (röksvagt krut, trotyl med en stelningspunkt av 78° C eller däröver, »hexyl», samt blandningar därav — »novit» —, »tetryl», alla i lös — opressad — form; nitrocellulosa i lös form med mer än 12.5 procent kvävehalt; tändhattar för jaktgevärspatroner; laddade patroner för räfflade jaktgevär, ävensom oladdade, med tändhatt försedda patroner för jaktgevär). Beträffande Ungern omfattar den generella licensen likaså den första gruppen. Den svenska regeringen synes alltså gradera de diktaturstyrda länderna. Italien, Spanien och Lithauen kunna fagna sig åt dess fulla förtroende. Sovjetryssland och Ungern synas åtnjuta ungefär en tredjedel av dess förtroende. Väl äro även de upptagna som destinationsländer för generellt licensierad export, men de få nöja sig med att undfå sådant som har *både* civil *och* militär användning.

Det är oss fördolt, varför den svenska regeringen gör en sådan åtskillnad mellan å ena sidan Italien—Lithauen och å andra sidan Sovjetryssland. Det är på bägge håll militärdiktatur som militärdiktatur.

Vi säga rent ut, att det är ovärdigt Sverige som demokratisk kulturstat att genom det här påtalade generella licenssystemets införande vara med om att i stegrad grad förse militärdiktaturer med våldsresurser. Är vårt land stolt över sin medborgarfrihet och sina demokratiska inrättningar, och anser det, att det demokratiska statsskickets landvinningar skulle vara av betydelse för främjande av frihetens sak i världen, så gör det sig i sanning skyldigt till ett egendomligt handlingssätt, när det förfar i enlighet med 12-maj-beslutet. Vi kunna ej heller underlåta att erinra därom, att herr Voldemaras gjorde sin statskupp i Lithauen 16—17 dec. 1926 och proklamerade sin diktatur 17—18 dec. 1926. *Men till denna regim beslöt den svenska regeringen redan i maj 1927 att tillåta export av krigsmateriel enligt ett system med generella licenser!* En liten demokratisk stat som vår har naturliga plikter icke blott mot sina i Genève proklamerade freds- och avrustningsideal, utan även mot sina egna författningsideal. Regeringsbeslutet av den 12 maj synes oss vara ett flagrant åsidosättande av dessa naturliga plikter.

Det finnes för övrigt även ett annat regeringsbeslut, som synes oss vittna därom, att regeringen i sin licenspolitik på hithörande område kommit in på rent äventyrliga avvägar.

Den 26 september 1927 ingick Aktiebolaget Bofors Nobelkrut med en skrivelse till Kungl. Maj:t, vari hemställdes om tillstånd att utan hinder av gällande utförsel förbud få till Kina utföra 300 ton trotyl och tetryl. Till ansökan var fogat ett utfärdat intyg av laboratorieföreståndaren Felix Friedemann, vari under edlig förpliktelse intygades, att trotyl hade en mycket vidsträckt användning, såväl här i Sverige som i utlandet, som mer eller mindre huvudsaklig beståndsdel i civila sprängämnen för bergsprängning och gruvdrift, samt att tetryl vore den vanligast förekommande sekundära initiatoren i tändhattar för sagda sprängämnen, nämligen s. k. dynamittändhattar.

I skrivelse från herr Clas Herlin till byråchefen i handelsdepartementet H. J. Heimbürger den 26 september 1927 meddelades, att avdelningschefen Westman i U. D. till den förstnämnde sagt sig skola verka för, att bolaget skulle erhålla utförseltillstånd för trotyl till Kina, »*då icke blott för 150 ton det tidigare rört sig om, utan om vi ville 2—300 ton.* Eliel Löfgren skulle närmaste dagarna återkomma, och hade denne, när Westman senast talade med honom om saken, förklarar den möjlig, och trodde sig Westman kunna klara saken till instundande fredag. Han frågade, om jag hade någon ansökan inne, men nämnde jag, att vår ansökan på grund av framställning från Heimbürger återtagits. Han sade, att ny ansökan kunde inlämnas, och bifogar jag därför en ny ansökan för inlämnande, därest numera saken ordnar sig i U. D.»

Alltså: en ursprunglig ansökan på exportlicens för 150 ton hade ingivits men återtagits och ersatts med en ny ansökan på 300 ton och en avdelningschef i U. D. hade sagt sig skola komma att verka härför!

I skrivelse från Clas Herlin till byråchefen H. J. Heimbürger i handelsdepartementet den 28 sept. 1927 meddelas, att trotylen vore avsedd sändas med norsk båt. De hamnar, som för det dåvarande komme i fråga, vore Tsingtau och Tientsin. Som mottagare stode i första hand bolagets representanter i Kina,

vilka voro firma Carlowitz o. Co. med kontor även i Hamburg och A/S Nielsen & Winther med huvudkontor i Köpenhamn. Bolagets representanter skulle sedan sända trotylen till de olika förbrukningsorterna och efter vad bolaget kunde förstå i första hand till Mukden för vidare bearbetning.

Den 7 oktober beslöt Kungl. Maj:t bifalla bolagets ansökan. Statsrådsprotokollet däröver har följande lydelse:

Kungl. Maj:t medgiver, med anledning av gjord ansökning, Aktiebolaget Bofors' Nobelkrut, Bofors, rätt att, utan hinder av gällande utförsel förbud, ur riket till Kina utföra sammanlagt trehundra ton trotyl och tetryl, under villkor att det bevis om tillståndet, som av handelsdepartementet utfärdas, i original vid utförseltillfälle företes för vederbörande tullmyndighet, som skall hava att förse detsamma med anteckning om utförseln eller, därest utförsel sker vid olika tillfällen, om myckenheten av den för varje gång till utförsel angivna varan.

Förevarande beslut synes oss i olika avseenden vara i högsta grad anmärkningsvärt. Redan den 25 januari 1926 hade en Aktiebolaget Bofors' tjänsteman i skrivelse till byråchefen Heimbürger i handelsdepartementet livligt insisterat på att utförsel förbudet för vapen till Kina borde upphävas. Det hette i denna skrivelse bl. a. »Förutom Ryssland har även Japan under den senaste tiden levererat vapen och ammunition till Kina, företrädesvis till marskalk Chang-Tso-Lin, som japanerna för övrigt på allt sätt understött. Detta har även haft till följd, att japanernas inflytande i norra Kina avsevärt ökats för att på senaste tiden taga en sådan omfattning, att de flesta förut anställda europeiska instruktörerna och ledarna vid arsenalerna i Mukden numera fått vika för japanska efterträdare.» I skrivelsen åberopas en ingången rapport från chefen för A/S Nielsen & Winther i Köpenhamn, generalkonsul Kongsted, som är Boforsbolagets ombud i Kina. Som synes, är det där alltså fråga om samma representant för Bofors' Kina-intressen som den i Herlins skrivelse till byråchefen Heimbürger den 28 sept. 1927 omnämnde. Det må vidare märkas, att Mukden i båda dessa skrivelser anges som intressecentrum ur synpunkten av materielens distribution.

Svensk leverans av trotyl och tetryl till en huvudpunkt för den ena parten i det pågående kinesiska inbördeskriget vore redan i och för sig en otrevlig sak. Men det blir dubbelt otrevligt, när det befinnes, att Sveriges regering givit sitt tillstånd till denna export. Och när det slutligen av handlingarna framgår, att det exporterande bolaget först begränsat sin ansökan till 150 ton men — därtill uppmuntrat och styrkt av en departementstjänsteman — sedan tagit denna ansökan tillbaka och ersatt den med en ny på 300 ton, då frågar man sig med undran, huru vederbörande tjänstemän inom våra departement egentligen uppfatta sin egen ställning till ärenden av detta slag.

Beträffande 12-maj-beslutet hava vi förgäves i utrikesdepartementets protokoll sökt efter någon föredragningslista för utrikesnämnden, varå ärendet funnits uppfört. Antingen har det förelagts nämnden utan att figurera på föredragningslistan, eller också har regeringen ansett sig kunna träffa ett i utrikespolitiskt avseende så viktigt avgörande, utan att utrikesnämndens mening

därom inhämtats. Skulle det sistnämnda vara fallet, så skulle vi nödgas be-
teckna förfaringssättet som ett uppseendeväckande åsidosättande av den ord-
ning, vari dylika ärenden pläga av Kungl. Maj:t handläggas. Beslutet den 7
oktober 1927 beträffande licensen för »trotyl»- och »tetryl»-export till Kina
föranleder motsvarande undran angående utrikesnämndens ställning.

Då vi anse vad i dessa ärenden förelupit vara vittnesbörd om att föredragan-
de departementschefen icke med nödig skicklighet förvaltatsitt ämbete och i
sitt rådslag icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, hava vi inom utskottet yr-
kat, att utskottet måtte göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot före-
dragande departementschefen, statsrådet Hamrin.

XIV.

(Protokoll över handelsärenden den 2 december 1927.)

av herrar *Stendahl, N. S. Norling, Larsén, Fast* och *Brännberg*, vilka anfört:

Då priset på koksalt under världskriget allt mer stegrades samt det dessutom
visade sig allt svårare att genom import fylla landets behov av denna vara, upp-
togs av krigsmaterielkommissionen tanken på att genom inhemsk tillverkning
göra Sverige oberoende av utlandet. Den s. k. koksalkommittén tillsattes den
29 maj 1916 för utredning av denna fråga och den 12 oktober 1917 bemyndi-
gades krigsmaterielkommissionen att vidtaga åtgärder i och för planläggning
av en fabriksanläggning för en årlig framställning av 10,000 ton koksalt. Ut-
redningen härav övertogs av nämnda kommitté, som den 22 maj 1918 avgav
förslag om utförande av en dylik anläggning vid Gullmarsfjorden i Bohuslän,
varvid meningen var att ur havssalt bereda koksalt jämte vissa biprodukter.
Kostnaderna beräknades till 4,000,000 kronor.

Kommittén uttalade därvid såsom sin åsikt, att de av densamma utförda för-
söken varit relativt gynnsamma, i det att problemet avseende avlägsnandet av
 $\frac{3}{4}$ av vattnet utan användning av artificiell avdunstning med all sannolikhet
kunde betraktas såsom löst på ett tillfredsställande sätt. Kommittén tillstyrkte
dock endast med tvekan utförandet av en fabriksanläggning, enär de dåva-
rande konjunkturförhållandena komme att medföra så höga anläggningskost-
nader, att företagets räntabilitet i händelse av fallande produktpris kunde sät-
tas i tvivelsmål.

Krigsmaterielkommissionen anslöt sig till kommitténs förslag, ehuru den
emotsåg de direkta ekonomiska förluster ett anläggande av det föreslagna salt-
verket under då rådande förhållanden måste komma att medföra.

Efter gemensam beredning i lantförsvars-, finans- och jordbruksdeparte-
menten beslöts, att intet saltverk skulle anläggas. Detta säkerligen med hän-
syn till de efter krigets slut ändrade utsikterna för ett ekonomiskt bärkraftigt
företag av denna art.

Vid utredningarna hade medverkat f. d. professorn i kemi vid Stockholms
högskola Otto Pettersson och dennes son docenten Hans Pettersson, och då nu
det hela ställdes på avveckling, ansökte professor Pettersson den 11 april 1919

om ett statsanslag å 10,000 kronor till fullbordande av vissa försök att genom avdunstning i fria luften av havsvatten på graderverk erhålla sådant koncentrat av havsvatten, att det kunde tjäna till framställning av koksalt m. fl. produkter.

Krigsmaterielkommissionen ansåg i avgivet yttrande, att tillräcklig anledning saknades att tillstyrka ansökningen, då den endast avsåge fortsatta avdunstningsförsök, enär denna fråga vore tillfredsställande löst.

Professor Pettersson återtog också sedermera denna ansökning, men den 18 december nyssnämnda år anhöll han i stället om ett räntefritt lån å 125,000 kronor på tio år för att vid Gullmarsfjorden anlägga ett industriellt verk för raffinering av råsalt och framställning av koksalt jämte biprodukter ur havsvatten samt utfäste sig att, därest ett lån lämnades, på egen risk successivt utbygga och driva ett försöksverk för nämnda ändamål i fabriksmässig skala, så att teknisk och ekonomisk erfarenhet vunnes om denna för vårt land nya industri.

Genom beslut den 13 februari 1920 beviljade Kungl. Maj:t Petterssons framställning och bestämdes, att lånet skulle utgå av manufakturförslagslånefonden.

Med stöd av det honom beviljade lånet fullbordade han under åren 1921—1923 det försöksverk, som på krigsmaterielkommissionens initiativ påbörjats å Pettersson tillhörig mark å Holma gård vid Gullmarsfjorden. Emellertid kom verksamheten icke att fortskrida utöver experimentella avdunstningsförsök och i samband därmed företagna laboratoriemässiga undersökningar av saltprodukter och reningsmetoder för desamma. Anledningen härtill har av professor Pettersson uppgivits bero på, dels att det erfordrades mycket grundliga vetenskapliga förarbeten för att med säkerhet angiva tillräckligt effektiva arbetsmetoder, dels att dessa undersökningar fördröjts och försvårats av en följd av onormalt nederbördsrika somrar, dels ock att under utredningstiden världsmarknadspriserna å de åsyftade produkterna sjunkit så betydligt, att förutsättningar för ett ekonomiskt lönande utbyte av den planerade saltframställningen icke längre vore för handen.

Kommerskollegium, som icke till en början velat göra erinran mot denna försiktiga arbetsmetod, förelade slutligen den 22 april 1926 Pettersson att inkomma med slutlig redogörelse för sin verksamhet, enär företaget enligt kollegii uppfattning måste avvecklas, då det icke ännu vid den tidpunkten nått fram till det åsyftade fabriksmässiga stadiet och det ekonomiska läget icke syntes innebära möjlighet, att detsamma under överskådlig tid skulle komma till stånd.

I samband med den av Pettersson avgivna redovisningen anhöll Pettersson, att han endast måtte förpliktas att till manufakturlånefonden inbetala den oförbrukade delen av lånet samt att han därmed bleve löst från den förpliktelse, han åtagit sig. Bifall till ansökningen skulle alltså innebära befrielse från återbetalningsskyldighet beträffande den del av lånet, som åtgått till bestri-dande av kostnaderna för de av Pettersson bedrivna försöken.

I det över ansökan avgivna yttrandet framhöll kommerskollegium, bland annat, att resultatet av Petterssons verksamhet vore i så måtto ett annat än det avsedda, att någon ny industri icke kommit till stånd, men tillstyrkte kollegium

dock ansökningen, med hänsyn till det bestående värde för det allmänna, som den av Pettersson bedrivna verksamheten lämnat, samt den omständigheten, att Pettersson icke tillgodoräknat sig själv någon ersättning för sitt arbete.

Enligt av kommerskollegium företagen siffermässig granskning av räkenskaper utgjorde vid 1926 års utgång den odisponerade kapitalbehållningen 58,521 kronor 16 öre samt upplupen ränta däraf 23,754 kronor 8 öre eller tillhopa 82,275 kronor 24 öre.

Den 2 december 1927 medgav Kungl. Maj:t professor Pettersson rätt att såsom full betalning för det honom tilldelade lånet å 125,000 kronor erlægga ett belopp av 82,275 kronor 24 öre jämte 5 % ränta å 58,521 kronor 16 öre från den 31 december 1926 till dess betalning skett.

I förevarande fall har alltså medgivits rätt för professor Pettersson att genom återlämnande av de medel, som funnos oförbrukade, bliva kvitt det förlustbringande företaget. Detta ehuru professor Pettersson i sin ansökan om lån betonat, att han ville på egen risk utbygga och driva saltverket. Att stor risk förefanns för att det hela icke skulle kunna bli ekonomiskt bärande, måste ju hava varit uppenbart redan vid tiden för ansökningen, då ju detta betonats av alla de ansvariga myndigheter, som yttrat sig över planen. Det synes därför icke konsekvent, att staten, som med hänsyn till uppenbara förluster avslår framställningen om anläggande av ett saltverk, därefter, då ett sådant, anlagt på enskilt initiativ, går omkull, utan vidare skänker efter hela sin fordran. Tager man så hänsyn till att medlen tagits från manufakturförlagslånefonden, vilken ju knappast bör hava varit avsedd för rent vetenskapliga försök, verkar ett eftergivande av återbetalningsskyldighet här än mer olämpligt, i synnerhet om man jämför denna givmildhet med den stränghet, varmed man eljest brukar förfara vid indrivning av dylika lån.

Slutligen må härtill läggas, att man vid en närmare granskning av de utgifter, som förorsakats av de verkställda undersökningarna, icke kan undgå lägga märke till arten och storleken av flera av desamma. (Se bilagan.) Det synes, som om dessa undersökningar i högre grad gynnat familjen Petterssons ekonomi än den praktiska saltframställningen, varjämte det skulle kunna ifrågasättas, huruvida de företagna studierorna icke borde hava bekostats av låntagaren själv.

Av det anförda framgår, att vi ansett utskottet beträffande ifrågavarande ärenden bort göra anmälan enligt regeringsformen § 107 mot föredragande departementschefen, statsrådet Hamrin.

Bilaga.

Professor O. Pettersson.

Skioptikonbilder att användas vid föredrag i Stockholm	30: —
materiel vid försök i Wien	750: —
studieresa till Frankrike	1,800: —
resa till Wien	750: —
	<hr/>
	S:a 3,330: —

Docenten Hans Pettersson.

Lön såsom consulting biträde med uppgörande av förslag och konstruktioner	4,400: —
resor (därav 2 till Wien)	1,416: 65
	<u>S:a 5,816: 65</u>

Ingenjör Jens Pettersson.

Lön	2,400: —
kosthåll $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{10}$ 1921	1,080: —
resor	118: 25
	<u>S:a 3,598: 25</u>

Fröken A. C. Pettersson.

Bokföring m. m.	1,350: —
-------------------------	----------

V. Pettersson.

Expenser i Göteborg	100: —
-------------------------------	--------

Holma gård

(denna gård äges av prof. Pettersson).

Virke och ved	4,410: 45
arbete och körning	800: —
diverse	980: 49
	<u>S:a 6,190: 94</u>

Markhyra

(för mark tillhörande Holma gård).

Beviljad (begärd 4,810)	3,500: —
-----------------------------------	----------

Hushållerskan Lagergren.

Lön å 50 kr. per månad	400: —
utgifter för kosthåll åt anställda tjänstemän	3,705: 46
	<u>S:a 4,105: 46</u>

Hushållerskan Ellen Andersson.

Utgifter för kosthåll åt anställda tjänstemän	836: 53
---	---------